

Mir je osnova za napredek

»Evropa je celina, razdeljena med dva bloka z ozkim pasom neodvisnih, nevtralnih oziroma neuvrščenih držav. Evropa je tudi celina, kjer je nakopičenega največ orožja v vsem svetu in s tem največ nevarnosti. Zato je Evropa potrebovala polnih trideset let, da se je v Helsinkih dokopala do skupne zaobljube, da se evropske države ne bodo nikoli več vojskovale. Dosedanji razvoj evropskih odnosov pa je pokazal, da so se evropske države helsinske listine dosledno držale samo takrat, ko so upoštevale določbe o nespremenljivosti meja v Evropi. Zelo malo je bilo doseženo glede ukrepov za večje zaupanje, ki jih določa helsinska listina.

Jugoslavija kot pripadnica gibanja neuvrščenosti, najširšega svetovnega gibanja za mir, se temu mirovnemu gibanju evropskih narodov pridružuje z zahtevami, naj supersili nehata razmeščati nove jedrske rakete in naj zmanjšata število sedanjih, kar naj vodi k odstranitvi celotnega jedrskega arzenala na evropski celini. Boj za mir je boj za človeka dostojno življenje. Politika neuvrščenosti pa je strategija miru, sodelovanja in sporazumevanja. Predsednik Tito je dal na peti konferenci šefov držav ali vlad neuvrščenih dežel pobudo za sklic prvega posebnega zasedanja generalne skupščine Združenih narodov za razorožitev, ki je bilo leta 1978. Ugotavljamo, da sta deklaracija in program akcije tega zasedanja

ostala mrtva črka na papirju predvsem zaradi pomanjkanja politične volje obeh blokov. Polagamo upe v drugo posebno zasedanje, ki naj bi se začelo 5. junija 1982 in ki naj bi sprejelo dovolj konkreten in čvrst, vse države članice obvezujoč program razorožitve.

Da helsinska listina le ni ostala mrtva črka na papirju, sta poskrbeli tudi Italija in Jugoslavija, ki sta s podpisom znanih in vse močnejše uveljavljenih osimskih sporazumov uspešno rešili vrsto medsebojnih vprašanj. Prav jugoslovansko-italijanska in jugoslovansko-avstrijska meja sta najbolj odprti evropski meji med državami z različnimi družbenopolitičnimi sistemi. Na območju sosednjih dežel Furlanije, Julijske krajine, Koroške in Slovenije se vse bolj uveljavlja pomembna oblika mednarodnega sodelovanja Alpe-Jadran na različnih področjih gospodarskega in družbenega življenja. Zeleli bi, da ti odnosi dobijo še višjo kvaliteto, zlasti v smeri višjih oblik gospodarskega sodelovanja.

Pri nas vsak napor, ki ga vlagamo v gospodarsko stabilizacijo, pojmujemo kot del boja za mir. Varnost in stabilizacija naše domovine je doprinos varnosti in stabilnosti Evrope in sveta, je med drugim dejal predsednik skupščine mesta Ljubljane Marjan Rožić na veliki mednarodni protivojni manifestaciji v Redipuglii.

Št. 49 10. decembra 1981 Leto XIX

Armada smo vsi

Naše oborožene sile in z njimi vsa naša družba bodo 22. decembra praznovala pomemben jubilej. Na ta dan bomo praznovali 40. obletnico ustanovitve Prve proletarske brigade in s tem naše armade. Brez dvoma se bomo ob tem spomnili tudi tovariša Tita, ki ima največ zaslug za razvoj JLA. Danes je naša armada sodobno opremljena in vrhunsko izurjena, zato je mogočen porok naše neodvisnosti in svoje poti v prihodnost. Po vsej naši domovini se že vrstijo prireditve ob tem prazniku. Na njih sodelujejo mladinci, mladinke, pionirji, cicibani in drugi občani. Ta praznik pa bo priložnost, da pripadniki naše armade prikažejo ne samo tisto, kar zahteva obramba naše domovine, ampak tudi tisto, kar delajo v prostem času. S tem pa bodo tudi potrdili, da mora biti dober branilec, ne samo vrhunsko vojaško usposobljen, ampak tudi idejnopolično in kulturno izobražen.

Dan JLA pa bo tudi priložnost, da pregledamo dosežene rezultate pri podružbljanju splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite, saj armada smo mi vsi.

Prazniku naših oboroženih sil in prireditvam ob tem bomo več prostora namenili v naši prihodnji številki.

B. K

Za sožitje brez orožja

Na slovensko-italijanski narodnostni meji v Redipuglii, kraju, ki z več kot sto tisoč žrtvami iz prve svetovne vojne nemo priča o tragediji, ki jo izziva orožje, se je v nedeljo, 6. decembra, zbralo štirideset tisoč ljudi iz treh prijateljskih držav, različnih slojev in različnih političnih tendenc, da vendar z enotno manifestacijo izpovedo odločno zavzetost za mir v Evropi in v svetu. Vse udeležence je prevevala enotna misel, da trajnega miru ni mogoče graditi na ravnotežju strahu med blokoma, temveč samo na zaupanju in dobrih medseodnosih. Ogromni arzenali konvencionalnega in jedrskega orožja, ki sta jih obe veleni napolnili v teh poslednjih letih in jih še vedno polnita v nori samouničevalni oboroževalni tekmi z vedno bolj izpopolnjenimi sredstvi za uničevanje ljudi in v dobrin, so mora, ki leži nad človeštvom, grožnja, ki se lahko v vsakem trenutku spremeni v katastrofo. Svet razpolaga z vsemi instrumenti za izvajanje politike dogovarjanja in miroljubnega odpravljanja motenj, ki se sproti pojavljajo v medsebojnih trenjih. Ti instrumenti so poleg splošno znanih deklaracij o človekovih pravicah, helsinška listina in Organizacija združenih narodov z vlogo svetovne skupščine. Potrebna je samo politična volja, da se ti in še drugi instrumenti aktivirajo. Kako dobra politična volja to zmora, sta dokazali prav sosednji državi Italija in Jugoslavija, ki sta, kljub temu, da je Italija članica NATO, Jugoslavija pa neuvrščena država, znali premostiti tisto, kar je v preteklosti kalilo njune medsebojne odnose in postavili konkreten zgled za sožitje.

Pobudnikom protivojne manifestacije v Redipuglii so se pridružile številne krajevne uprave, demokratične organizacije in stranke z različnimi ideološkimi predznaki, pridružili so se jim Slovenci v Italiji in prebivalci obmejnega območja SR Slovenije ter delegati iz SR Slovenije in Koroške. Spregovorili so predsednik deželne sveta Furlanije-Juljske krajine Mario Colli, celovski zupan Leopold Guggenberger in predsednik skupščine mesta Ljubljane Marjan Rožič.

O odlikovanjih NOB

Odmev na Kakšna je praksa pri odlikovanju, 40. številka TV-15

K članku Marka Vidiča iz Nove Gorice bi tudi jaz rad dodal nekaj besed:

Sem borec prostovoljec NOV, še pred kapitulacijo Italije. Po vojni me je KO ZB NOV mojega rojstnega kraja predlagala za dve vojni odlikovanji. Vsi takrat predlagani so v enem letu odlikovanja že prejeli, le jaz še ne. Ponovno so me predlagali in predloge poslali v Ljubljano, ker sem takrat tam živel. Tudi tokrat odlikovanj nisem prejel. Kje in zakaj so predlogi obtičali neke v miznem predalu? Tega ne morem razumeti.

Spraševal sem na pristojnem občinskem odboru ZZB NOV v Ljubljani, pa so mi odgovorili, da morajo za to poskrbeti v moji matični občini, kjer sem vpisan v seznam borcev. V letu 1978 so me v krajevni borčevski organizaciji spet predlagali, in to trejč. Tokrat sem se sam začel zanimati, ali bodo prišli predlogi do končne rešitve. Moram povedati, da so se že za leto dni ustavili na občinski skupščini. Ker se mi je zdelo le predolgo, sem o tem obvestil republiški odbor ZZB NOV v Ljubljani, da so posredovali. Končno sem v letu 1980 prejel eno od odlikovanj. Bil sem navdušen, obenem pa sem se spraševal, zakaj eno odlikovanje, ko pa sem bil predlagan za dve. Spet sem prikrajsan, čeprav nisem nič manj naredil kot moji tovariši v boju.

Na republiški komisiji za odlikovanja v Ljubljani so mi povedali, da se od leta 1975 odlikovanj ne dodeljuje več. Nas, borcev, ki smo brez primernih odlikovanj, pa nas je še vedno veliko. Za to bi se morali zavzeti republiški organi, da noben borec ne bi ostal brez primernih vojnih odlikovanj.

ALOJZ MUNIH
Volčja Draga

Utrinek iz vojnega Pančeva

Prav nič prijetno ni bilo, ko so nas Nemci ujeli 17. aprila 1941 na dan kapitulacije stare Jugoslavije. Iz Karaule, majhne vasice na severu Šumadije, so nas odgnali v Mladenovac in nas nastanili v prostorih šole. Stražili so nas podivjani pripadniki SS enot, ki so nam nenehno grozili s streljanjem, če bi kdo poskusil pobegniti.

Preteklo je nekaj dni, ko so iz nas oblikovali dolgo kolono in nas usmerili proti Beogradu, ki je od Mladenovca oddaljen približno 50 kilometrov. Pot nas je utrujala, saj so esesovci, ki so nas spremljali na motorjih, nenehno vpili: »Los, los...« in so nam na vsej poti privoščili en sam kratkotrajen počitek. Zmage pijani divjaki so nenehno grozili, da bodo vsakega, ki ne bo mogel hoditi, takoj ustrelili, kar so v enem primeru tudi storili. Mlajši smo zato pomagali starejši s tem, da smo jih podpirali in nosili njihove skromne culice.

Pozno ponoči smo na smrt utrujeni prispeli na Banjico, kjer smo na prostem polegli in zaspali kot ubiti do jutra. Beograd je nudi po bombardiranih 6. in 7. aprila sliko hudega razdejanja.

Vodili so nas na dvorišča kasarn, kjer so nas sestre Rdečega križa nahranile z okusno enolončnico in kruhom. Prišli smo do spoznanja, da je Rdeči križ v pravem pomenu besede humanitarna organizacija. Popoldan je naša dolga kolona ujetnikov krenila po razdejanem mestu do donavskega pristanišča. Med potjo so nas mnogi prebivalci prestolnice resnično pomilovali in skrivaj marsikomu stisnili v roke škatlico cigaret ali kakšen prigrizek.

Dolgi cestno-železniški most čez Donavo je bil uničen; zdi se mi, da so bili minirani trije stebri in železna konstrukcija je bila v vodi. Vkrkali so nas na velike tovrne čolne in odpluli smo po Donavi navzdol do ustja reke Tamiš ter po njej nekoliko navzgor do Pančeva, kjer so nas nagnali na obalo.

V Pančevu je bila pred vojno močna narodna manjšina Švabov, ki je bila zelo premožna in je imela vse pravice narodne manjšine. Ob prihodu Hitlerja na oblast v Nemčiji leta 1933 so Švabom začele »rasti peruti« in ob hitri zmagi Hitlerjeve soldateske nad Jugoslavijo aprila 1941 so se dobesedno »povampirili«. Podivjana horda teh nadutih prenapežev se je začela znašati nad nami; pljuvali so na nas ter nas psovali z najgršimi psovkami. Naši spremljevalci so jim to seveda velikodušno dopuščali. Mesto Pančevo je bilo odeto v hitlerjanske zastave.

Višek njihovega zverstva smo videli na pokopališču, mimo katerega so nas namenoma vodili. Na pokopališki ograji je bil velik napis: »Bolje rat – nego pakt!«, ki so jih nosili demonstranti 27. marca v Beogradu. Na pokopališkem drevedu so bile med drevesi pritrdjene prečke, na katerih je viselo približno dvajset žrtev švabskega nasilja. Kot smo pozneje zvedeli, so bili to srbski intelektualci, večinoma profesorji in učitelji pančevskih šol.

Po vsej tej grozi so nas esesovci nastanili v velikih skladiščih tovarne svile, kjer smo imeli končno mir pred podivjanimi nacističnim prebivalstvom.

E. REČNIK

Značke ZB

Bolj ko se odmika čas, vse večjo moralno vrednost imajo borčevske vrste. Hkrati pa je videti vse manj borčevskih značk. Porazgubili smo jih in nikjer jih ni najti. Pred leti smo dobili na borčevskih sestankih neke »mini« značke, za plačilo. Vendar niso bile take kot originalne, v normalni velikosti. Ob tem pa so bile še slabo izdelane, saj je igla kar kmalu odpadla. Ena sama organizacija, niti občina ali regija, ne bi smela zgolj za sebe reševati tega. Mislim, da je stvar splošna, širša stvar nas vseh.

Z mojim predlogom ali prošnjo bi namreč rad vzbudil ustrezne organizatorje s širšega, republiškega območja, da bi znova izdelali ustrezno število borčevskih značk. Ne za »značkarje« ali komercialno, ampak strogo za prodajo našim članom.

KAREL MAKUC
Gospodstva 15
Kranj

O Skoju, komsomolu in poslušanju radia

Žal se običajno vselej dogaja, da radiu prisluhnemo z enim ušesom, slišimo tisto, kar mislimo, da bi morali slišati, ali bolje, ko slišimo, mislimo, da smo prav razumeli. Tovaršici Hijacinti Cafnik povsem dobrohotno pojasnilo, ki naj prežene njeno hudo kri: »Na vprašanja, kaj so jim tam pokazali in kaj so videli (v Gruziji opomba G. B.), ni vedel sogo-vornik povedati nič določnejšega...« takega vprašanja v pogovoru ni bilo, kar je tudi razumljivo, saj je šlo ob sedanjem obisku mladinske delegacije za pogovor o nekem drugem, pet let oddaljenem obisku – in ob tem razmišljanje o komsomolu, njegovi vlogi v sovjetski družbi in nekaterim nepravilnostim, ki se v tej organizaciji (v kateri pa ne) tudi dogajajo.

O Skoju kot »smetani mladine«: Posnetek žal ni ohranjen, vendar dopuščam možnost, da je bil uporabljen prav ta izraz. Prav gotovo pa je bil pojasnjen. Gre za to, da SKOJ ni bil množična organizacija, njegovo mesto pa je bilo mesto avantgardne mladine. Torej je veljala pri SKOJ prav tako ostra selekcija, v pogojih delovanja brez dvoma potrebna. Pa še za to gre: govorili smo o pogojih delovanja Skoja ob njegovem nastanku, ko si je iskal vzore pri sovjetskem komsomolu. Tovaršici Cafnikovi se očitno zdi primerjava s komsomolom močno nevarna, pa ima, znova ponavljam, »ob nastanku« močne zgodovinske korenine – in ni, roko na srce, nič slabega.

In še o aluzijah na početje današnje mladine, češ da psuje in si (v primerjavi s skojevci) kviri ugled. Kar se je Janezek naučil, Janez zna, pravi slovenski pregovor. In naš Janezek se je pri nekom moral učiti. Pa pri tem ne mislim na skojevce, od katerih, menim, smo se naučili premalo. Od koga se je učil, pa poskusite, tovarišica Hijacinta Cafnik, uginiti sami.

GOJKO BERVAR

Mogoče se bo kdo spomnil

Odmev na Ali res partijski tečaj, 46. številka TV-15

Kot borec in pohodnik 14. SPU divizije sem bil specialni kurir v štabu. Ob prihodu na Štajersko pa sem vzdrževal zvezo s 4. operativno cono, z glavnim štabom Slovenije in drugimi enotami tega območja. Prav zato sem večkrat vodil posamezne funkcije in predavatelje, se z obveščevalci premikal po šaleško-mislinskem krogu, da ne govorim o Graški gori!

Kot se spominam, si upam trditi, da skojevski tečaj ni bil na Graški gori, pač pa v Šmiklavžu, prav blizu šmiklavške cerkve. Ne morem pa trditi, da se je končal pri Elici ali pri Kotniku. Z obveščevalno patruljo smo se tam ustavili. Ne spominjam se, kdo je bil z menoj. Tako smo prišli v bližino, na tečaj pa nas niso pustili, dokler se nismo sporazumeli, kdo smo. Vendar si nismo smeli nič ogle-dovati.

Mogoče sem takrat vodil prav katerega od predavateljev Skoja ali kakega člana KPS, da bi predaval na tem tečaju? Se bo kdo ob tem članku spomnil?

P. D. ALEŠ

Banjole – Strane 36

Pulj

Je zastava tovor!?

Odmev na utrinek iz 46. številke TV-15

Človek ne bi verjel, kaj vse se danes v naši demokratični domovini lahko dogodi, če se najdejo na ključnih položajih neodgovorni, nesposobni in celo sovražno razpoloženi ljudje. Neodgovorni ljudje govorijo, natolcujejo in kritizirajo vse vprek brez prejšnjega preverjanja. Žal pa največkrat ne vidijo nesnage pred svojim pragom! To pa, kar se je zgodilo na železniški postaji v Sevnici 27. septembra, ne le, da presega že vse dovoljene mere, ki jih še dopušča zakon o zaščiti države, njenih simbolov in svetinj! Bodo storilci odgovarjali pred zakonom?

Koliko trpljenja, odrekovanja, prelite krvi in smrtnih žrtev je bilo potrebno, da smo si izbojevali sedanjo obliko družbene ureditve, da smo si izbojevali bratstvo in enotnost naših narodov in narodnosti! Da lahko brezskrbno in brez strahu živino drug ob drugem! Da smo pripeljali naš družbeni sistem do demokracije, ki bi lahko bila zgled marsikateri državi, ki se ponaša z »demokracijo ureditvijo«, do demokracije, katero neodgovorni ljudje grobo izkoriščajo tako, da rovarijo proti sedanjemu ureditvi, da blatijo naš svetinje in simbole.

Poznam Sevnico in Sevnčane. Poznam jih kot pridne delavce, poštene in zavedne državljane s pozitivno tradicijo udeležbe v NOV. Zato še manj razumem, kako je moglo prav v Sevnici priti do takšnega protidružbenega izgrede? Vprašujem družbene organizacije občine Sevnica ZB NOV, SZDL in ZK, če lahko odgovorijo ter nam pojasnijo, kako je do tega lahko prišlo in kaj so ukrenili proti izgredu, da se v prihodnje kaj takega ne bi dogajalo?

Mnogo pisarimo in govorimo, da je potrebno negovati tradicije NOV. Vendar, kot kaže, ostane vse največ pri besedah. Zelo malo ali skoraj nič pa se naredi! Sedanj rod mladih počasi izgublja stik s preteklostjo. Zelo malo vedo o tem, kaj se je dogajalo pri nas v letih 1941–1945. Zato naj bo dolžnost naših družbenih organizacij, predvsem ZSMS, mladim pojasnjevati ter jim predstaviti težki in krvavi boj njihovih mater in očetov s fašistično hordo, ki nas je hotela zbrisati z zemljevida. Mladi so vedno pripravljeni za sodelovanje v naši družbeni ureditvi, le malo dobre volje in sredstev za njihovo afirmacijo je potrebno. Drugo pa je, kaj naj si mislijo, če pri svojih akcijah naletijo na nekaj podobnega kot na železniški postaji v Sevnici.

Kategorično stališče šefa železniške postaje Sevnica in sprevodnika vlaka bi si lahko razlagali tudi tako, da se je v toge železniške predpise iz kdo ve kakšnih pobud prikradel člen, ki to res obravnava, kot je navedeno v naslovu. Kdo je izdelal tak predpis in kdo ga je sprejel? Zahtevam, da se to razjasni, ter odgovorne pokličemo na odgovornost! Povsem je jasno, da bi bil takšen člen v nasprotju z ustavo in zakonom o državni varnosti. Drugo pa je, da sprevodnik ni pustil v vlak vseh potnikov – mladincev, kar se mora obravnava kot samovoljo. Ga bodo odgovorni poklicali na odgovornost ter ga primerno kaznovali ali ga celo »nagradili«?

Nevzdržno je, da so na vodilnih in ključnih položajih še vedno ljudje z dvomljivimi političnimi kvalifikacijami, ki opravljajo odgovorne funkcije. Njihov način dela nam namreč ne zagotavlja preveč svetle prihodnosti.

FRANC TERAN
Titovo Velenje

Črni dnevi žalovanja

Navajeni smo že grozot, ki jih vsakodnevno povzročajo človeška nesoglasja na tem svetu, vesti so jih polne in prepolne. Če nas v lagodnem trenutku praznovanja udari tako strašna vest o padcu jeklenega ptica, o izgubi sto osemdesetih življenj naših rojakov, ostanemo vsi brez pravih besed. To ni le bolečina sorodnikov, znancev in prijateljev. Naša skupna bol je. Le redko se prisilimo, da premišljujemo o usodah ljudi, toda, kadar nas to zadene, običajno obstanemo vsi nemi, trdi in togi. Pretrgana je veriga snovanja, dobrih upov in nad. Kar se je zgodilo na gori San Pietro, bi se lahko zgodilo komurkoli od nas in mogoče je to tem bolj zavezujoče, tem bolj stvar, ki globoko seže v srce. Presekana je tanka nit življenja, za mnoge se niti prav ni začela. Ostale so žive korenine, upi, ostalo je življenje, ki neizprosno tke prihodnost. Vemo: tem koreninam, tej prihodnosti je treba posvetiti vso našo pozornost. Naj bo kot naša zaprisega: ublažiti z vsemi močmi, kar je vzela strmoglava korziška gora. Da to znamo, smo ničlikokrat dokazali. Tudi tokrat, v teh trenutkih bolečine in slovesa.

Za Evropo brez »evroraket«

Oboroževalna jedrska tekma je dosegla abnormalne razsežnosti. Sovjetska zveza ima ta čas okoli 7 tisoč strateških jedrskih nabojev, Združene države Amerike pa celo 9 tisoč. Vsaka izmed teh jedrskih bomb lahko uniči po eno veliko mesto. To pa je samo tako imenovano strateško jedrsko orožje, taktičnega, takega, ki je uporabno tudi za doseg omenjenih vojnih ciljev, pa je kot je moč zaznati iz raznih podatkov še enkrat več. Toda tudi vsaka izmed teh tako imenovanih taktičnih jedrskih bomb ima večjo rušilno moč kot pa atomska bomba, ki je padla na japonsko mesto Hirošimo. Prav take bombe pa so zdaj namenjene Evropi z njeno novo oborožitvijo, ki jo pomenijo sovjetske rakete SS 20 in načrtovane ameriške rakete Pershing 2 in Cruise. Če se uresniči tik pred dvanajsto uro, potem Evropi grozi – kot prvi celini – lokalna jedrska vojna. Samo majhen del predvidene raketne oborožitve bo dovolj, da bo uničena evropska civilizacija, da bodo mnogi evropski narodi pokopani, kar bo ostalo živega, pa bo izpostavljeno uničevalnemu delovanju radioaktivnega sevanja kot posledice atomskih eksplozij.

Svet živi danes ob spoznanju, da je uničevalna moč obstoječega jedrskega orožja neizmerna in neizmerljiva. Samo en primer je zadosti in preveč: eksplozija največje obstoječe termonuklearne bombe bi v delčku sekunde sprožila takšno količino energije, ki bi daleč preseгла moč vseh eksplozij vsega orožja v vseh vojnah, kar jih je bilo v času, odkar so iznašli smodnik, vključno s prvo in drugo svetovno vojno.

Pred jedrskim orožjem ni možna učinkovita obramba. Vojska z jedrskim orožjem izgublja svojo sto in stoletno zakonitost, po njej ne more biti nekoga, ki bi zmagal, drugi pa bi bil poražen, oba, napadalec in napadenec, oba bosta v taki vojni popolnoma uničena. To je usodna novost, ki jo je prineslo atomsko orožje.

Zato danes ostaja človeštvu in narodom vseh celin samo ena pot, samo eno sredstvo – z vsemi silami se postaviti po robu morebitnim vojnim nakanam, z vsemi silami preprečiti nevarnost atomske vojne. Potemtakem ni bolj neizogibnega in bolj nujnega vprašanja za vse ljudi, kot je vprašanje razorožitve. Te resnice ni treba danes, spričo neposredne nevarnosti, ki grozi Evropi in kajpada tudi ostalemu svetu z nameravano namestitvijo novih raket v Evropi, šele odkrivati, spoznanje o usodnosti morebitne vojne je že dolgo dobo vodilo vseh miroljubnih sil sveta. Dvajset let je že mimo, odkar so neuvrščene države na svoji ustanovni konferenci v Beogradu prvič povzdignile glas proti vojni in opozorile velike sile na njihovo odgovornost pred svetovno skupnostjo in pred narodi lastnih držav. Dolgo časa je bilo treba, da je zamisel neuvrščenih o sklicu posebnega zasedanja svetovne organizacije, ki bi se ukvarjalo zgolj s vprašanjem razorožitve, končno šele pred dvema letoma postala stvarnost. To je bil prvi dokaz, kako narodi sveta jemljejo vprašanje razorožitve kot svoje poglavito vprašanje. Vse dotlej so si velike sile lastile pravico odločati o vprašanjih miru in vojne, se pravi o

vprašanju razorožitve. Posledice takega zadržanja blokovskih sil so očitne: nezadržna oboroževalna tekma teče s pospešenimi koraki iz leta v leto. Velikanske so zaloge jedrskega orožja: nad 20 tisoč atomskih bomb vseh vrst in velikosti, veliko število vojnih letal, raket, podmornic in podobno. Vendar, samo en sam odstotek obstoječega ameriškega jedrskega orožja zadostuje, da z njim popolnoma uničijo Sovjetsko zvezo in prav tolikšen odstotek obstoječih sovjetskih jedrskih bomb je dovolj, da uničijo z njimi Združene države Amerike.

Znano in pogosto potrjevano je dejstvo, da je atomskega orožja v skladiščih velesil nakopičenega toliko, da z njim druga drugo ne le enkrat pač pa nekajkrat lahko popolnoma uničita. Torej je odveč nesmiselna in do kraja absurdna vsaka nadaljnja tekma v kopičenju tega orožja. Velikanski presežek tega orožja je povsem odveč, kajti enkratno ali desetkratno uničenje nasprotnika ničesar ne spremeni.

Zdi se, da so sedanji naklepi velikih sil, spremeniti Evropo v prizorišče njenega blokovskega oboroževalnega tekovanja, zdramil in do konca streznil evropske narode. Dokaz temu so mogočna mirovna gibanja, ki so uperjena proti jedrskim bombam in raketam vsem vrst, najsi gre za »natovske« ali »varšavske« bombe in rakete. Evropa, tako se zdi, odpira novo stran v boju miroljubnih sil proti vojni in oboroževanju.

Drago Košmrlj

Bolj bi se morali obrniti k sebi

V vseh osnovnih organizacijah zveze komunistov, posebno na Kosovu, bodo te dni stekle široke razprave, na katerih naj bi največ časa namenili pojavom nacionalizma. Na nedavni seji centralnega komiteja Zveze komunistov Jugoslavije so namreč znova potrdili, da je nacionalizem povzročil ugledu Jugoslavije veliko škodo, in da se mu je treba v prihodnje odločneje upreti.

Pri tem pa ne gre zgolj za albanski nacionalizem. Člani centralnega komiteja so vnovič poudarili, da je škodljiv vsak nacionalizem, zato je bitko treba voditi v vseh jugoslovanskih okoljih. Še posebej seveda na Kosovu, kjer so v preteklosti skoraj vse odločitve sprejemali v ozkih krogih, v vrhovih te pokrajine.

Samoupravljanje je bilo potisnjeno ob rob, vpliv združenega dela pa izredno majhen. Tokrat je bolj kot kdajkoli prej bilo jasno rečeno, da so v pokrajini vodili zmotno gospodarsko in kulturno politiko. Postavljali so tako imenovane reprezentančne objekte, ki naj bi bili nekakšnega nacionalnega pomena. V ta namen so porabili tudi precejšnja sredstva sklada za manj razvite.

Ves čas so zatrjevali, da prideka iz Jugoslavije premalo denarja, in tako ustvarjali vtis, da je pokrajina za marsikaj prikrajšana. Kosovo se je čedalje bolj zapiralo, povezovanj z drugimi republikami in Vojvodino pa je bilo vse manj. Dovoljevali so razne parole, kot je tista Kosovo – republika, ki seveda niso zrasle v glavah mladih ljudi, kot je pogosto slišati, ampak v birokratskih vrhovih in v delu kulturne »elite«.

Do teh pojavov bi morali biti kar se da kritični, ne bi pa smeli ostati samo pri tem. Res je, da se je stanje na Kosovu v zadnjih mesecih izboljšalo. Prvič po daljšem času se je

povečala industrijska proizvodnja. Pouk na šolah se odvija bolj ali manj brez motenj. Toda še vedno raste število tistih, ki čakajo na delo, zato bi vso skrb morali nameniti povečanju proizvodnje v organizacijah, v katerih je mogoče zaposliti novo delovno silo.

Vrniti bi se morali h kmetijstvu. Pridelava hrane je bila v pokrajini vsa leta zanemarjena, čeprav sodijo, da bi lahko na vasi zaposlili veliko mladih ljudi, ki sedaj tavajo naokoli in ne vedo ne kam ne kod. Takšen preobrat je v kratkem času seveda težko narediti, brez njega pa – to je že jasno – ne bo šlo. K temu bi lahko veliko prispevale družbenopolitične organizacije. Ugotavljajo pa, da se vedidel političnega življenja še vedno odvija znotraj zveze komunistov, v ozkih forumih in da v akciji še ne sodeluje dovolj ljudi iz krajevnih skupnosti in temeljnih organizacij združenega dela. Sindikati so se – kot sami pravijo – kar nekako izgubili, kar se najbolj pozna v kosovskem gradbeništvu. Tu se srečujejo z največjimi težavami. Izgube se še naprej kopičijo, organizacija dela je pomanjkljiva, delavci pa so nezadovoljni.

V pokrajini še vedno niso izdelali celostne analize o izseljevanju Srbov in Črnogorcev. To je dokaj neodgovorno, saj izseljevanja še niso zaustavili. To pa pomeni, da zaupanja med ljudmi raznih narodnosti še niso v celoti obnovili. Bratstvo in enotnost sta še skrhana. Številni menijo, da jih prav tu čaka veliko dela, saj je treba vsakemu občanu omogočiti, da – če to želi – ostane v pokrajini.

Trdijo tudi, da ne bo mogoče voditi stvarne razvojne politike, dokler se bodo izogibali raznim demografskim vprašanjem. Znano je, da je prirastek prebivalstva v po-

krajini največji v Evropi, in da bi bilo treba o tem odkrito spregovoriti. Doslej takih razprav v pokrajini ni bilo.

Odkrito bi bilo treba spregovoriti o velikih rezervah, zlasti v gospodarstvu. Izračunali so, da bi v pokrajini lahko povečali družbeni proizvod kar za tretjino, če bi, na primer, dosegli povprečno jugoslovansko produktivnost. Toda o tem so doslej malo govorili. Zdjaj pravijo, da bi bilo treba več in bolje delati, izboljšati delovno disciplino, ki marsikje pošteno šepa, in zaostri odgovornost. Vendar zavest o tem še ni prodrla do vsakega delavca v združenem delu. Marsikje še niso obračunali s staro politikom.

Velikokrat kažejo s prstom na tako imenovane zunanje dejavnike, pri čemer mislijo zlasti na Albanijo in njihovo vmešavanje v naše notranje zadeve. Politika Enverja Hoxhe zasluži seveda ostro obsodbo. To so člani centralnega komiteja na seji tudi jasno povedali. Vendar ne bi bilo prav, če bi za vse krivili le druge. Zdi se, da bi se morali bolj obrniti k sebi in pogledati, kako nakopičene pomanjkljivosti čimprej odstraniti.

Centralni komite Zveze komunistov Jugoslavije je sprejel politična izhodišča, ki naj bi rabila kot podlaga za akcijo. Bilo pa bi močno narobe, če bi v osnovnih organizacijah ta stališča preprosto prebrali in se s tem že zadovoljili. Zmotno bi tudi bilo, če bi o njih razpravljali le znotraj zveze komunistov. V teh dneh je bilo nič kolikokrat poudarjeno, da bi razprave o razvoju pokrajine bilo treba prenesti tudi v organizacije socialistične zveze. Ta zahteva je povsem razumljiva, saj je na dlani, da bo hitrejša sprememba mogoče doseči le ob sodelovanju kar največjega števila delovnih ljudi in občanov.

Darko Marin

Oživitev kontaktnega komiteja

Konec novembra so na skupni seji člani predsedstva in osrednjega odbora Narodnega sveta koroških Slovencev ter člani upravnega odbora in zastopniki krajevnih odborov Zveze slovenskih organizacij na Koroškem sprejeli posebno izjavo, v kateri se znova zavzemajo za poživitev kontaktnega komiteja pri avstrijski zvezni vladi. Ta komite je vlada ukinila tik pred sprejetjem sedmogljudske zakonodaje. V okoliščinah, kakršne so, koroški Slovenci odločno odklanjajo sodelovanje v manjšinskem sosvetu.

V izjavi so zapisali: »V zavesti odgovornosti za razvoj slovenske narodne skupnosti na Koroškem ocenjujejo sedanjo avstrijsko manjšinsko politiko kot nadaljevanje asimilacijskega pritiska na slovensko manjšino.

Zakona o narodnih skupinah ne priznavamo kot izpolnitve 7. člena avstrijske državne pogodbe in ga odklanjamo kot celoto in v njegovih odredbah. Bojkot sosvetov je za nas tudi

izraz protesta proti sedanji manjšinski politiki in posebej še proti zakonu o narodnih skupinah, ki ne pomeni izvedbe določil sedmega člena avstrijske državne pogodbe, marveč njegovo revizijo. Koroški Slovenci tudi nikakor ne moremo sprejeti dejstva, da so sonosilke manjšinske zakonodaje tiste sile, ki so vedno bile v prvih vrstah, ko je šlo za demontažo naših pravic. To stanje pa imamo danes, ko v okviru tristranskega sporazuma o teritorialnem in vsebinskem obsegu pravic Slovencev na Koroškem v resnici odločajo slovenski manjšini najbolj nenaklonjene sile. Takšen način seveda nujno odločneje odklanjamo, v tem odnosu vidimo nedovoljen protizakonit pritisk na manjšino. V petih letih od sprejetja zakona o narodnih skupinah in dve leti od predaje operativnega koledarja obeh osrednjih organizacij Slovencev na Koroškem avstrijski zvezni vladi, se ni zgodilo nič bistvenega, kar bi povečalo zaupanje manjšine do avstrijske manjšinske

politike. Operativni koledar smo predali vladi z namenom, da speljemo reševanje manjšinskega vprašanja iz slepe ulice.

Kljub slabim izkušnjam obe osrednji organizaciji Slovencev na Koroškem poudarjata, da sta se kot enakopravni partner pripravljene pogovarjati z državnimi in deželnimi organi, ki so edini pristojni in odgovorni za uresničitev določil avstrijske državne pogodbe. Zato vladi predlagamo poživitev svojčas ukinjenega kontaktnega komiteja.

Slovenci v Avstriji seveda upajo, da se bodo pristojni odzvali na njihovo pobudo in se odločili za takšen odnos do mednarodnopravnih obveznosti, ki bo prispeval k temu, da bodo z večjim pa tudi utemeljenim zaupanjem gledali na avstrijsko politiko do manjšin, ter k temu, da bo koroško prebivalstvo – ne glede na narodno pripadnost – živelo v pogojih popolne enakopravnosti.

SINDOL

S seje komisije za vojaške invalide pri predsedstvu RO ZZB NOV Slovenije

O domu v Strunjanu

Čeprav je bilo na minuli seji komisije za vojaške invalide pri predsedstvu RO ZZB NOV Slovenije na dnevnem redu več točk, je vendarle komisija posvetila največ pozornosti poročilom in pregledu izvajanja programa oddiha vojaških invalidov in borcev NOV v domu Svoboda v Strunjanu v tem, iztekajočem se letu.

Osnovna ugotovitev, ki je

za poslovanje tega doma in vsake podobne delovne organizacije najpomembnejša, je, da dom ni bil polno zaseden skozi vse leto, niti med poletno turistično sezono. Ob tem so člani komisije opozorili na več vprašanj, med drugim na preskromne propagandne akcije, ki bi, če bi bile primerno naravnane, seznanjale širši krog morebitnih porabnikov s številni-

mi možnostmi, ki jih nudi dom-zdravilišče v Strunjanu; menili so tudi, da se zdi, kot bi bile zdravstvene organizacije in zdravniki premalo seznanjeni, kakšne zdravstvene in bivalne pogoje nudi Strunjan, ter da si delavci omenjenega borčevsko-invalidskega obmorskega zdravilišča in okrevališča premalo prizadevajo, da bi v dom privabili več tistih borcev, ki si

želijo tam oddiha. Zato so bili mnenja, da morajo člani delovnega kolektiva nadaljevati z delom in storiti vse, da bi v kar največji možni meri izpolnili plan za letošnje leto, v prihodnje pa bo treba z dobrim delom, solidnimi storitvami in tudi z več obveščanja javnosti doseči večjo zasedenost doma.

B. Ž. J.

S seje zveznega borčevskega predsedstva

Intenzivno o delu v 1982. letu

Na minuli seji predsedstva zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije, ki je bila v Beogradu 24. novembra, so obravnavali poleg priprav na deveti kongres ZZB NOV Jugoslavije še načrt resolucije o politiki uresničevanja družbenega plana Jugoslavije od 1981 do 1985 za prihodnje leto.

Po izčrpnih razpravi ob načrtu resolucije so člani predsedstva poudarjali predvsem brezkompromisno nujnost vključevanja vseh organiziranih socialističnih sil za uresničevanje načrtovanega. K načrtu statuta ni bilo posebnih pripomb, gotovo pa bodo nekatere pripombe in predlogi še pri-

speli iz javne razprave, ki je predvidena do marca prihodnjega leta. Obravnavali so še celo vrsto amandmajev k paketu zakonov o osnovnih pravicah borcev in vojaških invalidov, prav tiste, ki bi jih morali pred prazniki obravnavati v zvezni skupščini delegati zveznega zbora in so ostali za

prvo prihodnjo sejo, ker proti koncu dnevnega reda delegati niso bili več sklepčni.

Predsedstvo Zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije je sprejelo tudi poročilo o izmenjavi delegacij ZZB NOV Jugoslavije in drugih borčevskih organizacij.

B. Ž. J.

Na Jesenicah spet zobna ambulanta za borce

V novembru je v zdravstvenem domu na Jesenicah spet začela delati zobna ambulanta za borce NOV iz jeseniške občine. Na pregled oziroma zdravljenje zob borci lahko pridejo vsak četrtek od 7. do 12. ure in od 13. do 18. ure. Ambulanta vo-

di zobozdravnik Nedeljko Kolundrovič.

Pri tem vsekakor velja omeniti nekatere težave zobozdravstvenega varstva borcev, s katerimi so se srečevali v zadnjih letih. V letu 1980 je bilo v zobni ambulanti zdrav-

stvenega doma Jesenice opravljenih dvakrat tedensko zunaj rednega delovnega časa 1007 ur dela ali 1008 obiskov borcev. Popravilo zob je bilo opravljeno na podlagi preventivnega pregleda, ki so ga za borce opravili v letu 1979. Pregledi so

pokazali izredno slabo zdravstveno stanje zob pri borcih.

V letošnjem letu je zobna ambulanta zaradi kadrovskih in tudi finančnih težav prenehala delo. Številna prizadevanja občinskega odbora ZZB NOV Jesenice in zdrav-

stvenega doma so bila dalj časa zaman. Čeprav tudi sedaj kadrovska zasedba še ni popolna, pa je vendarle omogočila ponovni začetek dela ambulante. Določeno število borcev sedaj vsak četrtek prejme pismeno vabilo za popravilo zob, seveda pa

v tem času vrata ambulante niso zaprta za zdravljenje zob borcev zaradi bolečin.

Sedaj ambulanta dela le vsak četrtek, po potrebi pa bodo število ur še povečali.

Janko Rabič

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

Ruše – Podružbljanje revolucionarnih izročil

Na območju občinskega odbora ZZB NOV Maribor – Ruše, ki obsega pet krajevnih skupnosti, imajo 39 obeležij. Od tega kar 12 spomenikov in 27 spominskih plošč ter grobov. Da bi vse te pomnike čimbolje ohranili doraščajoči mladini, so k prenašanju in negovanju tradicij NOB ter predvojni revolucionarni preteklosti pristopili na tako vzpodbuden način, da je to lahko za zgled drugim. Za to ima seveda največ, če že ne izključne zasluge, komisija za negovanje in razvijanje tradicij NOB pri občinskem odboru ZZB NOV Maribor – Ruše, ki jo zelo uspešno vodi predvojni revolucionar Maks Gašparič.

O tem so spregovorili na nedavnem strokovnem posvetu, ki se ga je udeležilo zelo veliko ljudi različnih poklicev in starosti, ki so izrazili pripravljenost prevzeti skrb nad posameznimi spomeniki in drugimi obeležji ter seveda tudi nad zbiranjem zgodovinskega gradiva. To so bodoči razlagalci posameznih dogodkov. Da pa bi podružbljanje revolucionarnih izročil potekalo strokovno in učinkovito, sta na tem posvetu znana strokovnjaka Milan Zevart in Marjan Žnidarič navzoče ne le seznanila z revolucionarno preteklostjo Ruš in njene okolice, ampak jim tudi posredovala vrsto napotkov, ki so še kako pomembni za širše in globlje spoznanje posameznih dogodkov.

Malo je krajev, ki bi imeli tako bogato revolucionarno preteklost, kot jo imajo Ruše in njeno območje, ki je bilo že v stari Avstriji narodnostna trdnjava ob Dravi in zaradi njihovega jugoslovanstva imenovano že pred vojno »Mali Beograd«. Po prvi svetovni vojni se je ruški proletarijat vključil v napredno gibanje in bil tesno povezan z naprednim gibanjem v Mariboru vse do okupacije. Tudi med vojno je bilo to območje temeljna opora prvim pohorskim partizanom. Kdo se ne bi spomnil Ruške čete, njenega ustanovitelja španskega revolucionarja Mihe Pintarja-Toleda, ki je deloval na zelo izpostavljenem področju, formiranja prvega, nato drugega pohorskega bataljona, Pohorskega odreda, Alfonza Šarha-Iztoka, tega naprednjaka kot zastavonošo pri sokolskem društvu v Rušah, žilavosti posameznih ljudi, ki so kljub neverjetnemu nasilju podpirali NOG. Vse to je le samo skromna beležka o njihovi zgodovini.

V Rušah se tudi dogovarjajo, da bi njihova obeležja, ki jih v večini primerov oskrbujejo organizacije ZZB NOV, podružbili tako, da bi jih v varstvo prevzeli delovni kolektivi in družbenopolitične organizacije. In vsaj enkrat na leto bi bilo potrebno pri takem obeležju pripraviti proslavo.

Drago Miklavac

Izola – Prijeten izlet

Zveza vojaških vojni invalidov pri občinskem odboru ZZB NOV Izola je tudi priredila (ob štirideseti obletnici vstaje jugoslovanskih narodov) enodneveni izlet v partizanske kraje (dne 10. 9. 1981). Ob 6. uri zjutraj je Slavnikov avtobus odpeljal izpred Lipe v Izoli do Planine, čez Kalce in prek Idrije v bolnico Franjo štirideset udeležencev – invalidov. Bolnico Franjo si je mnogo navzočih prvič ogledalo. Čeravno tudi težki invalidi z dvema opornicama so vztrajali in s pomočjo tovarišev prišli do vseh objektov bolnice Franje. Bili so zelo srečni, da so si lahko ogledali z neverjetno iznajljivostjo postavljeno bolnišnico in se podpisali v knjigo vtisov. Presenečeni so bili tudi nad opremo, ki so jo v tej bolnišnici uporabljali pri operacijah in zdravljenju ranjenih borcev.

Po ogledu bolnišnice smo šli na ogled nove šole v Cerknem, obiskali spomenik narodnoosvobodilnega boja, o kateri nam je vse povedal ravnatelj šole Štucin.

Sprejeli so nas predstavniki krajevne organizacije VI Cerkno, ogledali smo si muzej, kjer je razstavljena partizanska sanitetna dejavnost iz cele Slovenije. Ganljivo je bilo, ko je naš član našel na sliki svojo mlajšo sestro. Nadalje ima muzej razstavljeno gradivo, ki so ga zbrali šolski otroci. Kustosinja muzeja nam je obrazložila pomen muzeja. Mnogo imajo še materiala, ki pa še ni razstavljen zaradi pomanjkanja urejenega prostora.

Po ogledu muzeja smo šli h grobnici 999 padlih borcev, kjer smo položili venec in se poklonili padlim z enominutnim molkom.

Pot smo nadaljevali skozi Most na Soči, Novo Gorico v Sempeter. Ogledali smo si tudi grad Zemono pri Ajdovščini. Razpoloženi in z lepimi občutki ter z željo, da bi se takih izletov še udeležili, smo se vrnili v Izolo.

Malči Dolenc

Izola – Izlet po partizanskih poteh

Na pobudo nekaterih članov našega združenja se je predsedstvo občinskega odbora ZZB NOV Izola odločilo organizirati dvodneveni izlet z avtobusom po Hrvaški, Liki in Bosni. Organizacijo smo poverili turističnemu podjetju Komaps v Kopru, ki je z našim sodelovanjem pripravil program.

Pri odhodu iz Izole ni bilo posebno vselega počutja med izletniki, ker je bilo zelo slabo vreme. Bolj ko smo se oddaljevali od Izole, boljše je bilo razpoloženje, veter je razgnal

oblake in pokazalo se je sonce, ki nas je spremljalo oba dneva.

Pot je bila precej dolga, vendar se udeleženci niso pritoževali, ker je bil program dobro pripravljen in z disciplino izletnikov tudi uspešno izveden. Od Reke smo se peljali do Senja, kjer je bil krajši postanek, nato prek Vratnika, Otočca do Plitvic in od tam v Bihač, kjer smo si ogledali muzej 1. zasedanja Avnoja. Po kosilu, ki je bilo v hotelu Park, smo se odpeljali v Drvar, kjer smo položili venec OO ZZB NOV Izola k spomeniku padlim borcem NOV na Sobiča glavici – na pokopališču. Ogledali smo si tudi barako, v kateri je leta 1944 stanoval Tito.

Naslednjega dne smo si ogledali spomenik žrtev fašističnega nasilja Gavarice, kjer so ustaši pobili okrog 12.000 ljudi. Ta ogled nam je omogočil in pripravil predsednik OO ZZB NOV Bihač Uzeir Cerić. Ogledali smo si tudi partizansko pokopališče v Borcih, kjer smo položili venec.

Iz Bihača smo se odpeljali do Prijedora in nato na Kozaro, kjer smo položili venec pri velikanskem spomeniku 9.864 padlim borcem-junakom naše revolucije. Ogledali smo si še druge znamenitosti nacionalnega parka Kozara in film o kozarski bitki. Po krajšem postanku smo se odpeljali v Jasenovac, kjer smo tudi položili venec našega združenja.

Med udeleženci so se slišale pripombe, da bi morali takih izletov organizirati čim več, predvsem za naše najmlajše.

Ernest Šav

Trnovlje – program 82

Krajevni odbor zveze borcev NOV je imel redno volilno skupščino 27. oktobra 1981 v prostorih krajevne skupnosti. Udeležba je bila 95-odstotna. Na seji je bil predsednik občinskega odbora Peter Sprajc, ki je v razpravi nakazal potrebo aktivnosti članov ZB NOV pri reševanju gospodarskih in političnih težav doma ob poostrenem stabilizacijskem obnašanju in ob dogodkih na Kosovu.

V razpravi so sodelovali še: sekretar zveze komunistov, predsednik KK SZDL in predsednik sveta KS, vsi iz Trnovlj.

Po razpravi so sprejeli obširni program dela za prihodnje leto, ki zajema med drugim tudi pregled liste upravičencev do priznavačine. V razpravi so ugotovili, da v organizaciji ZB deluje pet članov zveze komunistov in štirje člani ZVRS, ki so vsi aktivni v zvezi borcev in drugih družbenopolitičnih organizacijah v Trnovljah.

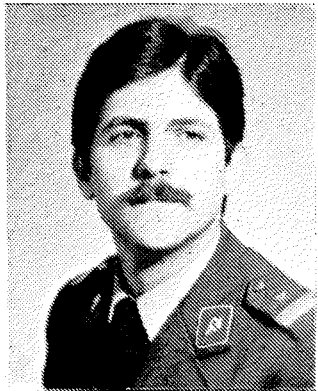
Viktor Dobrišek

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

Trenutki z delavci Organov za notranje zadeve

Vedno se najde prosti čas

Kljub temu da imajo učenci šole za miličnike na Kotnikovi v Ljubljani zelo zgoščen delovni dan, najdejo tudi čas za druge dejavnosti. Z njimi si bodoči miličniki in miličnice ne popestrijo samo časa med šolanjem, ampak je to

Viktor Majcen: »Kolegi mi včasih pravijo, da sem črno-graditelj, saj vsako šolsko leto začnem znova.«

tudi priprava za vključitev mladega človeka v okolje, kjer bo delal in živel. O tako imenovanih izvenšolskih dejavnostih smo se pogovarjali z mentorjem, sicer učiteljem te šole, Viktorjem Majcnom.

Na naši šoli so te dejavnosti zelo razvejane in pestre. V njih so vključeni skoraj vsi učenci, seveda po interesnih področjih. Največ pozornosti pritegne vsako leto poli-

tična šola, ki jo pripravimo ob pomoči mestne konferen- ce ZK in v okviru marksi- stičnega krožka. Obiskujejo jo člani ZK in kandidati za sprejem. Učenci v tej šoli ob- delujejo predvsem aktualno problematiko doma in po svetu in podrobneje obdela- jo nekatere teme, ki se jih dotaknemo v rednem pou- ku. Zelo aktivne so tudi športne sekcije, ki jih vodijo učenci ob pomoči mentor-jev. Paleta športov obsega od streljanja, šaha, malega nogometa, atletike, odbojke, rokometu pa do namiznega tenisa, kegljanja in borilnih športov. Prav tako delavni so tudi člani fotokrožka in krožka za radiotelegrafijo.

»Kakšno je kulturno življe- nje na šoli?«

»Pri nas delujeta pevski zbor in amaterska dramska skupina, občasno pa v pro- storih šole prirejamo tudi razstave. Težave so s sestavo zbora, saj v vsaki generaciji učencev in učenk ni enakega števila dobrih pevcev. Naš zbor ima tesne stike z Lov- skim oktetom iz Sodražice.«

»Kaj pa dramska sku- pina?«

»Ta je zelo delavna. Pri- pravljajo proslave za pomemb- nejše datume iz naše zgodo- vine in po nekaj letih smo se letos odločili, da naštudira- mo daljše dramsko delo, s katerim bi se lahko predsta- vili tudi širši javnosti. Poh-

valno je to, da so pobudo dali učenci sami. Pred dobrim mesecem smo predstavili komedijo En dan z Rober- tom, ki je naletela na ugoden odmev pri gledalcih.«

»Kako so učenci-igralci preživeli prvi nastop?«

»Trema je bila velika, ver- jetno večja kot pri drugih po- dobnihih amaterskih skupi- nah. Večina naših igralcev je prvič stopila na odrske de- ske. Veliko sta nam pri po- stavitvi komedije pomagala RTV Ljubljana in Mestno gledališče ljubljansko. Nji- hovi delavci so nam pomaga- li pri režiji in garderobi ter s tehničnimi rekviziti. Pred- stava sama pa je pokazala, da z učenci ni nič nemogoče na- rediti. Na vajah so preživeli skoraj dvesto ur svojega pro- stega časa, kar je v naših ra- zmerah zgoščenega pouka ogromno.«

»Na vaši šoli prirejate tu- di razstave?«

»Res je. Pred nedavnim je dom JLA z Vrhnike pripra- vil razstavo o Titu, ki je bila odprta mesec dni. Poleg na- ših učencev in delavcev so si razstavo ogledali tudi delav- ci republiškega sekretariata za notranje zadeve, nekate- rih drugih republiških orga- nov in drugih. Trenutno pa v naših prostorih razstavlja svoje slike amater Andrej Militarov, ki je tudi delavec Organov za notranje za- deve.«

»Ze prej ste omenili sode- lovanje z RTV, MGL in do- mom JLA z Vrhnike. Ali so- delujete še s katero drugo organizacijo ali družbeno-

sodeluje z OO ZSMS doma tehničnih šol. Izmenjujemo si proslave, pripravljamo skupne izlete in športna sre- čanja. Za dan JLA pa pri-

Proslava ob dnevu republike

politično skupnostjo?«

»Skozi te dejavnosti se že- limo odpreti in vključiti v dogajanja v krajevnih skup- nostih Ledina in Tabor, kjer živimo in delamo. Mislim, da je naše sodelovanje dobro in smo z njim vsi zadovoljni. Posebej bi rad poudaril naše uspešno sodelovanje z do- mom upokojencev na Tabo- ru. Svež primer takega sode- lovanja je nedavno proslava ob dnevu republike, ki smo jo pripravili za varovance do- ma. Naša OO ZSMS tesno

pravljamo skupno proslavo, ki bo v njihovem domu. Te- sne stike imamo tudi z vojaš- nicama Borisa Kidriča in 4. julija v Ljubljani in vojašni- co na Vrhniki. S prvima dve- ma sodelujemo v glavnem na športnem področju, med- tem ko je sodelovanje z vr- hniško vojašnico širše. Tako so pred nedavnim pripravili za našo šolo tehnični zbor, kjer so se naši učenci in učenke seznanili z najsodob- nejšim orožjem. Na vseh po- dročjih plodno sodelujemo

tudi s šolo za miličnike kade- te v Tacnu. Z RTV Ljubljana pa tesneje sodelujemo od snemanja nadaljevanke Manj temna noč. Pri snema- nju so sodelovali vsi učenci in učenke sedanje generacije naše šole.«

»Kako bi opredelili mesto izvenšolskih dejavnosti pri šolanju bodočih miličnikov in miličnic?«

»Vse te dejavnosti so na- menjene našim učencem, da bi se lahko v krajevni skup- nosti vključili v takšne ali podobne dejavnosti. Z vklju- čevanjem v delo kulturnou- metniških društev, športnih klubov in drugih združenj bodo naši učenci pokazali občanom, da so sestavni del te družbe in ne nekaj nad njo. Miličnik postaja vse bolj svetovalec in varuh. S tem pa veliko prispeva k po- družbljanju splošne ljudske obrambe in družbene samo- zaščite. Skozi te dejavnosti želimo poleg strokovnega znanja dati učencem še ne- kaj več, to je vsesplošno raz- gledanost, ki je danes še ka- kvo pomembna. Pogosto se srečam s svojimi nekdanjimi učenci in prav prijetno se po- čutim, ko mi povedo, da so se vključili v delo ljubitelj- skih dejavnosti v kraju, kjer živijo in delajo. Tako vem, da moje delo in delo drugih mentorjev ni šlo v prazno, ampak je rodilo sadove.«

Bojan Kuntarič

SVET IZOBRAŽEVALNEGA CENTRA ORGANOV ZA NOTRANJE ZADEVE SR SLOVENIJE

RAZPISUJE

vpis učencev v kadetsko šolo za miličnike za šolsko leto 1982/83

Na razpis se lahko prijavijo moški kandidati, državljani SFRJ, ki izpolnjujejo tele pogoje:

- da so uspešno končali osnovno šolo,
- da niso starejši od 17 let,
- da so telesno in duševno zdravi,
- da obvladajo slovenski jezik,
- da jim ni bil s pravnomočno sodno odločbo izrečen vzgojni ukrep ter da niso v kazens- kem postopku,
- da so po programu osnovnih šol pozitivno ocenjeni iz tujega jezika.

V kadetsko šolo za miličnike bo sprejetih 220 učencev.

V šoli se izvaja vzgojnoizobraževalni program v srednje usmerjenem izobraževanju za pridobitev strokovne izobrazbe za opravljanje del in nalog miličnika.

Izobraževanje za poklic traja štiri leta in se začne 1. septembra 1982. V tem času kadet služi vojaški rok, ki mu je priznan potem, ko opravlja delo in naloge miličnika najmanj tri leta.

Po končanem šolanju mora kadet delati v organih za notranje zadeve najmanj osem let.

Med šolanjem živijo učenci v domu za učence in imajo pravico do brezplačnega stanovanja in hrane, uniforme, delovnih in učnih pripomočkov, do zdravstvenega varstva, invalidskega zavarovanja in do denarnega zneska za osebne potrebe.

Starši ali skrbniki in učenci sklenejo z republiškim sekretariatom za notranje zadeve pogodbo o šolanju.

Kandidati naj se prijavijo na razpis najkasneje **do 31. marca 1982** na pristojni postaji ali oddelku milice.

- Prijavo za vpis na obrazcu 1,20, kolkovano s 4. din, morajo obvezno podpisati starši ali skrbniki, kar je hkrati dokaz o njihovem privoljenju za vpis.

- Priložiti spričevalo o uspešno končani osnovni šoli; kandidati, ki še obiskujejo osmi razred, naj predložijo spričevalo sedmega razreda; spričevalo o končani osnovni šoli pa takoj, ko ga dobijo.

- Priložiti pisno priporočilo oziroma mnenje šole, v kateri se je zadnje leto šolal.

Kandidati, ki bodo izpolnjevali vse razpisne pogoje, bodo vabljeni na zdravniški pregled, psihološki preskus, preskus telesnih zmogljivosti in preskus iz znanja slovenskega jezika.

Pri sprejemu v kadetsko šolo bodo imeli prednost kandidati z boljšim učenim uspehom in kandidati, ki bodo uspešnejši pri preskusu znanja.

O rezultatih sprejema bodo kandidati obveščeni sproti, najkasneje pa do **20. junija 1982**.

Vsa pojasnila dajejo:

1. Kadetska šola za miličnike, Ljubljana, Tacen 48, tel. 51-737 in
2. vse postaje in oddelki milice.

Izobraževalni center ONZ
Ljubljana, Tacen

Priznanja vosovcem

V domu Maksa Perca v Ljubljani so v ponedeljek, 23. novembra, ob 40-letnici vstaje jugoslovanskih na-

pravne socialistične Jugosla- vije.

Republiški sekretar za no- tranje zadeve Tomaž Ertl je v

rodov in narodnosti, obletni- ci ustanovitve OF in dnevu republike podelili devetde- setim vosovcem priznanja za njihovo medvojno in pojov- no delo pri graditvi samou-

priložnostnem nagovoru poudaril, da so številni vo- sovci, ki so že med bojem prevzeli odgovorne dolžno- sti v Ozni, VDV 1n na drugih področjih pri zaščiti naro-

dnoosvobodilnega gibanja in revolucije, tudi po osvo- boditvi ostali v teh sektorjih delovanja. Dejal je tudi, da so številni vosovci aktivno delali deset, dvajset in več let v službi državne varnosti in v drugih službah, v orga- nih za notranje zadeve, v KNOJ in enotah in in služ- bah JLA za varnost.

Tovaris Ertl je nato podelil dvanajstim vosovcem plake- te varnosti zveznega izvršne- ga sveta, sedemdesetim pa plakete organov za notranje zadeve. Predsednik republi- ške konference ZRVS Janez Japelj je podelil osem plaket zvezne konference ZRVS. Osem spominskih plakat Ileg- alca mesta Ljubljane pa je podelil podpredsednik ljub- ljanske mestne skupščine Niko Lukež.

V imenu vosovcev, ki so dobili priznanja, se je zahva- lil narodni heroj Franc Štad- ler-Pepe.

B. K.

Sodelovanje med združenim delom in JLA

Predsedstvo občinske konference ZRVS v Novi Gorici in poveljstvo ob- mejnih enot JLA na Gori- škem sta pripravila pogo- vor o organizaciji proslav ob 40. letnici ustanovitvi naše armade na obmejnih karavlah v novogoriški občini. Proučili so dose- danje sodelovanje, uspe- he in pomankljivosti ter kako se v to vključujejo delovne organizacije in skupnosti.

Ugotovili so, da je dose- danje sodelovanje med delovnimi organizacija- mi, skupnostmi in obmej- nimi enotami dobro, če-

prav je bila pri nekaterih DO ta dejavnost omejena le na praznovanje dneva graničarjev in JLA. Opo- zorili pa so na vzorno so- delovanje med OZD Iskra Šempeter in karav- lo Lokvica. Mladinska organizacija v Iskri, ki je zadržana za sodelovanje, in graničarji so pripravili več obojestranskih obi- skov in ogledov delovne- ga procesa in življenja na karavli, predavanj o sa- moupripravljanju za vojake ter o SLO in DS za delav- ce, kviz tekmovanja in športno srečanje ter strel- ska tekmovanja. Ob praz- novanju dneva graničar-

jev, dneva JLA in dneva Iskre pripravijo kulturni program in športna sreča- nja.

Udeleženci sestanka so se dogovorili, da bodo no- vim vojakom omogočili ogled delovnih organiza- cij, da jih bodo vabili na slovesnosti in jubileje. DO, prav tako pa bodo tu- di pripravili skupne po- hode, izlete in drugo. Poudarili so, da gre pri tem za posebno povezavo mladih, ki naj bi bili stal- ni nosilci medsebojnega sodelovanja in delovanja skozi vse leto.

Mile Gojkovič

Na obisku v novomeškem Dolenjskem muzeju

Varčevanje na škodo kakovosti

Pravzaprav smo bili na zadnje v Dolenjskem muzeju v Novem mestu takrat, ko so slovesno odprli novo muzejsko zgradbo in v njej zbirko NOB. Tistikrat smo lahko občudovali predvsem muzejsko poslopje, ki je nadvse prijazno občepelelo na bregu pod Kapitolom, manj pa smo lahko občudovali zbirko NOB, ker je bila predstavljena občinstvu v še nezaokroženi celoti.

»Čeprav smo zbirko doobra dopolnili in jo popestrili z muzealijami, ne bo nikoli do kraja postavljena,« je povedal ob našem obisku ravnatelj Dolenjskega muzeja Ludvik Tončič. »Se vedno prihajajo novi podatki, mogoče bomo prišli do kakšnih novih dokumentov... Še vedno ni predstavljeno

partizansko šolstvo na tem območju, prav tako je tudi s saniteto, partizanskimi delavnicami in kulturno dejavnostjo med NOB. Nekatere pripombe obiskovalcev so bile tudi, da je premalo predstavljeno čelavsko gibanje pred drugo svetovno vojno v Novem mestu in še zlasti delovanje partije. Vendar so pri tem težave, ker iz tega obdobja dokumentarnega gradiva skorajda ni oziroma je skop.«

Težave pač, s katerimi se srečujejo muzeji povsod. Vendar je novomeška zbirka NOB ta čas ena najbolj privlačno urejenih v Sloveniji, česar ji tudi muzejski strokovnjaki ne odreka. Hkrati z njo domuje pod streho tega muzeja še nekaj zbirk:

kulturnozgodovinska, arheološka in galerija. Pripravljajo tudi postavitev etnološke zbirke, vse to pa so naloge in načrtovanja, ki deloma že sega v načrtovanje za prihodnje leto in še naslednja leta srednjeročnega obdobja. »Če je preteklo srednjeročno obdobje našega dela karakteryziral gradnja muzeja NOB, potem sedanje srednjeročno obdobje poudarjajo naloge za ureditev in obnovitev drugih stalnih muzejskih zbirk. Upamo, da bo že spomladi 1982. leta prenovljena in osvežena arheološka zbirka, do konca tega obdobja, torej do 1985. leta pa kulturnozgodovinski prikaz Dolenjske.«

Novomeški muzealci skušajo ohraniti ravnotežje med načrtovanjem

vsega tistega, kar muzej regijskega značaja potrebuje, in možnostmi, ki pa so ta čas vse bolj stabilizacijske tudi na tem področju: »Celotni dohodek ustvarjamo s svobodno menjavo dela. Eno tretjino sredstev prispeva slovenska kulturna skupnost, dve tretjini pa občinska. Seveda je bilo pri gradnji muzeja, kakor je že znano, udeleženo celotno novomeško združeno delo. Lani smo gospodarili s sedemsto starimi milijoni, pri čemer velja poudariti, da smo hkrati že začeli izvajati nekatere stabilizacijske ukrepe. Letos smo to še poosttrili, vendar že ugotavljamo, da se pretirano varčevanje obrača v škodo vseh muzejskih dejavnosti.«

Varčujejo pri prevozi,

pri katerih naprošajo za sodelovanje delovne organizacije, pa tudi pri nabavljanju različnega materiala, ki je potreben za poslovanje razstav in zbirk skrajno varčujejo. Toda podatki o izdatkih so neizprosni in ni pričakovati, da bi lahko tako čarobno varčevali, da se ne bi poznalo, da so letošnje leto porabili samo za elektriko sto odstotkov več denarja kot lani, za kurjavo za štiriinosemdeset odstotkov več... Tudi za prihodnje leto si ne obetajo čudežev, saj se dobro zavedajo, da so večino notranjih rezerv že poiskali in izkoristili, hkrati pa tudi dobro vedo, da bodo kulturniške vreče z denarjem še lažje: »Cela vrsta je predlogov, naj bi naše razstave krožile po občini, po delovnih

organizacijah, šolah... naj bi se vključevali v proces usmerjenega izobraževanja. Mi smo za, le to nam ni še čisto jasno, kako naj se tega lotimo. Pred kratkim smo imeli v Novem mestu posvet o usmerjenem izobraževanju, vendar nismo izvedeli nič bolj konkretnega«, meni Ludvik Tončič.

Kljub stabilizacijskim tegobam pa novomeški muzealci načrtujejo naprej. Razmišljajo o nakupu opreme za potujoče razstave, radi bi, da bi 1982. leta izšel katalog stalne zbirke NOB... Volje jim ne manjka; in zato pričakujemo, da bo ob našem prihodnjem obisku uresničenež že marsikaj iz njihovih načrtov.

B. Ž. J.

Nove knjige na slovenskih policah

Dvoje podobnih romanov

Mariborska založba Obzorja je v svoji zbirki Znamenja natisnila roman – prvenec doslej literarno neznane Jerneja Vilfana pod izzivalnim naslovom Nagec, Pomurska založba v Murski Soboti pa roman Branka Šomna Panonsko morje. Romana sta si po svoji vsebinsko-tematski zasnovi in po svoji izpovedno-sporočilni vrednosti dokaj podobna in v nekaterih ozirih celo sorodna. Oba pisatelja sodita v sedanjo srednjo generacijo, popisujeta pa svojo že nekoliko odmaknjeno mladost in z njo leta ali čase, ki so nam terminsko že odmaknjeni, naše literarno in drugo zanimanje zanje pa se pravzaprav še odpira. Tako Vilfan

kot Šomen sta napisala izrazito subjektivno-spominska pričevanja ter v njih razčlenila lastne mladostniške dvome, iskanja in preskušnje, vendar sta oba, ne da bi bila temu pripisovala prioriteto, dovolj nadrobno in izrazito popisala tudi podobo svoje generacije in let njene aktivnega vstopa v življenje. Oba sta to svojo izkušnjo pojmovala kot roman, ki se konča, ko se iztečejo »učna leta« in z njimi zgodnja mladost. Oba najdeta razplet za svoji notranji dramo ter s tem ustrezen odgovor na mnoga življenjska vprašanja v ljubezni in poroki, torej ustvariti lastne družine, osamovojitvi in prevzemu odgovornosti.

Jernej Vilfan se je po odgovore na svoja nerazrešena mladostna vprašanja zatekel razmeroma daleč stran od doma in okolja, v katerem je zrasel. Ob očetu in materi, revolucionarjih in funkcionarjih, sebe in svojega temeljnega življenjskega bivanja ni mogel najti. Iskal ga je šel v Izrael, v povsem drugačne življenjske preizkušnje, vendar zaman. Vrnil se je nezadoščen in še globlje pogreznjen v gmoto neodgovorjenih vprašanj. Da bi presekal gordijski vozle svoje v prazno iztekajoče se eksistence, se je odločil za absurdno dejanje, ki naj bi bilo popoln prelom z vsem dotodanjim: nag je tekel po ljubljanskih ulicah in tako sim-

bolično snel s sebe moralna oblačila, ki so ga tesnila. Postal je svoboden, svoje življenje, svoje delo in svojo srečo je lahko začel oblikovati na novo, na izčiščenih temeljih. Razkrilo se mu je, da je sreča pravzaprav v preprostosti človekovih ravnanj, v notranjem umirjenju. Spoznal je: »Pesem je v meni, vedno je bila, le da je nisem dobro slišal.«

Šomen je svoje slovo od mladosti doživel na podoben način, s podobno slo po očiscenju v ljubezni, ki je tisto pravo in najvišje, k čemur človek stremi. Vse, kar je bilo prej, je bilo eno samo brodenje skozi zmedo doživetij, ki jih je čas (druga polovica

šestdesetih let) naložil na pleča takratnemu dijaku ali študentu, iztrganemu iz rodne Prekmurja in presajenemu v Ljubljano, vendar nikjer zares doma, torej samorastniku in svojevrstnemu brezdomcu, ki pa je v sebi vseskozi nosil – pesem, se pravi hrepenenje po osmišljenem, skladnem in smotrnem bivanju. Mladost je bila dolga, mučna, z mnogoterimi dvomi posejana pot k temu cilju.

Najti svoj obraz – to je bil stržen mladostnega doživljanja generacije, ki je bila med vojno in revolucijo še zunaj dogajanja, saj je odrasčati začela šele kasneje in s precej drugačnimi težavami, kot so bremenile generacijo pred

njo, pa seveda spet drugačnimi, kot so težave sedanjega mladega rodu. Življenjski status sedanje srednje generacije je vsekakor specifičen in vreden posebnega ogleda, ki ga – ob siceršnji deficitarnosti popisovanja takratnega obdobja – v zvrhani meri omogočata prav zdajšnja romana Branka Šomna in Jerneja Vilfana.

Branja pa seveda nista vredna samo zato. Določene vrednosti vnašata v slovensko leposlovno pisanje tudi s svojo duhovito sproščenostjo in bogato metaforiko, zavoljo katere sta si – vsaj v nekaterih sestavinah – prav tako sorodna.

V. K.

Manj strašna noč...

Gledamo novo slovensko televizijsko nadaljevanko in znova, na nov način, prek partizanskih ranjencev in ljudi, ki so v skritih, improviziranih gozdnih bolnišnicah skrbeli zanje, podoživljamo dogajanja, ki jih je bilo človeku prenašati v vojni. Namenoma ne zapišem »partizanska nadaljevanka« ali »dogajanja v partizanskem času«, čeprav je seveda očitno, da gre v nadaljevanki prav za to. Vendar ne samo za to. »Manj strašna noč« je upodobitev človekovih doživljanj in ravnanj v posebnih okoliščinah življenja, v vojni. Kar gledamo in sodoživljamo, je sicer scela postavljeno v konkretno okolje in v konkretni čas roške ofenzive, vendar se zdalec ne v tem smislu, da bi nam bilo zavoljo tega čutiti kakršnokoli odmaknjenost in z njo vred brezbriznost do takratnih ljudi in dogodkov. Nasprotno. Z ljudmi in dogodki se živo identificiramo. Njihovih stisk, njihovega strahu, njihovih odločitev in premagovanja težav ne doživljamo kot nečesa, kar bi nam bilo daleč in tuje. Prikazane so kot dejanski sestavni del našega življenja in naše usode. Sedanjost in preteklost se stapljata v enovit doživljajski organizem. In v tem je – kot kažejo vtisi po prvih dveh nadaljevanjih – izjemna vrednost te nove filmske stvaritve, ki verno in prizadeto sledi svoji predlogi: spominom in izpovedim pokojnega partizanskega zdravnika dr. Gale-Petra. Poglavitno zaslugo za to

pristno poustvaritev stvarnih, nepotvorjenih človeških potez ljudi v vojni in v boju (posebej borcev, ki pa so v vsem svojem ravnanju obravnavani zgolj in samo kot ljudi in v nobenem oziru kot pripadniki nekakšnega posebnega sloja, kar so počeli režiserji številnih drugih »partizanskih filmov«) ima zagotovo Andrej Stojan, ki se je z režijo nadaljevanke »Manj strašna noč« ne le vnovič potrdil, pač pa se tudi izrazito povzpela na lestevici filmsko-televizijskih avtorjev oziroma realizatorjev. Seveda ob ustvarjalnem sodelovanju obeh televizijskih urednikov (Saše Vuge in Marjana Brezovarja), ki sta, kot je videti, vložila svoje najboljše moči, da bi Ruplovemu scenariju po Galovi knjigi vdihnili kar največ prave, avtentične življenjskosti. Sicer je v dialogih tu in tam še zmerom začititi nekaj »papirja«, ki pa ga je režiser z močjo svojega življenja ter z natančnim vodenjem igralcev do tolikšne mere zabrisoval, da nikakor ne deluje moteče.

Nadaljevanko »Manj strašna noč« gledamo z asociacijami, posegajočimi v dvoje smeri: k filmu »Nasvidenje v naslednji vojni« po eni in h kompleksu izjavljene »Dražgoške bitke« po drugi strani. Če smo v filmu »Nasvidenje v naslednji vojni« poustvarjeno partizansko ozračje obravnavali kot režiserjev poskus približanja avtentičnim razmeram na »partizanski fronti«, prepre-

deno predvsem z grobostmi človeškega doživljanja pa tudi z nasilnimi, krutimi medsebojnimi odnosi, nas dogajanje v tokratni nadaljevanki iz »soldaških« razmer in razmerij popelje bliže k ljudem, v ozračje tistih posebnih odnosov, ki so bili že zdavnaj poimenovani z besedo »tovarišija«; in temu – po človeški plati – verjamemo bolj kot ideološko nekoliko vsiljeni in skonstruirani podobi partizanskih razmer, kot jih je odslikal Živojin Pavlovič. Kar zadeva »Dražgoško bitko«, pa nas nadaljevanka, ki je nastala na neki način v njeni »seni«, pod pezo njenega moralnega bremena, prijetno razveseljuje, saj je v polni meri dokazala, da je mogoče z veliko manj hrupa in v bistveno skromnejše zastavljenem projektu izdelati stvaritev, ki govori z enako in celo večjo močjo o vsem tistem bistvenem, kar velja iztisniti iz doživljajsko-zgodovinskega spomina ter za vselej vcepiti v zavest pripadnikov slovenskega naroda.

Vsi nemara nad novo nadaljevanko ne bomo enako navdušeni. Nekateri so pričakovali več – in zato dočakali manj, kot so velevala pričakovanja; kdor je, pod vtisom dogodkov v zvezi z »Dražgoško bitko« pričakoval samo nekakšen televizijski izhod za silo, pa je lahko iskreno vesel umetniškega rezultata, ki prihaja pred nas ob sklepu jubilejnega leta. Med njegovimi relevantnimi sadovi je ta prav gotovo najbogatejši. Viktor Konjar

Gams pri osemdesetih

Le zakaj se Donald iz Ohia ne oglasi?

Tanka odeja snega je pokrivala sicer popolnoma prazno Logarsko dolino, za spoznanje ga je bilo tudi v Solčavi, kar precej pa po hri-

dnic. Opreznika, z gorskih kmetij. Le nekaj jih še trmasto vztraja in kuje načrte: ostali bodo. Račniki pod Raduho,

Račniki pod Raduho, Radušniki po domače, vztrajajo pod strminami savinjskega mogotca

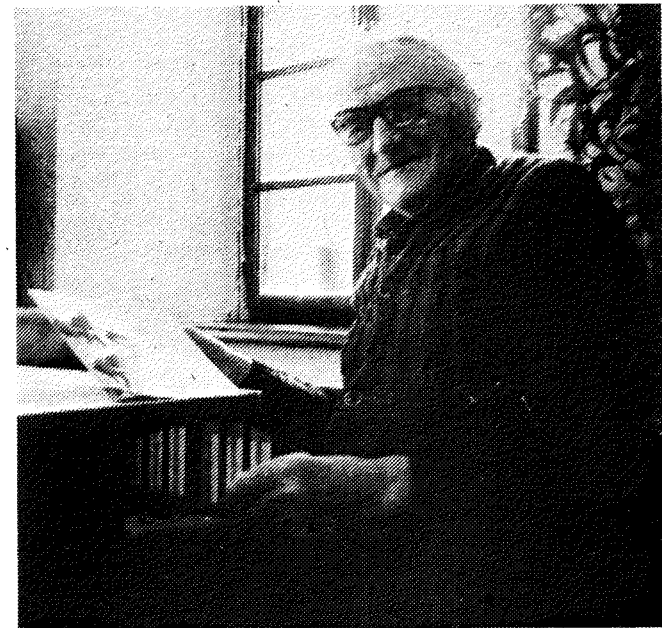
bih pod Raduho, Ojstrico in Planjavo. Sivkasto bel, turoben dan se je naredil iz lepega, sončnega jutra in pahnil dolino v osamelo, potuhnjeno žalost; ljudje so nemirno čakali pred radijskimi aparati, na poštarje... Korziška tragedija je prerasla vse druge skrbi, neka druga gora, San Pietro pri Ajacciu, je tokrat spodrinila domače vršace.

Z Antonom Ikovcem sva zadihano koračila v breg pod Raduho. Nekdo je zgodaj zjutraj šel pred nama v dolino, stopinje so bile sveže. Prihaja čas, ko se bodo hribovci le enkrat tedensko spustili v dolino.

Radušniki po domače, Staknetovi in Žagarjeva dva, pogajnjajo korenine vse globlje.

Pred štirinajstimi dnevi je osemdesetletni Franc Žagar ustrelil gamsa, včeraj so se mu zaiskrile oči nad dvema orloma.

Najmlajši pri hiši, Franc Radušnik mu je ded, Danči, ima druge skrbi: ostal bo, če bodo uredili pokojninsko zavarovanje. Lov ga ne zanima, tudi očeta Andreja ne. Pekli ju, kako bo po novem letu. Kmetija pod Raduho premalo daje kot kooperant, da bi po normativih zadruga lahko imela pokojninsko zavarova-

Pred štirinajstimi dnevi je Franc Žagar kljub osemdesetimi letom še ustrelil gamsa

Po smrekah ob poti markacije slovenske planinske transverzale. Pustote so samevale, pokrite s snegom. Zgoraj, kjer se je pot nekoliko razširila, ga je bilo treba že gaziti.

Pred vojno je bilo na Solčavskem nekaj čez osemsto ljudi, reče med krepkim vdihom Ikovci, nekdanji kurir, danes jih je nekaj čez petsto. Pustote so se bolj pustile, odšli so Strgarjevi, Kolarjevi, kdove kam so izginili Golarjevi, Grefičevi, izpod gora so zdrsnili v dolino, v svet Pastirki, Klemenški, za vselej so se poslovili ljudje z La-

nje oba, oče in sin. Še mesec torej in eden izmed njiju se bo moral temu odreči.

Telefon pod Raduho

Starinska kmetija z že na pol pozabljenimi, na oko pa naravnost lepimi lesenimi, z mnogo okraski domačih umetnikov obogatenimi kašči in kozolcem in drugimi poslopji, jih oko v dolini le redko zazre. Nad Radušnikom se strmo vzpenja v nebo Raduha, kraljica Solčavskega.

Pri kosilu so, Radušniki in

žlikrofi s suhim sadjem se kadijo iz velike sklede. Da naj zajameva, povabijo, primaknejo žlice in natrosijo kup prijaznih besed. Stari Radušnik, Franc, je v mislih še ves pri gamsu, smehlja se, mogočna ramena se stiskajo v kar nekam tesni lovski obleki. Radušnica se skromno stiska za mizo, hči Marija ropota z žlicami, mož Andrej in sin Danči sedita na zaboji za drva, tik peči, tam je toplo.

V veži zazvoni, Danči se nanagloma dvigne z zaboja.

Pred tremi meseci so Radušniki dobili telefon. Matkov kot in Podolševa so ga imeli že prej.

Tokrat so ga dobili štirje kmetje in le malo jih je, ljudi na pustotah, pod skalovjem, ki še čakajo nanj.

»Brez vojske ne bi šlo,« pravi oče Andrej, stari Radušnik pa odloži žlico in se izgubi nekam ven, vojska je strašno veliko naredila za Solčavane. Kar nemogoče je izmeriti, koliko so pomagali višinskim kmetom. Pri vodovodu, cestah, telefonu, elektriki, povsod so bili zraven.

Devet let so čakali Radušniki na cesto, na most čez reko. Most je nared, cesta trasirana in morda bodo čez leto dni že popeljali starega Radušnika v dolino. Če bo hotel, a zdi se, da bo Radušnik raje odkoračil k dolincem peš. Je še tak. A vse to bo, če bo denar, ki ga bosta morala zbrati gozdna in temeljni obrat kooperacije.

Sedaj je težko, zares težko. Mleko spuščajo po žičnici v dolino, hrana, kolikor je potrebno, prihaja po njej nazaj pod Raduho. Svoje čase so po njej spuščali les.

Tako pač stvari prihajajo in odhajajo, le neveste ne marajo pod Raduho, Ojstrico, Planjavo... Neveste dan za dnem prihajajo v novi obrat Iskre-Feriti in osnovni šoli v Solčavo. Tam jih je treba iskati. Solčavani so zaradi Iskre na moč veseli, budi jim up v jutrišnji dan. Nanjo so čakali dlje kot Radušniki na cesto.

Kjer stoji Radušnikova domačija, so namerili natanko osemstodvajset metrov nadmorske višine!

Danči ima s kmetijo in pustotami pomembne načrte, ki pa so povezani z neštetiimi »čiji«. Ostal bo, če bodo uredili zavarovanje, to je najpomembnejše. Z mlekom se potem ne bi več ukvarjal, pač pa z vzrejo plemenskih telic. Postavil bi novo hišo, kakšna sobica bi bila vedno na voljo planincem, ki se ustavljajo tod na požirek hruškovca...

»Nekateri so bili pravi kuhinjski mački!«

Tako so se tod ustavljali tudi partizani. Prvi koroški partizani, ve povedati mati Marija.

V zimskih dneh, snega tukaj vselej nameče čez meter, enainštirideseto se je prevailo v dvainštirideseto, so

spodaj pri Belšaku poslušali radio, zaveznike. Ko je postalo sumljivo, so prišli pod Raduho, k Francu in Mariji. Hči Marija je stala na straži, včasih tudi sestra Kristina. Fantje so se stiskali k majhni napravi in željno vpijali novice: Jakob Kebrov, obratovodja na žagi na Rogovileu, ki so ga pozneje, leta 1942 ustrelili v celjskem Starem piskru, Belšak, Ošepov Franci, dva učitelja iz Solčave,

Mati Marija je ena redkih slovenskih žena, ki še vrti kolo-vrat

ve, Cvetko Grgič in Tončka Antloga.

Zgodaj poleti 1943 so na zgornji njivi sadili krompir, ko sta prišla prva partizana na domačijo, Alojz Prek-Aljoša, Mihelički poba in Lovro Prek-Fric, Lučan in Solčavan. Prigriznila sta nekaj malega, popila in odšla. Prihajali so tudi Zavrački pa Tolstovrtnikova, Janez in Jože, še kdo.

»Jej, si je trla premrle roke mati Radušnica, na jesen 1943 se je na Solčavskem močno razpletlo. Prihajali so vosovci, večkrat je prišel Bole, drugi partizani, nihče ni poyedal imena, povpraševali pa tudi nismo. Kaj bi bil človek radoveden.«

Ko je prišla Stirinajsta, je oživel ne le Solčavsko, pač pa tudi Raduho. Skupaj z velikimi piskri, iz katerih se je vabljivo kadilo, so se brigade preselile na domačije, na pustote, kjer so mulili sočno travo gamsi in se je pasla srnjad. Proti koncu avgusta 1944, v začetku septembra, se je na Radušnikovem naselju premična partizanska bolnišnica, v kateri je bil intendant Tone Slivnik, vodil jo je Ferdinand Kotnik-Jožko, zdravniške usluge pa je nudil dr. Savo Vrtačnik-Krn skupaj z dr. Miloradom Hadžićem iz Kragujevke. Bolnišnica je obstajala do decembrske ofenzive.

Mater Radušnico je bilo vsako noč strah, nekoliko bolje je bilo, ko je bila Zgornja Savinjska dolina osvobojena.

»Je pa bilo živo takrat, veste, ko je bila bolnišnica pri nas. Fantje so mi pomagali nositi drva, lupiti krompir. Mariji je hotel nek Primorec pomagati kravo molzti, pa ni znal,« se je muzala mati Ra-

dušnikova, hči Marija pa se je strinjala z nami, da se je podjetni fant bržčas smukal okoli nje.

»Nekateri so bili pravi kuhinjski mački,« se je ljubko zarisalo okoli nagubanih črt pri očeh matere Radušnice.

Ljudje izpod neba

Bili so na njivah, med pustotami, trebili so, vlačili kamenje v košarah in trgali na-

seniku. Tako so bili živčni, da so kadili cigareto za cigareto. Belšak jih je pozneje peljal na Koroško, v Koprivno, v štab koroškega odreda, od koder so jih spravili domov. Med njimi je bil tudi Donald O'Hender, bržkone komandant eskadrilje.

Saj, pri Belšaku so se nedolgo tega imeli ruto z zemljevidom,« je mati nenadoma utihnila, vstala in se nekako samoumevno odpravila k očetu, ki je, brez očal, brkljal po Lovcu. Sedla je za kolo-vrat in nitka se je začela zvijati pod prsti.

Bila bi to pripoved brez konca in tudi je. V njih je, v teh ljudeh in nikoli ne zamre. Zdaj vedo zanjo že vnuki, to je najtrajnejši spomenik. Donald iz Ohia se ni nikoli oglašil, tudi drugi fantje ne, koroški partizani pa še pridejo. Tudi Anton Ikovci, ki je bil svoje dni kurir, se nekajkrat spusti med te pustote.

Ko se zrinemo v tesno vežo, najmlajši Radušnik, Danči, prime s skrbno, ljubečo kretnjo telefonsko slušalko, z veliko natančnostjo, ves slaven, zavrti številčnico. Dolina prihaja.

Odprem vrata v »stible«, mati Radušnica vrti kolo, preja se ji mota med prsti. Radušnik maha z Lovcem, »glejte ga, ni lep,« kaže na žival na sliki.

Z Ikovcem sva stopila v sneg.

Kakšnih sto metrov pod Radušniki sta se čez pot poglajali dve srni, hitri kot misel, naju obkrožili in se spet pojavili kakšnih petdeset metrov nad nama, radovedno zroč v prišleca.

Ikovci, ki je partizanal pod

Pred hišo pod Raduho: Andrej Stakne, Žagarjeva mati in oče, Andrejeva žena in Žagarjeva hči Marjeta ter najmlajši Radušnik Danči.

ki, padala. Kmalu smo videli, kako so viseli po drevju. Eden se je ubil v skalovju. Štirje so se rešili, enega pa so ubili Nemci blizu Gornjega grada. Pripeljali so ga k nam. Tudi tisti štirje, ki so se rešili, so bili tukaj. Spali so na

Raduho, se je na strmini, kjer je na ozki poti prostora le za enega, ustavil in dejal, s prstom mahaje proti med vejevjem skriti Radušnikovini.

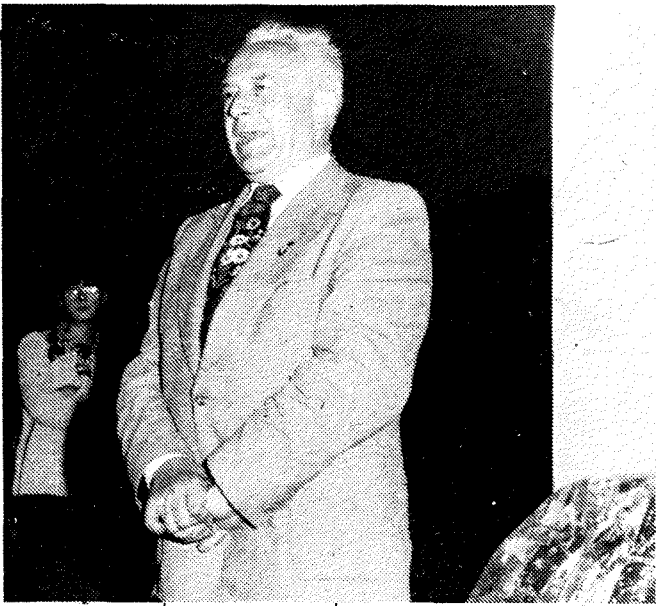
»Kakšne ljudi smo imeli. Se jih imamo.«

Milenko Strašelj

Trije bratje – trije majorji

S pogumom v boj za novo življenje

Predvojno revolucionarno gibanje se je sunkovito razmahnilo širom po naši domovini že takoj po vdoru okupatorja na naše ozemlje. Pod vodstvom komunistične partije je sestavljalo nekakšno združevalno in udarno silo narodnoosvobodilnega gibanja. Zato verjetno ni zgolj naključje, da smo ob letošnjem veku bratstva in enotnosti srečali v Arandjelovcu Miodraga Rizniča, ki ga sicer tu bolj poznajo kar po imenu Mile. To še posebej zato, ker ima Mile novejšo zgodovino Šumadije tako rekoč že kar v malem prstu, je nekakšna živa zakladnica spominov na tragične dogodke, ki so se v Srbiji odvijali že leta 1941, ko so okupatorji skupaj z domačimi izdajalci pobili na deset tisoče talcev, med njimi mnogo otrok in mater. Tako smo namreč udeleženci vlaka bratstva in enotnosti o prvoborcu Čiči

Miodrag Riznić-Mile pripoveduje udeležencem vlaka bratstva in enotnosti o prvoborcu Čiči

kmečke družine, ki kljub predvojnemu žandarmerijskemu nasilju ni klonila. Oče je bil član celice Komunistične partije Slovenije. V juniju sta Blejec in Jankovič začela pripravljati vstajo. Jankovič je prevzel politične priprave, Blejec pa vojaške. Kot takšen vodja »vojaških« priprav je ostal vse do 27. julija 1941., ko je mengeška skupina pod njegovim vodstvom izvedla najprej sestanek vseh za upor in za boj pripravljenih fantov. Na sestanek za Dolinskem je prišlo 25 oseb, vendar jih je na akcijo odšlo manj. Za akcijo je vedelo najmanj 80 ljudi, vendar ni nihče izdal Nemcem.

Na sestanku so se dogovorili o izvedbi sabotažnih akcij, katere so bile sprejete na seji vojnorevolucionarnega komiteja za kamniško okrožje 25. julija 1941. leta pri opekarni v Volčjem potoku. Mengeška skupina, ki jo je vodil Anton Blejec, je dobila nalogo, da mora uničiti telefonski vod med Mengšom in Jaršami in napeljavo ob kamniški progi, minirati del železniške proge med Jaršami in Rodico, uničiti nemške napise po Mengšu, na cestah med Mengšom in Kranjem ter med Mengšom in Vodici mi naj bi posekali toliko dreves, da bi bili cesti nesposobni za promet. Po akciji je bilo zborna mesto nad mengeškim kamnolomom, kjer je danes letno gledališče.

Od tu je Anton Blejec odšel s petimi tovariši k partizanom. To so bili še Matija Blejec, Janez Ogrin, brata Škofic in Tone Tomelj. Začasnno so se utaborili na Goba-vici. Dne 2. avgusta je Anton Blejec prvič povedel svojo skupino v akcijo. Borci so namreč izvedeli, da so Nemci kot talca ustrelili njihovega tovariša Lojzeta Glaviča, in so se sklenili maščevati okupatorju. Pri belem dnevu so odšli proti Mengšu, vendar so bili med potjo zadržani. Ko so bili nad kamnolomom, so zagledali nemškega policista, ki so se sprehajal z domačinko. Nemca so ob-strelili. Ker so vedeli, da ne bo ostalo brez posledic, so se premaknili proti Senkovem turnu, od tam pa proti Tunjicam in končno k Radomeljski četi nad Lazami pri Krtini. To je bil prvi oboroženi napad na Nemce v kamniškem okrožju.

mogel obiskovati te šole.

Ko mi je bilo enaindvajset let, sva nekega večera z bratom Bogdanom stopila pred očeta ter mu nekako v strahu dejala, da bi rada odšla med borce za svobodo. Tedaj je oče, kot je imel navado, malce nagrbnil čelo ter nato

brez pomisleka dejal: »Idita, tamo je vama i mesto!« Še tisto noč sva izginila iz vasi ter se pridružila borcem 1. šumadijskega partizanskega odreda. Postal sem borec tretjega bataljona sedme čete.

Sicer pa je iz moje vasi Banje, nedaleč od Arandjelovca, že leta 1941 odšlo v boj za svobodo kar 70 mož in fantov. Imamo dva heroja. Sedaj pravijo naši vasi, da je vas herojev. V vasi namreč tudi ni bilo izdajalca. Nihče ni bil med četniki, ljotičevci, nedičevci.

Svoj največji ognjeni krst sem že novembra 1941. leta doživel pri Gornjem Milanovcu, ko je naš bataljon dobil nalogo, da gremo pomagat borcem v (Titovo) Užice, kjer je bil tedaj nastanjen vrhovni štab s Titom. V Gornjem Milanovcu nas je napadlo kar 400-500 četnikov. Iz boja sva se rešila samo dva. Vse druge, kolikor jih ni med bojem padlo, so ujeli. Predali so jih Nemcem, in ti so jih nato v Valjevu ustrelili kot talce.

Ponovno smo se začeli zbirati in kmalu je Šumadijski odred postal še močnejši, še bolj oborožen. K nam so

prihajali vedno novi borci. Desetega maja 1942 sem bil sprejet tudi v KP, kmalu nato pa že izvoljen za člana okrajnega komiteja KP za območje Arandjelovca. S to izvolitvijo pa sem dobil tudi novo nalogo – organizatorja osvobodilnih odborov po vaseh.

Naj omenim samo dva izmed neštevilnih primerov, kako so ljudje znali molčati. Četniki so nekega dne prišli h Kosari Stojić v vasi Banja ter zahtevali, naj pove, kje je njen mož Spasoje. Ker ni nič »vedela«, so jo z noži zaklali. Domačini so nekaj ur pozneje našli poleg mrtve matere njenega dojenčka, vsega okrvavljenega od matrine krvi. Bila je hčerka, ki danes še živi. Svojo mater pozna le po obledelih fotografijah. Tedaj so zaklali tudi Jeremija Zakoviča, župnika (papa), ker so bili prepričani, da je pristal Osvobodilne fronte.

Se huji zločin pa so četniki naredili v vasi Lajkovcu, ko so obiskali Darinko Radović ter od nje zahtevali, da jim pove, kje so partizani. Sumili so, da se skupina partizanov skriva pri njih. Darinka o partizanih seveda ni hotela nič vedeti. Četniki so nato pred njenimi očmi za-

klali starejšo hčerko (18. let). Ko se tudi potem, ko je bila hčerka že mrtva, ni izdala, so zaklali drugo hčerko (14. let) in nazadnje še Darinko. Partizani, ki so bili skriti v hiši, so ostali živi. Darinka je bila po vojni razglašena za narodno herojino.

Leta 1944 pa je odšel med borce tudi moj tretji brat Mijajlo, rojen 1926. leta. Prišla je vest, da je brat Bogdan padel v bojih s sovražnikom. Bil sem zelo potr, zato ne morem popisati svojih občutkov, ko sva se malo pred koncem vojne srečala na domu najinih staršev. Vsi smo tedaj jokali od sreče in na tihem upali, da je pri življenju tudi mlajši brat Mijajlo. Naj povem, da je bil Arandjelovac dokončno osvobojen že 19. septembra 1944. leta. Sicer pa se je sovražnik pritajil tudi na že osvobojenem ozemlju. In v teh bojih – čiščenjih je bil moj brat Mijajlo kar 15-krat ranjen. K sreči nikdar smrtno.

To je le kratka pripoved nekega borca, spomeničarja iz bratske Srbije. S svojim prizadevnim delom si je prislužil številna odlikovanja. Danes so trije bratje – trije majorji.

Franjo Hovnik

Spominska slovesnost, posvečena Antonu Blejcu iz Mengša

Po mitraljez k cerkovniku

Občinski odbor ZZB NOV Domžale, krajevna skupnost in družbenopolitične organizacije Mengeš so ob 40-letnici vstaje jugoslovanskih narodov in narodnosti, ob 70-letnici rojstva in ob 40-letnici smrti prvoborca Antona Blejca ter ob 40-letnici ustanovitve Radomeljsko-mengeške čete odkrile spominsko ploščo Antonu Blejcu. Ob tej priložnosti je bil pred njegovoj rojstno hišo na Šlاندrovci 2 v Mengšu izveden krajši kulturni program, ki ga izvedli mengeška godba na pihala pod vodstvom Franca Lipičnika ter učenci osnovne šole Matije Blejca-Matevža iz Mengša. Uvodni pozdrav je imel predsednik krajevne organizacije ZB NOV Mengeš Ivan Tomšič, spominsko ploščo pa je odkril prvoborec Radomeljske čete Boris Lenček – Igor, ki je ploščo predal v varstvo ZSMS Mengeš. O liku hrabrega borca in dobrega tovariša pa je podrobneje spregovoril sekretar 00 ZKS Mengeš Boris Kalan.

Anton Blejec v prvi oboroženi akciji

Anton Blejec se je rodil leta 1911 v Velikem Mengšu, padel pa je v bitki z okupatorjem 28. oktobra 1941. leta na Golčaju nad Blagovico. Do razpada Jugoslavije je bil Anton Blejec orožnik, po razpadu pa se je vrnil v Mengeš. Tu se je kmalu začel shajati z naprednimi fanti. Dobil so se v glavnem tako, da

jih drugi niso mogli osumiti v gostilnah pri Funtku, pri Keburu in pri Jenčiču.

Zelo tesno sta bila povezana z Jakom Jankovičem, ki je bil član celice Komunistične partije Slovenije. V juniju sta Blejec in Jankovič začela pripravljati vstajo. Jankovič je prevzel politične priprave, Blejec pa vojaške. Kot takšen vodja »vojaških« priprav je ostal vse do 27. julija 1941., ko je mengeška skupina pod njegovim vodstvom izvedla najprej sestanek vseh za upor in za boj pripravljenih fantov. Na sestanek za Dolinskem je prišlo 25 oseb, vendar jih je na akcijo odšlo manj. Za akcijo je vedelo najmanj 80 ljudi, vendar ni nihče izdal Nemcem.

Na sestanku so se dogovorili o izvedbi sabotažnih akcij, katere so bile sprejete na seji vojnorevolucionarnega komiteja za kamniško okrožje 25. julija 1941. leta pri opekarni v Volčjem potoku. Mengeška skupina, ki jo je vodil Anton Blejec, je dobila nalogo, da mora uničiti telefonski vod med Mengšom in Jaršami in napeljavo ob kamniški progi, minirati del železniške proge med Jaršami in Rodico, uničiti nemške napise po Mengšu, na cestah med Mengšom in Kranjem ter med Mengšom in Vodici mi naj bi posekali toliko dreves, da bi bili cesti nesposobni za promet. Po akciji je bilo zborna mesto nad mengeškim kamnolomom, kjer je danes letno gledališče.

Od tu je Anton Blejec od-

šel s petimi tovariši k partizanom. To so bili še Matija Blejec, Janez Ogrin, brata Škofic in Tone Tomelj. Začasnno so se utaborili na Goba-vici. Dne 2. avgusta je Anton Blejec prvič povedel svojo skupino v akcijo. Borci so namreč izvedeli, da so Nemci kot talca ustrelili njihovega tovariša Lojzeta Glaviča, in so se sklenili maščevati okupatorju. Pri belem dnevu so odšli proti Mengšu, vendar so bili med potjo zadržani. Ko so bili nad kamnolomom, so zagledali nemškega policista, ki so se sprehajal z domačinko. Nemca so ob-strelili. Ker so vedeli, da ne bo ostalo brez posledic, so se premaknili proti Senkovem turnu, od tam pa proti Tunjicam in končno k Radomeljski četi nad Lazami pri Krtini. To je bil prvi oboroženi napad na Nemce v kamniškem okrožju.

Po združitvi Radomeljske in Mengeške čete sta komandant Marjan Dermastia in komisar Tone Šturm iz Kamniškega bataljona zaprise-gla borce za komandirja čete je bil imenovan Anton Blejec, za komisarja pa Franc Bukovec.

Tik pred 17. avgustom se je Mengeško-radomeljska četa premaknila na Rašico, kjer so imeli borci nekaj vojaških vaj in političnih ur, predvsem pa so dokončno izoblikovali Kamniški bataljon, ki je štel štiri čete. Bataljon je bil ustanovljen na ozemlju bivše mengeške občine. V štab bataljona je bil

sprejet tudi Anton Blejec, ki je vodil vojaško pripravo akcij. Dan po zaprisegi je Anton Blejec odšel najprej v Mengeško-moravsko četo, nato pa k Radomeljski četi, kjer je bilo poveljstvo bataljona. Z Radomeljsko četo je bil vse do 16. septembra. Posebno se je izkazal s svojimi tovariškimi in vojaškimi virinami. Ko so hoteli na primer prekoračiti Savo, je bilo to nemogoče storiti brez broda. Anton Blejec in Vili Rožič sta se odločila, da bosta sama pripeljala brod na desni breg. Po drogu sta splezala do jeklene vrvi, potem pa sta preplezala drug za drugim, oprijemaje se jeklene žice, na drugo stran Save. Kaj takega je zmozel le človek, ki je imel v sebi jekleno voljo in moč. Odvezala sta brod in ga pripeljala na drugo stran, da so lahko tovariši prekoračili Savo. Odpravljali so se na Podmolnik. Anton Blejec je bil določen, da sprejme odlikovanje centralnega komiteja komunistične partije in slovensko zastavo. Zastavo je sprejel iz rok tovariša Borisa Kidriča, v navzočnosti komandanta Urbana. Prav gotovo je bil to eden najlepših dogodkov za Antona Blejca v njegovem življenju. Bil je vojak z dušo in telesom, zato ga je še toliko globlje pretreslo dejstvo, da je bil prav Kamniški bataljon prva enota, kateri je vodstvo izročilo tako visoko priznanje in odlikovanje, sam pa je bil prvi slovenski partizan, ki bo nosil to odli-

kovanje v boju proti okupatorju.

Odlikovanje je dalo vsem borcem nov polet. Kar niso hoteli mirovati, so se odpravljali na manjše diverzije v okolici Ljubljane. Izredno dobro se je znal orientirati na terenu. Po specialkah in po topografskih oznakah je znal vedno natančno priti na cilj.

Smrt na Golčaju nad Blagovico

V zadnjem tednu v oktobru so dobili sporočilo, naj čimprej odrinejo na Stajersko. Komandant je zbral 19 zdravih borcev, ki so bili vajeni naporov, drugi pa so ostali na terenu, zbirali hrano in drugo. Zvezo s Stajerci je četa čakala na Golčaju nad Blagovico. Tu so se borci najprej napotili k cerkovniku, ker so slišali, da ima skrit mitraljez. Kljub dolgemu iskanju ga niso našli. Ker pa meznarija in njena okolica nista bili primerni za obrambo ob morebitnem napadu, so se okoli dvanajstih začeli pripravljati za odhod na kraj, kjer so že prej čakali na zvezo s 1. stajerskim bataljonom. Medtem je cerkovnik Anton Prvinšek napisal sporočilo za žandarmerijo v Blagovici, ga vtaknil v čevljev svojem nečaku in ga poslal v šolo k nemškemu učiteljem.

Okoli pol enih popoldne je zagrmelo okrog meznarije. Nemci so jih napadli tako nepričakovano, da je bila vsaka organizirana obramba nemogoča, preboj pa skrajno

težak, ker so sovražniki obvladovali čistino. Četa se je razdelila v dve skupini. V eni je bilo 14 borcev, v drugi pa le 4. Že po prvih streljih je bilo jasno, da so obkoljeni in da jih reši lahko edino drzen preboj. V začetku boja so takoj padli trije njihovi tovariši.

Nekaj silovitih napadov so zavrnili, potem pa je Anton Blejec zapovedal juriš in se prvi pognal čez jaso proti njenemu robu. Sovražni ogenj je bil prehud, zato so se vrnili na prejšnje položaje. Nemci so ponovno napadli. Napad je bil tokrat odbit. Borci, na čelu z Blejcem, so ponovno poizkusili z jurišem. Prišli so skoraj do rešilnega roba jase. Tedaj se je, zadet v prsi, zrušil Anton Blejec, tik ob njem pa je padel tudi Vili Rožič. Iz obroča se je rešila le peščica borcev, drugi pa so padli ali so jih zajeli in jih odpeljali v Kamnik, kjer je uspelo pobegniti še enemu.

Anton Blejec si je pred po-hodom na Stajersko ovil okoli pasu zastavo in je z njo tudi junaško padel. Ko so ga po vojni prekopali, so ga spoznali po sledovih belorodeč-modre barve, ki so se poznali na njegovem truplu. Anton Blejec je bil sposoben vojak, mož močne volje in trde discipline ter izredno hraber.

Lik naprednega borca, do-brega tovariša in svobodoljubnega Mengšana bo ostal v naših srcih!

Ivan Sivec

Tudi brigada ni mogla pomagati Kozjancem

Zadnja nemška ofenziva

Gorele so vasi, po rebreh je ležalo zaklano govedo

Stirinajst dni pred volitvami v narodnoosvobodilne odbore na Kozjanskem (bile so od poletja do jeseni 1944) še nihče ni slutil, kaj se pripravlja. Do novembra so vse vasi na Kozjanskem, ki je bilo tisti čas osvobojeno ozemlje, imele svoje narodno-

opazno, je začela, skromno sicer, iz pozabljenja kliti tudi kultura.

Davek svobodi s požganih domačij

Dne 10. decembra 1944, dva tedna po koncu upravno

zivi, sta ostajala pepel in jok.

Zaradi takšnega stanja, ki je bilo vzrok, da je Kozjansko dočakalo svobodo od vseh slovenskih pokrajin najbolj opustošeno, se je štab Četrte operativne cone, ki je bil takrat v Zgornji Savinjski dolini, odločil, da pošlje Kozjancem na pomoč Trinajsto udarno brigado Mirka Bračiča, ki je prišla na Kozjansko v sredini decembra. Zaradi močnih okupatorskih enot tudi brigada ni mogla izpolniti svojega poslanstva, in se je umaknila.

Namen Nemcev je bil jasen: čimbolj ohromiti pokrajino, prek katere naj bi se v spomladanskih dneh leta 1945 umaknile nemške enote iz Balkana proti Avstriji. K sreči jim je bil namen že zgodaj preprečen.

Z doma

V vrtincu norega uničevanja se je znašel tudi pilštanski gostilničar, Jurček Tacer, ki je še nedolgo tega poslušal predavanja v pilštanski upravno politični šoli. Še ves prevzet od dogodkov, ki so kakor na dlani ponujali svobodo, ni in ni mogel razumeti, da se je na Kozjansko spustila tako močna, huda vojna vihra, da konca res še ni.

»Deseti december 1944 je dan, ki ga Kozjansko ne pozabi. Ko so ustaši in Nemci vdrli na Vinogoro nad Pilštanjem, smo ravnokar južniali, je pripovedoval o dogodku, ki so tako močno vznemirili ljudi pod Bohorjem. Bila je nedelja, miza polna dobrot. Pokalo je, da je bilo groza. Na hitro smo zbasali v narhbtnike, kar je ostalo na mizi in se spustili v dolino. Usodi, neznani botri naproti. Z ženo in mlajšim sinom Ivekom smo odšli v Lesično, h kmetu Čepinu, in od tam opazovali, kako je gorelo po vseh vrhovih naokoli. Starejši sin, Srečko, je bil pri partizanah in se je prav v tistih dneh zadrževal na domačem koncu. Imel je srečo: zadnji trenutek je ušel ustaški drhali.

Pri Čepinovi smo prenočili, zgodaj zjutraj pa smo krenili proti Prevorju. Nemci so bili že tukaj, in le malo je manjkalo, pa bi padli v zasedo. Obrnili smo se proti Zegru, a tudi tam nam sreča ni bila mila. Odšli smo v hribe pod Žusmom, kjer sem imel nekega prijatelja. Prenočili smo v nenehnem strahu pred podivjanci.

Jurčka z družino je vleklo naprej, k domačim, na vrh nad Marofom pri Pilštanju. Strašno je bilo pogledati vasico z nekaj močnimi gospodarskimi poslopji, se spominja priletni, a čvrsti gostilničar. Iz hiš se je še kadilo, vsa vas je bila požgana. Odšli so, žalostni in strti do domače gorce (vinski hram), pa spet nazaj pod Žusom, v neko revno kočico, katere prebivalci še niso videli Nemcev.

»Upanje je bilo zaman, je nadaljeval. Komaj smo pre-

spali, že so zjutraj prišli proti bajti iz Zmajsel celi bataljoni Nemcev, približevali pa so se tudi iz drugih smeri. Skozi okence smo ušli v gozd, se stisnili za drevesom in zmrzovali v mrzlem decembrskem jutru. Nad nami so nenehno krožila letala.

Se isti dan sta se zakonca vrnila na dom ženine matere na pilštansko stran, kjer sta v večnem strahu ostala približno dva meseca. Tam si je Jurček naredil majhen bunker, kamor so hodili spat, tu in tam pa je moral tudi bežati. Verjeti ali ne, njegova glava je bila med Nemci vredna

starejši, so dan za dnev strazili na okoliških hribih, kdaj se bo znova prikazala okupatorska drhal, kdaj znova se začne požiganje tistega, kar je še ostalo. Ob prvem mraku je šel glas mladih kakor grmade v turških časih.

Gostilničarjev sin, Tacerjev Ivek, je moral z očetom in materjo.

»Najhuje je bilo, ko sva bila z mamo pri stari materi. Nemci nam niso dali miru niti za hip. Vsak dan so prihajali, ker so hoteli izvedeti, kje sta oče in brat Srečko. Kadar se je približevala hajka, sva z mamo zbežala v

Tega ne pozabiš, če živiš tisoč let.

Tudi Miha Kovačič, ki je bil tiste dni v Kozjanskem odred, kako je doma, ni vedel, to je prišlo za njim šele pozneje. Bilo je požgano. A vendar je sam, s svojimi očmi videl mučeniško glorio Kozjanskega, v silni nemoči, z zvezanimi rokami.

»Gotovo daleč najbrutalnejše dejanje je bil zame prav ta požig, zadnja nemška ofenziva na Kozjansko. Saj smo preživeli streljanja talcev, odganjali so nas v taborišča... Videl sem mrlíce, zaklano govedo, zazdela se mi je, da je vse en sam svetel dan. Nikoli prej si nisem mogel zamisliti, da lahko kaj takšnega počne človek. Nekaj pa mi je vendarle bilo jasno: to je smrtni boj sovražnika, agonija steklega sovražstva. Težko je povedati, kako je to, če bi rad pomagal svojim, pa ne moreš, ker si prešibak. Preostalo je le se zreti v zublje,« je povedal Miha Kovačič.

Vse mine. Končno so se nemški vpadi, ki so se ponavljali vse do osvoboditve, le nehali in zdaj se je reklo dihati s polnimi pljuči. Na Pilštanju ni bilo ničesar, pa tudi po okoliških vaseh ne, kar bi človek s pridom lahko vzel v roke. Vse so izropali, pokradli, odvlekli, raztolkli in uničili. Zadaž za Pilštanjem so se na soncu valjali zajeti nemški vojaki.

»Prišlo me je, da bi to prekleto bando strl, da bi jih

Udeleženci upravno političnega tečaja na Pilštanju

osvobodilne odbore, v katerih so bili najboljši rodoljubi in politični aktivisti Osvobodilne fronte ter drugi politični delavci. Bili so to preprosti ljudje, brez posebnih tovrstnih izkušenj, zato so v okraju Kozje-Pilštanj sklenili organizirati upravno politični tečaj, ki se je začel 25. novembra 1944 v osnovni šoli na Pilštanju in je trajal do prve obletnice zasedanja AVNOJ. Tečaja se je udeležilo nad petdeset odbornikov NOO.

Jurček Tacer, gostilničar na Pilštanju, ki je bil odbornik v svojem kraju in se je tečaja tudi udeležil, je pripovedoval, da je bil tečaj zelo uspešen, obravnavali pa so poleg političnih tem predvsem praktične stvari: kako naj pripomorejo NOO k politični aktivizaciji prebivalstva, kako naj podprejo enote partizanske vojske in onemogočijo vsak poskus razbijanja zametkov dejanske ljudske oblasti.

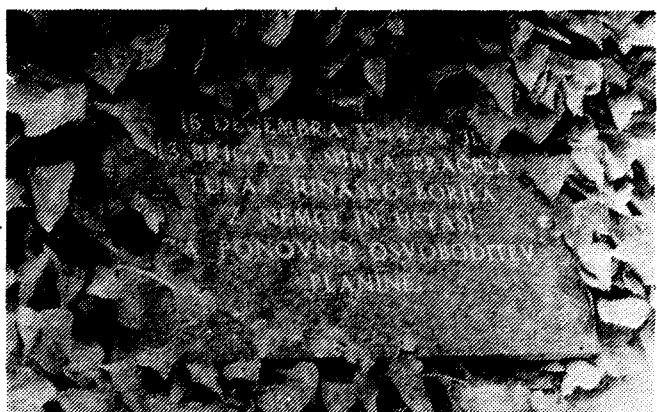
Ena redkih kajž, ki so se je požigalci kdove zakaj usmiliili

Narodnoosvobodilni odbori so oskrbovali predvsem kozjanski partizanski odred, posadke kurirskih postaj in enote, ki so se v vojaških operacijah gibale po kozjanskem območju.

Po vsem Kozjanskem je v tistem obdobju močno razpredlo svojo mrežo tudi partizansko šolstvo: skoraj vsak večji zaselek je imel šolo, ki je delovala povsem normalno. Počasi, toda vse bolj

brezglavega in slepega sovražstva je izginilo samo med Jurkloštom in Kozjem 40 naselij, v okraju Pilštanj 55, v okraju Sevnica-Planina 15, v jurkloštrskem pa je ostalo brez strehe petdeset družin.

Okupator je streljal vse, ki so kakorkoli sodelovali s partizani, vendar, kdo na Kozjanskem tega ni počel. Koderkoli so križarili esesovci, policija, vermani, ustaši in druge enote v ofen-

Šest dni po začetku ofenzive se je z napadalci spopadla Trinajsta udarna brigada Mirka Bračiča. Plošča na grajski kašti na Planini pri Sevnici.

lep kupček rajhovskih mark, je bil skorajda ponosen sivolasi možakar.

»Nekoč smo sedeli z družino pri kosilu pri stari materi. Ofenziva je trajala kar naprej, videti je bilo, da je ne bo nikoli konec. Kar naenkrat vdru v hišo Nemci. Skril sem se za vrata, druge možnosti ni bilo. Vprašujejo zame, brskajo po hiši, hlevu, podstrešju, kozolcu, kleti, povsod. Obiskala me je sreča, odšli so, jaz pa na vrat na nos v bunker za hišo. Kakšno beganje, ljudje. To je trajalo nekaj mesecev, do svobode!»

Oškodovana mladost

Nemška ofenziva ni obšla niti otrok. S culami in narhbtniki, z drobljanci pod pazduho in na hrbtih so družine odhajale v gozdove, v Bohor, med vinograde, v mline v globače, v kajže na prepadnih strminah. Tudi Zakoškovi s Pilštanja.

»Zbežali smo proti Bohorju, brska po spominu Zakoškova Micka iz Pilštanja. V naročju sem imela takrat nekaj let starega Mihca. Bilo nas je več in tako se je vendarle gorje dalo nekako prestat. Nisi bil sam v nesreči, kljub temu pa je bilo tako hudo, da gorje še solz ni spravilo iz suhih oči.

K sreči je gorje šlo mimo Mihca neopazno. Na ves glas je zapel Hej, brigade, povsod naokoli pa so bili Nemci, groza, plamen in mukanje divjajoče živali. Mihec se zlepa ni dal umiriti, morali so mu z roko zatisniti ustka in potlačiti pravkar rojeni spomin na svobodo.

Tisti, ki so bili nekoliko

gozd, kjer sva po navadi ostala nekaj ur. Oče ni upal biti vedno doma. Prihajal je ob večernih urah, poklepetal z nami, potem pa je spet izginil. Vzela ga je noč. Največkrat sploh nismo vedeli, kam je šel. Včasih je spal v bun-

Planina pri Sevnici. Vse od Sotle pa do Planine pri Sevnici in Jurkloštra pa tja do sevnških hribov je žarelo ognjeni sij zadnje nemške ofenzive na Kozjanskem.

kerju, največkrat pa se je klatil od Sotle do Bohorja.

Vse mine

Kozjanci, kot da jim še danes žari v očeh plamen požganih domačij. Kot da jih še danes preganja mukanje živine.

zmečkal, zasmehoval, izničil, pa je vse skupaj izginilo v meni. Se sovražstva ni bilo več. Bili so premaganci. Le zasmehal sem se, grenko pa in pomislil, zdaj smo mi na vrsti.

Dočakal je gostilničar Jurček Tacer svobodo in se maščeval. Milenko Str.

Štirideset let slovenskega revolucionarnega radia

Od glasa OF do sodobnega informatorja v naši družbi

Štirideset let je minilo na tanko 1. decembra od dne, ko se je v okupirani Ljubljani, sredi zaslužene in v vojno viro zasopihane Evrope, oglasil slovenski napovedovalec, »Slovenci! Govori Osvobodilna fronta«... in pesem: »V boj zastava Slave« in tiktakanje ure, v znamenje okupatorjem in vsem njegovim pomočnikom, da narod ni klonil, da je prišel njegov čas!

Tako kot pred štiridesetimi leti se je oglasil glas napovedovalca pred dnevi na proslavi v novem radijskem in televizijskem centru v Ljubljani, ko so se zbrali nekdanji sodelavci Kričača ter drugi člani domicilnega odbora radiistov in šifrantov NOV, predstavniki družbenopolitičnega življenja republike in mesta Ljubljane ter predstavniki kolektiva RTV Ljubljana, da bi obudili spomin na začetke slovenskega revolucionarnega radia in se s televizijskim internim prenosom popestrjeno proslavo prepričali, da so skromni začetki prerasli v najsodobnejšo ustanovo javnega obveščanja.

Slavnostna govornica na omenjeni proslavi je bila tovarišica Lidija Šentjura, ki je med drugim ob spominu na delo in delovanje Centralne tehnike KPS (katere del je bil radio OF), dejala:

»Prekaljeni predvojni komunisti in hkrati strokovnjaki v elektrotehniki, kakršni so bili Milko Goršič, ki je bil organizator ilegalne tehnike že v letih 1932-33 in obsojen na 5 let zapor. Marjan Vesenjak, ki je že 1941. leta padel, Drago Hartner, Rudi in Jaka

Jančar, so bili v letu 1941 organizatorji radijskega sektorja in tudi radijskega oddajnika Kričača. Tega je po naročilu vodje radijskega sektorja Milka Goršiča na tehnični fakulteti izdelal Rado Luznar, ki je že leta 1942 padel v Dolomiti. Spravljene v dveh aktovkah so ga skrivali in prenašali iz hiše v hišo in organizirali oddaje Radia OF, skupno z mlajšimi elektrotehniki-skojevci, z Milanom Osredkarjem in Vidom Tom-Lasičem ter tesno povezani z Milošem Brelihom, ki je po sklepu IOOF ostal do spomladi 1942 v službi pri radiu Ljubljana, da je tako najlažje obveščal o namerah okupatorja, kje nameravajo z goniometri loviti Kričača, kdaj in kje mislijo odklapljati elektriko in drugem. Ni možno, da bi danes podrobno opisali vse to delo, ki je obdelano v mnogih spominskih zapisih in tudi že v posebnih monografijah: »Kričača«, »ROF« in »Klič Glavni štab«, vendarle želim njen pomen in požrtvovalnost sodelavcev ponovno in posebej poudariti, ker so zaradi globoke konspiracije prav ti tovariši vse do odhoda v partizane bili nepoznani kot člani OF oziroma KP, ker se niso smeli povezovati v terenske organizacije OF in izpostavljati pri drugem delu. Zato jih sosedje in znanci niti niso smatrali za pripadnike OF in jih tudi po vojni omenjamo največkrat le ob jubilejih in v ožjem krogu današnjih sodelavcev delovnih organizacij, ki so nasledniki radijskega sektorja Centralne tehnike in v že omenjenih zgodovinskih monografijah.

Zato tudi še vedno ni dovolj ovrednoteno junaško dejanje Vide Tom-Jelke, sodelavke Kričača, ki je po odhodu Milka Goršiča v partizane postala vodja radijskega sektorja v Ljubljani in kasneje na osvobojenem ozemlju sodelavka v partizanskih delavnicah 99 D. Jelka se je po sklepu CK KPS z osvobojenega ozemlja maja 1944 ponovno vrnila v Ljubljano in vzpostavila radijsko zvezo med Ljubljano in vodstvom osvobodilnega gibanja. Gestapo jo je oktobra 1944, prav pri oddajanju odkril in jo skupno z Maro Romih, pri kateri je bil oddajnik, zaprl in nečloveško mučil. Ob splošni zmedi ob kapitulaciji se je uspela rešiti iz sodnih zaporov in se je takoj povezala z inž. Božidarjem Magajno, sodelavcem radijskega sektorja, ki je bil že vedno zaposlen na Radiu Ljubljana. Po njenem naročilu je ostal pri oddajniku, skril nekatere najpomembnejše dele oddajnika pred uničenjem in uspel v noči od 8. na 9. maj uposobiti radijsko postajo, ki jo je okupator pred odhodom razbil. Se pred prihodom naše vojske v Ljubljano je Jelka sama napisala tekst in ob 6. zjutraj po radiu razglasila osvoboditev Ljubljane in pozdravila osvoboditelje...«

Na pročelju hiše na Prešernovi 38 v Ljubljani, iz katere se je Kričač prvič oglasil v etru, so odkrili spominsko ploščo, kakršne bodo namestili tudi na pročeljih drugih oddajnih mest tega radia v Ljubljani.

B. Ž. J.

Enotni nekdanj in danes

Čemšenik je nad Zagorjem. Tu so še vasi Brezje, Dobrljevo, Jesenovo, Vrhe, Ržiše, Razbor in Znojile, kraji, kjer so domačini že kmalu po začetku vojne pokazali svojo pripadnost narodnoosvobodilnemu gibanju. Bili so enotni in na njihovem

Leon Kuder je edini preživeli od šestih sinov Kudrove matere. Vsi so bili zelo glasbeno nadarjeni in še danes gre med domačimi glas, da se je na večer pred streljanjem slišala iz celice smrti pesem Večerni zvon

območju ni bilo izdaj. Tudi partizanov je tod le malo padlo in tisti domačini, ki so bili za zvezo, ki so skrbeli za partizansko bolnišnico, ki so pomagali našim borcem, kadar in kolikor je bilo treba, danes vendarle malo zagrenjeno menijo: redkokdo od tistih, ki smo jim pomagali, se še spomni na nas.

Šestdeset življenj je žrtvovala današnja krajev-

na skupnost Čemšenik za svobodo. Prva, ki so ugasnila, so bila življenja Kudrovih fantov. Na vrhu Čemšeniške planine se je že poleti 1941. leta ustanovila Revirska četa, in ker je bil to neobljuden kraj, so se prvi borci zadrževali pri Kudrovih, po domače Krvavičnikovih na Vrheh. Ti prvi ilegalci pa so imeli med seboj nekoga, ki je zapustil njihove vrste ter pripeljal na Vrhe Nemce. Cirila, Franca, Antona in Staneta so aretirali in jih septembra 1941. leta ustrelili, njihovo slepo mater pa odgnali v internacijo. Tragedijo Krvavičnikove družine dopolnjuje podatek, da je bil brat Alojz, ki je med vojno partizani, pogrešan in da je preživel krvava štiri leta narodnoosvobodilnega boja le Leon, ki so ga Nemci kot vojaka razpadle starojugoslovanske vojske zajeli in ga internirali. Po vrnitvi domov, 1943. leta, je bil Leon za zvezo, čeprav ves čas na očeh Nemcev. »Dobro, da smo preživeli,« pravi danes.

V spomin na prvi krvavi davek, ki so ga zavedni in pošteno Čemšeničani plačali nemškemu okupatorju, so na Krvavičnikovi hiši pred leti odkrili spominsko ploščo, ta dan pa sklenili tudi praznovati svoj krajevni praznik. Okrog 130 članov krajevene organizacije Zveze borcev je še živih, kar sedemdeset med njimi pa jih prejema priznavalni-

no, od 500 do 1500 din mesečno.

Benkova mama iz Jesenovega, ki so ji še danes vojni dnevi in noči živo v spominu, pravi, da je bil mimo njihove hiše glavni prehod in da so bili prav

Med spomine Benkove mame se vpleta tudi tisti čas, ko so bili otroci in pravzaprav vsa družina kdove kolikokrat vso noč pripravljena, da grejo v gozd, če bi se približal sovražnik.

zato pri njih stalno partizani. »Če je bilo treba, sem vstala tudi petnajstkrat ali dvajsetkrat na noč, kadar so trkali na okno in spraševali za pot ali prosili pomoči.« Pa Benkova mama takrat ni bila sama, petnajst jih je bilo, od tega trinajst otrok, trije še prav majhni, skoraj v plenica. »Hudi časi so bili to,« se spominja, »in nikdar se ne smejo ponoviti.«

L. Ušeničnik

Tone Kebe

Notranjski padli in umrli prvoborci

Motorizirana nemška enota pa je kmalu nato presenetila stražo pri mostu in borce v vojašnici ter po hišah v vasi. Z druge strani reke se je kmalu usula ploha svinčenk, da so se borci prestrašeno razbežali. Nemci so zelo hitro aktivirali še minomete in jih usmerili čez naraslo reko.

Se sreča, da so imeli partizani kritje za hišami in za bližnjim hribom ob potoku Hotenjski v smeri Oblakovega vrha. V to smer so bežali pretežno vsi borci in v mrtvem kotu so imeli najboljše kritje pred svinčenkami. Pri tem je padla le bolničarka Antonija Sinkovec-Rezka iz Spodnje Idrije, ki je dobila strel v glavo in se je zrušila na cesti.

Ivan Šuligoj iz Nove Gorice se tega dne spominja:

»Tisti dan sem iz Cerknega pripotoval v Dolenjo Trebušo in po položnih deskah prek podrtih železnih konstrukcij mostu sem prekorčal reko Idrijo. Močno je deževalo.

Ob prihodu na dvorišče vojašnice sem srečal Tesarja, ki je bil komisar delavskega bataljona. Povabil me je v barako na pogovor in nato še na kosilo. Po kosilu sem ostal še nekaj časa v baraki, kajti zunaj je še vedno deževalo.

Kmalu je začelo pokati in s Tesarjem sva odhitela na dvorišče. Komandant bataljona (Franc Baudek-Frenk - op. p.) je imel delavce in borce že postavljene v vrsti na dvorišču. Za trenutek je streljanje prenehalo, a ponovno so se usule svinčenske. Tekli smo naravnost proti gozdu. S Tesarjem sva se približevala malemu potoku (Hotenjska - op. p.) in se skrila v njem ob manjšem grmovju. V potoku je dobilo kritje še precej drugih borcev.

Ko je streljanje nekoliko ponehalo, je Tesar stopil iz potoka in se je napolnil čez majhen grič (na popolno čistino - op. p.) na drugo stran, kjer je stal senik. Ravno ko se je približal seniku, ga je sovražnik opazil in spustil nanj mini iz minometa. Zadel sta ga v noge in v glavo. To sem videl na svoje oči...«

»Kaj je mislil Tesar, ko je odšel iz potoka,« se sprašuje Ivan Šuligoj. Nobeden izmed tistih, ki so dobili kritje v potoku in so čakali na konec streljanja, ni bil ranjen.

Šuligojevo pričevanje se nekoliko razhaja z izjavo Rozalije Kofol, vendar lahko obema verjamemo. Rozalija je Tesarja o nemških premikih lahko obvestila kakšno uro prej, preden so Nemci napadli taborišče delavskega bataljona. Tudi razvrstitev bataljona na dvorišču prča o tem, da so bili borci ob prodiranju nemške kolone z idrijske strani že obveščeni. Šuligoj ne omenja Tesarjeve bolezn. Tudi to ne nasprotuje izjavi Rozalije Kofol, kajti Tesar kot skromen in predan

človek najbrž takrat ni govoril o svojih bolezenskih težavah. Na vprašanje, ki ga načenje Šuligoj, zakaj je Tesar rinil v breg, je lahko odgovoriti. Prav gotovo je imel Tesar močan čut odgovornosti in je kot komisar hotel zvedeti, kaj se dogaja na drugi strani reke, zato se je dvignil iz mrtvega kota potoka Hotenjske na dvignjen terem. To pa je bilo usodno zanj, kajti minometalci so se povzpeli nad cesto onstran mosta in opremljeni z daljnogledi in preciznimi merilnimi napravami so ga kaj kmalu dobili. V vojni pa so mogoča tudi naključja in tako je padel edini od umikajoče skupine.

Ivan Šuligoj nadaljuje:

»Ko so Nemci odšli proti Idriji, sem takoj prišel do senika, da vidim, kaj se je zgodilo s Tesarjem. Ugotovil sem, da je mrtev. Imel je razbito glavo, noge pod kolonom pa je imel zdrobljene. Truplo in roke niso bile ranjene. Na roki mu je še tekla ura. Sklepam, da je bil ubit med 15. in 16. uro. Torbica z zapisi je bila na enem delu odtrgana in beležke v njej so bile na tistem mestu razcefrane. Pri sebi je imel pištolo. Ob mraku so prišli na kraj Tesarjeve smrti terenski aktivisti in enemu izmed njih sem oddal torbico z zapisi, uro in pištolo...«

France Caserman-Tesar je padel kakšnih petdeset metrov stran od Erjavčeve hiše 75 v Dolenji Trebuši ob cesti na Oblakov vrh. Erjavčev sin Alojz Jan in Rozalija Kofol iz Dolenje Trebuše pripovedujeta, da so Tesarja ponoči prepeljali v mrtvašnico ob cerkvi v Dolenji Trebuši, kajti Nemci še niso uspeli prekorčati reke. Ob prevozu mrtvega Tesarja je Erjavčeva mati svetila s karbidovko. Okrog polnoči so ga položili v mrtvašnico trepetaje, da jih ne bi presenetil sovražnik. Ne da bi obvestili župnika, so se razšli na svoje domove.

Drugi dan so Nemci prekorčali reko menda na pontonskih mostovih in se razpršili po vasi. Začuda so prišli tudi v mrtvašnico. Nek-

do jih je moral obvestiti, da v njej leži mrtev partizan. Napotili so se v farovž in poizvedovali ter zastraševali župnika Antona Soka, ki pa o zadevi ni nič vedel. Kmalu nato so Nemci odšli. Tesarja so potlej domačini slovesno pokopali.

Po vojni so se Casermanovi napotili na Tolminsko, da bi izkopali posmrtno ostanke obeh sinov in bratov. Lojz je padel na Fonih nad Tolminom aprila 1943, France pa 14. novembra 1943 v Dolenji Trebuši. Stari France Caserman (sta povedala Milica in Jože Primožič) je z lastnimi rokami grebel in v svojo spoštljivostjo pobiral kosti padlih sinov in jih odpeljal v rojstno Cerknico. To je bilo zares ganljivo slovo od tolminskih hribov, kjer sta nedaleč drug od drugega padla oba za našo skupno stvar.

V dokumentih padlih iz leta 1943 ima krajevno združenje borcev NOV v Dolenji Trebuši zabeleženo, da je 14. novembra 1943 padel Alojz Tesar, doma iz Rakeka. V spisu je seveda pomota, vendar takratni čas ni omogočil povsem pravega zapisa. Tudi v Cerknici imajo na pokopališču napisan napačen datum smrti. (12. novembra 1943) Vse to se da še vedno popraviti.

Med desetimi pomniki padlih v Dolenji Trebuši, ki jih je dal postaviti dolgoletni predsednik združenja borcev NOV Andrej Makuc, je tudi obeležje na kraju ob Erjavčevi hiši, kjer je bil v strmini smrtno zadet France Caserman-Tesar.

Po pripovedi (3. februarja 1977) Milice in Jožeta Primožiča iz Nove Gorice so hoteli v novo oblikovani pokrajinski komite za Primorsko in Gorenjsko med vojno kooptirati tudi Franceta Casermana-Tesarja, a žal je Aleš Bebler dobil sporočilo, da je pred dobrim mesecem v Trebuši padel. Tudi idrijsko združenje borcev NOV se je hotelo po vojni oddolžiti Francetu Casermanu na ta način, da so ga predlagali za narodnega heroja, toda predlog je bil vložen prepozno. Med šestimi

Srečanje protifašističnih borcev treh dežel v Celovcu

Z vojnimi spoznanji z vsem srcem za mir

Za mir v Evropi, mir in prijateljstvo med sosednjimi državami Avstrijo, Jugoslavijo in Italijo, za mirno reševanje številnih svetovnih sporov ter pospešeno razoroževanje so se zavzeli vsi, ki so se minulo soboto srečali v celovski koncertni dvorani, da bi v imenu borčevskih organizacij Slovenije, Hrvaške, avstrijske Koroške ter Goriškega, Tržaškega in Videmskega pokrajine v Italiji prispevali k popuščanju napetosti v današnjem političnem svetu. Kot nekdanji borci proti podivjanemu nacizmu in fašizmu in kot žrtve teh zavajevalskih ter človeka izničujočih ideologij so dvignili glas za mir.

Srečanja z borci z druge strani naših meja so že bila in so bila tudi vedno prisrčna, vendar pa je tokratno srečanje prispevalo k zblizjevanju in uresničevanju odprtega dialoga še več, saj so bile gostiteljice srečanja koroške protifašistične organizacije, ki doslej niso tesneje sodelovale med sabo: deželna zveza borcev v odporu in žrtev fašizma (KZ verband), zveza koroških partizanov, zveza slovenskih izseljencev (na avstrijskem Koroškem), združenje politično zasledovanih ljudske stranke (ÖVP) in zveza socialističnih borcev za svobodo.

Vsi skupaj, predstavniki borčevske organizacije AN-PI iz Trsta, Vidma in Gorice, predstavniki ZZB NOV Slovenije in Hrvaške ter že omenjenih koroških organizacij, so menili, da morajo stati skupaj in trdno v obrambi miru, razoroževanju, in da tudi njihovo povezovanje in prijateljski stiki vseh treh dežel lahko prispevajo pomembno delež, zlasti če nji-

hovo sodelovanje prispeva k dobrososedski politiki njihovih držav.

Slovensko in hrvaško delegacijo sta na celovškem srečanju vodila Janez Vipotnik in Stanko Naletelič, italijanski Federico Vincenti, avstrijske koroške partizane je predstavljal Janez Wutte-Luc, žrtve vojne in borce proti fašizmu je predstavljal predsednik Jože Partl, združenje politično zasledovanih Ljudske stranke (ÖVP) dvorni svetnik dr. Carl Sweney, KZ verband Josef Nischle-witzer in socialistične borce za svobodo gospod Paulik.

Ko je v imenu slovenske in hrvaške delegacije pozdravil zbrane predsednik hrvaškega borčevskega združenja Naletelič, je med drugim dejal: »Današnje srečanje naj zato predstavlja odpiranje dosedanjega koristnega sodelovanja med organizacijami borcev in žrtev vojne Italije in Jugoslavije tudi v avstrijski prostor. Menimo, da pri tem ne smemo ostati le pri deklaracijah. Na področju zgodovine o skupnem zavezniškem boju proti nacifazizmu, zagotavljanju pravic borcev in žrtvam vojne, pri prenašanju pozitivnih tradicij na mlajše generacije, s tem pa pri zagotavljanju miru in demokratičnega sodelovanja med narodi je veliko možnosti, da usklajujemo dejavnost tudi na podlagi skupnih programov z avstrijskimi organizacijami. Tak naj bi bil naš prispevek v geografsko zelo občutljivem delu Evrope, za ohranitev miru, razorožitev in utrjevanje meddržavnih demokratičnih in prijateljskih odnosov. To je toliko bolj potrebno, ker je mednarodni položaj vse bolj resen, miroljub-

no sodelovanje pa vse bolj ogroženo...»

To misel je potrdil tudi italijanski govornik Federico Vincenti, ki je v svojem govoru poudaril, da tako zblizjevanje treh dežel pomeni tudi delovna skupnost Alpe-Adria, v kateri so včlanjene Koroška, Štajerska, Zgornja Avstrija, Slovenija, Hrvatska, Furlanija-Juljska krajina in Veneto: »Kar je bilo storjeno,« je dejal Vincenti, »je prineslo s seboj v duhu sklepne listine v Helsinkih, spoštovanje manjšin, zaščito njihovega jezika in njihove tradicije.« Bogo Gorjan pa je v razpravi ob tej temi še dejal, da so prav manjšine na obeh straneh meja lahko ti sta vez, ki vse tri države še trdneje povezuje.

Pri tem so predstavniki borčevske organizacije Slovenije in Hrvaške tudi ob tej priložnosti izrazili vso moralno podporo koroškimi Slovincem v njihovih prizadevanjih, da bi bili zares enakovredno vključeni v avstrijsko družbo.

Vse zbrane delegacije so na celovškem pokopališču Annabichl položile vence na spomenik žrtvam vojne ter tudi na grob enega prvih borcev Celovca in okolice, tovariša Johana Zupanca.

Ob srečanju v Celovcu velja posebej poudariti, da sta njegovemu pomenu in veljavi prispevala s svojo navzočnostjo in besedami naklonjenosti tudi celovski župan gospod Leopold Gugenberger ter deželni glavar Wagner.

B. Ž. J.

Naši znaki

Po hrepenenju svoboda

Po drugi svetovni vojni so med nami in sosednjo Avstrijo ostale nesrečne poplebiscitne meje iz leta 1920. Rana je bila posebno sveža, ko so morale spomladi 1945 naše enote zaradi političnega pritiska zaveznikov spet zapustiti dobršen del Koroške. Na tem severnem delu naše domovine so padle med vojno hude žrtve, toda Avstrija je spet dobila vse, kar je imela že pred vojno. Denacifikacija na Koroškem nikoli ni bila temeljito opravljena, in tako ni treba iskati posebnih razlag, zakaj se je tudi v ponacistični Avstriji koroškimi Slovincem slabo godilo. Svobodno so zadihali samo v krajih, ki so že pred vojno pripadali Jugoslaviji.

Današnje z industrijo bogate Ravne so leta 1945 še nosile ime Guštanj. Postajale so središče slovenske Koroške. O tem pripovedujejo tudi spomini na Koroški festival leta 1945. V nedeljo, 14. oktobra, se je v Guštanju zbralo več tisoč Korošcev in gostov iz Maribora in Ljubljane. Koroška se je spominjala obletnice nesrečnega plebiscita z veliko ljudsko slovesnostjo. Že jutraj se je dolga spreved pomikal proti gradu, kjer so bile v zadnjih dneh opravljene vse priprave za odprtje gimnazije. V sprevedu so skupine ponazarjale življenje v koroških krajih 8rudarje, kovinarje, kmete in pastirje – vse v značilnih starih opravah. Na gradu je zastopnik ministrstva prosvete slovesno odprl gimnazijo. Imela je samo pet razredov in predvideno je bilo, da bo počasi prerasla v

popolno gimnazijo. Imela je tudi svoj internat. Za ravnatelja je bil imenovan dr. Sušnik. V okvir festivala je sodila tudi slikarska razstava, ki so jo odprli v spodnjih grajskih prostorih. Že nekaj dni prej so prišli v Guštanj slikarji Niko Omerza, Rajko Slapernik in Fran Zupan. Slikali so motive v jeklnari in okolici.

Najpomembnejši del slovesnosti je bil popoldan. Zbranim v grajskem parku

je govoril podpredsednik narodne vlade za Slovenijo dr. Marijan Breclj. Govoril je tudi pisatelj Prežihov Voranc. Med njegovimi besedami je pritekla šteteta z avstrijske Koroške. Dekle in dva fanta so prinesli pismo s pozdravi z neosvobodene Koroške. »Hrepenimo po svobodi, za katero smo dali žrtve, a je še ne uživamo...« je bilo zapisano. Množica je

vse tri burno pozdravila. Po govorih so bili prikazani prizori iz koroške zgodovine. Najprej so domačini v starinskih nošah prikazali ustoličenje na Gosposvetem polju, potem boj kmetov za staro pravdo in prizor iz igre Miklova Zala. Nato so peli koroški ljudski pevci in med njimi tudi znani Lesičnjek. Najbolj veseli del je bil svatovski spreved na vozovih s prikazom svatovskih običajev. Vojni prizori, izgoni koroških družin, upor in boj koroških partizanov, so ponazorili usodo Koroške med okupacijo. S tem je bil festival tudi končan.

Kdo je nosil značko, ki vam jo danes predstavljamo? Ni treba dvomiti o tem, da je bil eden izmed mnogih narodno zavednih Korošcev, ki je bil med množico na festivalu. Takrat so bili časi takšni, da si bil »za«, si bil »proti« ali stal ob strani. V vsakdanjem življenju je bilo toliko akcij, da se ni bilo mogoče izogniti opredeljevanju. Tudi značka je zgovorna. Na njej je velika petokraka zvezda – komunistični simbol – in v njej knežji kamen – simbol prastare slovenske državnosti. Krake zvezde oklepa trnov venec trpljenja. Pod zvezdo je trak z napisom »Po 1000-letnem hrepenenju svoboda«. Tako smo lahko trdno prepričani, da so prišle te značke samo na prsa tistih Korošcev, ki so bili »za«, ki so krepko poprijeli za krampe v prostovoljnem delu in sploh pri vsem, kar je Osobodilna fronta terjala od svojih članov.

Janez Švajncer

sekretarji idrijsko-cerkljanskega okrožja KPS ima Tesar častno mesto in predlog je bil, da bi jim odkrili spominska obeležja.

Tudi v Cerkljici bi zaslužil, da bi se kakšno podjetje, mogoče gradbeno, poimenovalo po njem.

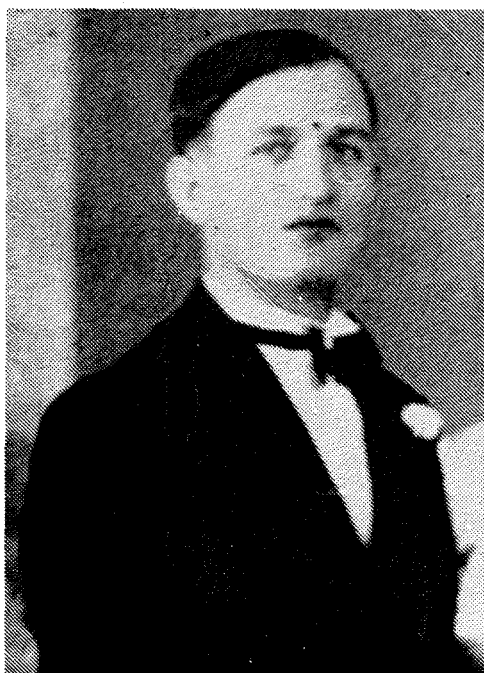
Brata Jože in Tone Krajc z Rakeka

Že dolgo pred veliko preskušnjo med NOB sta bila uvrščena med tiste osamljene revolucionarje, ki so po prvi svetovni vojni razglašali ideje komunizma, ne da bi se v celoti zavedala vseh razsežnosti nazora delovnih množic. Priluhnila sta klicu: »Delavci vsega sveta, združite se!« Naprednih nazorov sta se po vsej verjetnosti navzela od ruskih ujetnikov in naprednih delavcev (Jože se je učil za mehanika v tržaških ladjedelnicah, Tone pa se je prav tako mladoleten zaposlil pri nakladalcih lesa na Rakeku).

Prvi navduševalci za komunizem so revolucionarno gibanje nemalokdaj preveč poenostavljali in ga zožili na razredni spopad od blizu, z grožnjo neposrednim izkoriščevalcem. Ker niso poznali bistva marksističnih idej in kapitalističnega sistema v celoti z oblastjo, vojsko in policijo, so njihove akcije večkrat izzevlele v prazno. Prav tedaj so lahko sledili velikim komunističnim dejanjem v Loški dolini, kjer so celo uspeli ustoličiti komunističnega župana. To jih je hrabrilo, a kmalu se je izkazalo, da vladajoča buržoazija bedi nad vrenjem ljudskih množic in s krutimi posegi vladajočega aparata zatira demokratične težnje delovnih ljudi v vseh predelih kraljevine SHS. Oblast je začasno zavrla polet naprednih gibanj, vendar seme revolucije ni bilo iztrebljeno. Delavci so se izobraževali z napredno literaturo, ki so jo dobivali po slavnih kanalih, in se razredno osveščali. Tudi brata Krajca sta spoznavala bistvo kapitalističnega sistema in razrednega izkoriščanja.

Jože Krajc

Rojen je bil 8. avgusta 1903 na Rakeku v zelo revni delavski družini. Ob podpori najstarejšega brata Franca, ki se je že prej odpravil v Ameriko, je odšel v Trst na šolanje za

Jože Krajc-Žakelj, španski borec

mehanike. Med ladjedelniškimi delavci se je v povojnih revolucionarnih dneh navzema komunističnega duha. Čeprav mlad, je spoz-

naval krivice malih ljudi, in to ga je zaznamovalo za vse življenje.

V kraljevi mornarici

Kmalu po prvi svetovni vojni je bil Jože Krajc sprejet v podoficirsko pomorsko šolo in je kot strojnik dosegel čin narednika vodnika. Najprej je bil dodeljen na ladjo »ORAO«, potlej pa se je usposobil za podmorničarja. Izmed najboljših mornarskih podčastnikov je bil izbran za izpopolnjevanje v podmorniški stroki. Ker je dobro obvladal italijanski jezik, so ga predstojniki jemali na razne poverljive plovbe. Tako je stalno plul z jugoslovansko vojno misijo, še posebno takrat, kadar so preiskovali nove podmornice in naprave na njih. Za dlje časa je bil poslan tudi v Francijo. Z njim pa so plule po svetu tudi komunistične ideje, ki jih je vsepovsod izpovedoval. Večkrat je zaradi revolucionarnih razlag zašel v težave in njegovo mesto v mornarici je viselo na nitki. Njegovi prijatelji so ga večkrat opominjali in svarili pred nevarnostjo, a ni nič pomagalo. Bil je sposoben strojni podoficir in nekaj časa so njegovi nadrejeni njegove napredne razlage med mornarji zamolčali. Nekaj več o Krajcu v mornarici je zapisal njegov somornar.

Na članek Sto šol – sto junakov, ki ga je v TV-15 dne 26. januarja 1978 objavil ravnatelj rakovške osnovne šole Franc Štefančič (Šola nosi ime Jožeta Krajca-Žaklja), je dobil v odmev več pisem o življenju Jožeta Krajca v kraljevi mornarici in v NOV.

S pismom z dne 23. aprila 1979 se je oglašil bivši podoficir kraljeve mornarice in upokojeni oficir Titove mornarice Marin Šimera, stanujoč na Reki, ki šoli med drugim sporoča:

»Krajca sem spoznal v jeseni 1928, ko je bil premeščen na ladjo »Hvar«. Kot narednik strojne stroke je bil izbran v tečaj za podmor-

ničarje. V tečaju so poučevali francoski jezik... Pripravljali so jih za podmornici »Smeli« in »Osvetnik«.

Med tečajniki je Krajc stalno govoril o Rusiji in o komunističnih idejah v Evropi... V svojih razlagah je bil preveč odprt in nastajala je nevarnost, da ga kdo prijavi policiji... Bil je rad v družbi in takrat je prepeval pesmi, Soča voda je šumela... Oj Doberdob... in Od Urala do Triglava...

Spominjam se nekega večera v Tivatu, ko je Krajc vpričo oficirjev zaklical: Živel Stalin, živila Rusija! Oficir straže ga je dal pod ključ do jutra in pričakovali smo najhujšega... Na srečo ga dežurni oficir ni prijavi, sicer bi bil takoj odpuščen in postavljen pred sodišče...

Jožeta Krajca njegovi prijatelji, ki so mislili tako kot on, niso nikoli pustili samega v mesto, da ne bi prišlo do novih incidentov...

Dne 1. avgusta 1928 je bil Jože Krajc kot najstarejši določen za vodjo krožnega potovanja po Sredozemlju in po Evropi. Delno smo potovali po morju, delno po kopnem, preoblečeni v civil, kajti kot vojaške osebnosti ne bi mogli potovati skozi Italijo... Vozili smo se tudi po Jugoslaviji skozi Zagreb v Ljubljano. V Franciji (St. Tropez) bi se morali priključiti jugoslovanski kontrolni komisiji za prevzem torpedov 550 mm, s katerimi naj bi opremili obe podmornici »Smeli« in »Osvetnik«.

V Nantesu se je Jože Krajc zaljubil v hotelirjevo hčer in kmalu nato se je poročil... (To je bilo menda v letu 1930 – op. p.)

Francoska dežela je bila za Krajca navdušujoča. Tu je našel polno somišljenikov, srečeval se je z ljudmi enakih nazorov... Skupaj z nekim mornarjem, ki je bil sicer operni pevec v Zagrebu, sta večkrat prepevala: Volga, Volga... Francozi so ju zasipavali s cigareti in nacejali s pijačo, predstojniki pa ju vzeli na piko...

Se nadaljuje

Ob dnevu republike

OPLOTNICA

Prijazna vas pod obronki zelenega Pohorja je praznovanje dneva republike združila z odkritjem spominskega obeležja.

V spominsko ploščo je vklesano ime mladega junaka, ki je padel pod krogli fašistov, tovariša Franca Pogladiča-Srčka in obeležena tudi navzočnost njegovega prijatelja, ki je padel skupaj z njim, a mu niso mogli ugotoviti imena. Njuni življenji sta ugasnili na samem pragu svobode, dne 9. 5. 1945, na kraju Lačna gora.

Spominsko ploščo je odkril Pogladičev prijatelj Vinko Rajh in jo predal v oskrbo mladinski organizaciji iz Oplotnice. Tajnik KO ZZB Oplotnica je v svojem govoru nato opisal pomen tega in drugih partizanskih obeležij, ki nas spominjajo na hude dni naše preteklosti.

Posnemanja vredno je vsekakor to, da v sklopu kulturnega programa tesno sodelujeta zelo aktivna mladinska organizacija iz Oplotnice s člani kulturnega oddelka JLA, prav tako iz Slovenske Bistrice.

Ubrano petje partizanskih pesmi pionirjev iz osnovne šole v Oplotnici, pod vodstvom tovarišice Milene Koroščeve, in njihove recitacije, kakor tudi pesmi partizanskega okteta iz Keblija, pod vodstvom tovariša Leopolda Rupnika, so vsem globoko segla v srca in obudile spomine na njihove svojce, ki so svoja življenja dali za svobodo.

Velika zasluga in zahvala gre brez dvoma tudi tovarišu Vinku Caplu, kamnoseku iz Oplotnice, ki je postavitev spominske plošče, stopnic in ureitev okolice opravil sam, za kar so mu posebno borci prav gotovo zelo hvaležni.

I. L.

KOČEVJE

Delovni ljudje kočevske občine so letošnji dan republike proslavili nadvse slovesno z vrsto prireditev in proslav, ki so bile po vseh krajih v občini. Osrednja proslava je bila v zgodovinskem Seškovem domu Kočevje, Slavnostni govornik je bil predsednik občinske skupščine Jože Novak.

V kulturnem programu so sodelovali šolska mladina in moški pevski zbor Kočevje. Na tej slavnostni so podelili odlikovanje Francu Ožboltu iz Kočevja, nosilcu spomenice 1941 in znanemu borcu za delavske pravice.

VIKTOR DRAGOŠ

TOLMIN

Pred praznikom republike je ZKO Tolmin v knjižnici Cirila Kosmača priredila Gregorčičev večer ob 75-letnici pesnikove smrti. Opomembnem deležu, ki ga je imela Gregorčičeva pesem v narodno-kulturnem prebujenju na Primorskem, in tudi med NOB, je govoril prof. Tomaž Pavšič. Poudaril je Bevkove besede, kako je »cena Gregorčičevih pesmi rasla z našim trpljenjem.« Knjižnica Cirila Kosmača je ob tej priložnosti priredila razstavo publikacij v zvezi z Gregorčičevim delom. Oktet Simon Gregorčič iz Kobariida je izvedel celovečerni koncert.

Posebnost večera pa je bilo odprtje nadvse zanimive filatelistične razstave dr. Frana Juriseviča iz Kopra. Gre za svojevrsten, lahko bi rekli enkratni prikaz trpke zgodovine primorskega in istrskega ljudstva, njegov boj in trpljenje pod tremi okupacijami za življenjski obstoj na svoji zemlji. Številne avtentične razglednice, poštni žigi in pisemske ovojnice dokumentirano dokazujejo, kako je od časov stare avstro-ogrske monarhije, nato skozi krvavo obdobje fašizma in nacizma trpel na tej zemlji majhen narod, kljuboval viharjem časa in priboril sebi in prihodnjim rodovom neprecenljivo svobodo. Posebnost so razglednice na temo o soški fronti (general Borojevič in Simon Gregorčič bedita nad vojak v jarkih ob Soči), itd.

Gradivo prikazuje našo neosvobojeno domovino po stritju habsburškega orla; fašistično nasilje se stopnjuje: razglednice, na katerih je Narodni dom v Trstu v plamenih, uničen je trgovski dom v Gorici, itd. Umetnika Maksim Gaspari in Saša Šantel sta na razglednicah ponazorila prizore na potujoči zemlji: beg od zasužnjene doma in podobno.

Na koncu razstave je še prikazana partizanska pošta: pisemske kuverte, na katerih so vasi zaradi konspiracije označene samo s številkami (vas št. 4, vas št. 7) ali pa gesla, ki so označevala naše partizanske kurirske karavle: prek P-3, P-14 na P-5 ali pa: prek P-7 na P-25 A, itd.

Poseben del razstave je posvečen Gregorčiču. Kako je bil ta pesnik priljubljen med našimi primorskimi ljudmi in kaj je zanje med NOB pomenila njegova vzpodbudna pesem, pove tudi podatek, da so prvi partizanski bataljon na Primorskem 1942 poimenovali po Simonu Gregorčiču. Prav tako se je po tem pesniku poimenovala tudi prva primorska brigada, ki je bila kasneje 5. udarna brigada Simona Gregorčiča.

Tudi današnja kasarna JLA v Tolminu se imenuje po Gregorčiču. Zato je kulturnemu večeru v tolminski knjižnici dalo simboličen poudarek tudi to, da je bil med številnimi udeleženci tudi vod vojakov JLA iz te kasarne. Razstava bo odprta do 16. decembra.

MIRA PAGON

POLZELA

Osrednja proslava občine Zalec ob prazniku dneva republike je bila na Polzeli, kjer so odkrili spomenik 59 žrtvam NOV. Govornik je bil Tone Bole, član predsedstva SRS. Nato je tova-

Spomenik žrtvam NOV v spominskem parku na Polzeli

riš Bole odkril spomenik 59 žrtvam NOV, sledil je bogat kulturni program, v katerem je sodelovalo kar 260 pevcev, recitatorjev in godbenikov.

T. TAVČAR

PRULE

Ob slovesnosti praznika dneva republike so 26. novembra odkrili na Prulah spomenik 97. padlim borcem, ustreljenim talcem, v zaporih in koncentracijskih taboriščih preminulim žrtvam.

V imenu OK SZDL Ljubljana Center in meddvojnega aktiva OF mesta Ljubljane je pojasnil Franc Kimovec-Ziga začetke narodnoosvobodilnega boja v tem predelu mesta in orisal zasluge tedanje generacije političnih aktivistov v štiriletnem boju proti italijanskim in nemškim fašistom. Na Prulah so le redke družine sodelovali z okupatorji.

Na spomeniku so vklesana imena šestih narodnih herojev in prek dvajset organizatorjev vstaje, ki so skozi daljše obdobje ali stalno prebivali na Prulah, a delovali v raznih predelih Ljubljane, mnogi po vsej Sloveniji in se bojevali v partizanskih enotah. Med 51 padlimi borci je bilo 30 srednješolcev in visokošolcev, med njimi tudi dekleta, 18 jih je okupator ustrelil kot talce, v taboriščih jih je umrlo 17 in 11 kmalu po osvoboditvi za posledicami strahot v taboriščih.

Spomenik je delo akademskega kiparja Boštjana Putriha. Postavljen je v središču Prul, na zelenici in v okolju, urejenem po zamisli arhitekta Bora Rotovnika. Varstvo in skrbstvo nad spominskim obeležjem je prevzela pionirska in mladinska organizacija osnovne šole na Prulah.

Ob odkritju spomenika je bilo navzočih več kot 1500 krajanov, veliko jih je prišlo iz drugih KS in občine Ljubljana-Center. Ob polaganju vencev so se poklonili spominu preminulih številni povabljeni sorodniki padlih borcev in drugih žrtev kakor tudi prek petdeset medvojnih političnih aktivistov. Med njimi Zdenka Kidrič, družine Kovačič in Švent, ing. Marentičeva, Franc Štadler, Bine Ravnikar, nekdanji študentje, člani »Zagorjskega kolektiva« in še mnogi drugi.

F. F.

KOŠANA

Osrednja proslava za praznik republike na Postonskem je bila v Košani, kjer so odprli novo šolo. Z velikim veseljem so pričakali ta srečni dogodek učenci, ki bodo lažje sprejemali novo znanje v svetli in prostorni zgradbi, učitelji se bodo lažje posvetili novim metodam dela na šoli in prebivalstvo košanske doline za nov prosvetni objekt, ki je bil zgrajen s sredstvi samoprispevka.

Nova šola nosi ime po narodnem heroju Ivanu Zafredu-Miči. Rojen je bil na Stari Sušici. Kot mlad fant je delal v ladjedelnici v Trzinu. Zaradi raznarodovalne politike in fašistične oblasti ter zatiranja naših narodov je emigriral v Srbijo. Kmalu je postal član KPJ in Sokola.

Po razpadu stare Jugoslavije je postal borec Kosmajskega odreda in kmalu komandir čete. Udeležil se je mnogih akcij in omahnil je junija 1943. leta v eni izmed bitk z domačimi izdajalci. Z ukazom vrhovnega komandanta Tita je bil že 8. oktobra 1953. posmrtno odlikovan in razglašen za narodnega heroja. Spominsko obeležje na čelni steni nove stavbe so odkrile štiri njegove sestre.

Ogledali smo si razstavo starih predmetov iz okoliških vasi, in prav bi bilo, če bi to ljudsko bogastvo postalo stalna zbirka v primernem prostoru šole. Vsa pohvala za tako prijetno proslavo v tem kraju in vse ostalo delo gre predvsem učiteljem in učencem te šole.

MILKA LUKEŽIČ-MALC

NOVA GORICA

V Novi Gorici nas je za letošnji dan republike prijetno presenetila mladina, pravzaprav gimnazijci. Njihov oktet in recitatorska skupina sta nastopila v dvorani kulturnega doma s kvalitetnim programom, in sicer z izborom iz slovenske in svetovne revolucionarne književnosti, ki ga je pripravil prof. Marjan Štrancar. Izvedba je bila sodobna in nič kaj podobna klasičnim stereotipnim proslavam, ki smo jih bili vajeni v preteklosti. Spočetka nas je morda osupnila, a s svojo dinamičnostjo kmalu pritegnila in osvojila. Kajti bila je mlada, sveža, revolucionarna.

Na koncu smo skoraj presenečeni ugotavljali, da lahko proslavimo naše zgodovinske mejnike tudi brez dolgovernih govorov z neprestanim ponavljanjem že davno znanih dejstev, pa tudi brez pretirane dekoracije. Zadostovala je jugoslovanska zastava. Govor naj bi nadomestila sklepna čestitka mladinke.

Iz dvorane smo odhajali obogateni s spoznanjem, da revolucionarna izročila le prehajajo na mladi rod, čeprav si jih ta interpretira na svoj način. Ponosni smo na to mladino, ki dokazuje, da je vredna zaupanja in voljna delati, če je le pravilno usmerjena in vodena. In v organizaciji te prireditve je vsekakor bila!

CVETKA MRAK

POSTOJNA

Letos ob dnevu republike so pripravili proslavo v kulturnem domu Postojna gimnazijci 3. a letnika. Mladi so bogati kulturni program pripravili sami, resno, zbrano in odgovorno.

Med recitalom, ki nas je popeljal v dneve revolucije, boja zmage in graditve domovine, so se vrstile slike na platnu. Recitacije je spremljala glasba. Končali so s pesnijo Vse, kar raste.

Vsem iskrena hvala in priznanje. Ta proslava in ta mladina nam zagotavljajo, da mladi oživljajo in ohranjajo veličino NOB. To pa je tudi obljuba: Titova pot – naša pot!

JESENICE

V počastitev dneva republike je največji krajevni odbor ZB NOV Plavž, na Jesenicah kjer prebiva nad 500 borcev NOB, pripravil srečanje jubilarantov, ki so dopolnili 60, 70 in 80 let. Udeležilo se ga je nad sto borcev NOB, ki so bili prijetno počaščeni in skromno pogoščeni. Tiste, ki se zaradi bolehnosti sprejema in srečanja niso mogli udeležiti, so obiskali na domu. Borci

Del udeležencev srečanja jubilarantov borcev NOB

NOB, interniranci, izgnanci in politični zaporniki so bili sprejema veseli in zadovoljni, da se ni pozabilo njihovih muk, trpljenja, hrabrosti in junaštva v boju proti okupatorju, za svobodo in za družbeno preobrazbo.

BRANKO BLENKOŠ

DRAGA PRI KOČEVJU

Ob letošnji 38-letnici 2. zasedanja AVNOJ so krajanje te krajeve skupnosti, ki sega od Črnege potoka pri Cabru do Lazca od Novega kota, ki meji na Prežico, proslavili ta jubilej slovesno s prireditvama v Podpreski in na Travi. Na zboru občanov, ki je bil v Dragi, pa so ocenili delo krajeve skupnosti v minulem letu. Med največjo pridobitev sodi zgraditev novega poslopja zdravstvenega doma Kočevje-Ribnica. Mnogo so storili za napeljavo telefonov in gradnjo cest. Obravnava zaščite in obdelava kmetijskih zemljišč je pokazala, da se precejšnje površine slabših zemljišč zaraščajo, čeravno bi jih bilo možno izkoriščati za ovčerejo. Kmetijska proizvodnja v teh krajih, ki imajo nadmorsko višino blizu 700 metrov, je nekoliko težja kot pa v nižinskih. Možna pa je vzreja goveje živine, in zato so se zavzeli, da bi se tej vzreji posvetilo več skrbi. Pri obravnavi posameznih posestev, ki naj bi jih zaščitili po predpisih o dedovanju kmetijskih zemljišč, so izoblikovali seznam, po katerem naj bi zaščitili nekaj nad 50 posestev v tek krajevni skupnosti. Končno bo o tem odločala občinska skupščina Kočevje.

Ob tem praznovanju so obudili spomine tudi na dogodke iz NOB. Prebivalci teh krajev so se že v prvih dneh leta 1941 in 1942 vključili v boj proti okupatorju in domačim izdajalcem. Skoraj vsi prebivalci so aktivno in organizirano sodelovali v boju za svobodo. Okupatorske enote italijanske vojske so že v juniju 1942. leta požgale 10 stanovanjskih hiš in ravno toliko gospodarskih poslopij. Mnogo prebivalcev je bilo odpeljanih v internacijo.

Ne glede na to, da so v povojni graditvi dosegli lepe uspehe, je razprava občanov pokazala potrebo, da bi tem krajem posvetili v prihodnje več skrbi in omogočili mladim nadaljnje zaposlovanje.

VIKTOR DRAGOŠ

RIBNICA

Letošnji dan republike je bil slovesno praznovan v vrsto zanimivih kulturno-zabavnih prireditev v ribniški občini. Praznika so se najbolj veselili najmlajši, ker so bili sprejeti v pionirsko organizacijo. V Ribnici so za praznik odprli nov zdravstveni dom, za katerega so večino sredstev zbrali s samoprispevkom delovnih ljudi.

V Velikih Laščah so skupen program za proslavo pripravili vojaki iz kasarne Ortnek in mladina iz Lašč. V Levstikovem domu se je na proslavi zbralo veliko krajanov. Ribniška mladina je praznik počastila tudi z organiziranjem več športnih tekmovanj.

MILAN GLAVONJIC

PREBOLD

Nadvse slovesno so dan republike praznovali tudi v krajevni skupnosti Prebold v žalski občini. Po proslavi, ki je bila v telovadnici OŠ Prebold, so se zbrali pred šolo, kjer so odkrili doprni kip narodnemu heroju Slavku Šlanderu. O

velikemu borcu je spregovoril na slovesnosti prvoborec Anton Kotnik, ki je orisal življenjsko pot narodnega heroja vse od rojstva pa do junaške smrti.

Osnovna šola Slavko Šlander iz Prebolda se je z odkritjem kipa vsaj delno oddolžila velikemu revolucionarju. Doprsni kip je odkril prvoborec Anton Kotnik (na fotografiji) in ga izročil v varstvo mladim iz Prebolda.

T. TAVČAR

LJUBLJANA

V srcih borcev vedno tli trpek spomin na vse tiste, ki nikoli niso mogli užiti trenutkov svobode. Čeprav je po vojni življenje preživelih borcev teklo v nešteti zadovoljitvah, v nenehnem delu in nalogah, so bile vedno ure, ko smo mislili na svoje bojne tovariše, ki so nam pomenili še veliko več kot bratje in sestre, pa jim ni bilo dano dočakati prostosti.

Organizaciji ZB NOV terena Hinko Smrekar in Milan Majcen iz Spodnje Šiške, sta nekaj dni pred našim državnim praznikom povabili svojece padlih in žrtev NOB.

Srečanje, ki je vsako leto že kar tradicionalno, je bilo tudi tokrat prežeto z iskrenostjo in tovarštvom. Po pozdravu obeh predsednikov organizacij je povabljenec svoje pozdravil v imenu sveta KS Hinko Smrekar tudi tovariš Franc Dreflak.

Po uvodnem delu je sledila partizanska pesem vseh navzočih ob spremljavi izvrstne harmonikarice tovarišice Stefke Kulj. Srečanju je s svojim igranjem in petjem dolila najlepše. V imenu svojcev se je organizatorjem skupnega večera zahvalila tovarišica Nežka Mikolič, ki je svoje občutke strnila v verz. Presenečeni in navdušeni smo ji od srca zaploskali.

Taki večeri so nam resnično potrebni, da si ponovno zakoreninimo našo zavest, da oživimo spomine na vojne dni in ponovno potrdimo svojo hudo, a uspešno pot.

JOZICA ZOROJA

HRASTNIK

Proslava ob obletnici bitke

Občinski odbor Zveze borcev NOV Hrastnik je organiziral poseben avtobus za svoje člane, ki so se 24. oktobra letos udeležili proslave ob 40-letnici prve frontalne bitke slovenskih partizanov na Čreti na Dobrovljah. Zadovoljni z lepim izletom so se postavili k spomeniku, ki stoji prav na položaju borcev I. štajerskega bataljona v tisti zgodovinski bitki. V sredi spodaj sedi udeleženec bitke Rado Zakonjšek-Cankar.

LJUBLJANA.

Zgodovina bo zapisana

Na seji Skupnosti borcev vojaškega šolstva NOV in POS, ki je bila 12. novembra v Ljubljani, so proučili teze za zgodovino vojaškega šolstva v NOV Slovenije, ki jih je pripravil in tudi že dopolnil prof. dr. Drago Stepišnik. Obravnavali so predlog za postavitev spominskih obeležij v Metliki, med katerimi naj bi bilo tudi obeležje vojaškemu šolstvu. Predsednik Polde Stukelj je poročal, da je prof. dr. Drago Stepišnik, s katerim je dogovorjeno, da bo do julija prihodnjega leta napisal zgodovino vojaškega šolstva, pripravil teze o tem, kaj naj bi knjiga zajemala. Na prvi osnutek je bilo več pripomb, ki jih je avtor upošteval in pripravil drugi osnutek, ki se od prvega razlikuje v tem, da predvideva v knjigi krajši uvod in več napisanega o samem delovanju šol. Navzoči so se z drugim predlogom, ki je tudi preglednejši od prvega, strinjali. Kljub temu pa so vse zaprosili, naj jih tisti, ki bodo imeli še kakšne pripombe, dajo v pisni obliki. Pri tem je razveseljivo dejstvo, da je za pisanje že v glavnem dovolj gradiva, kar daje možnost, da bo knjiga napisana v dogovorjenem času.

Glede spominskih obeležij je Polde Stukelj, ki je bil na seji v Metliki, seznanil navzoče, da nameravajo postaviti tri. Na Trgu svobode bodo postavili obeležje narodnim herojem tega območja. Drugo obeležje, in sicer bratstvu in enotnosti, naj bi stalo na križišču ulic k Trgu svobode. Tretje obeležje bodo postavili v spomin na vojaško šolstvo, ker so v Metliki delovali oficirska šola glavnega štaba in številni tečaji. Zazeleto je, da bi bila obeležja postavljena in odkrita v letu 1983 ob 40-letnici 15. belokranjske brigade in 40-letnici ustanovitve oficirske šole.

Člani predsedstva so se strinjali s predlogi in sklenili, da je treba takoj začeti zbirati sredstva.

V nadaljevanju se je nato predsednik poudaril, da se bo treba zavzeti tudi za postavitev obeležij v spomin na vojaške šole 7. in 9. korpusa.

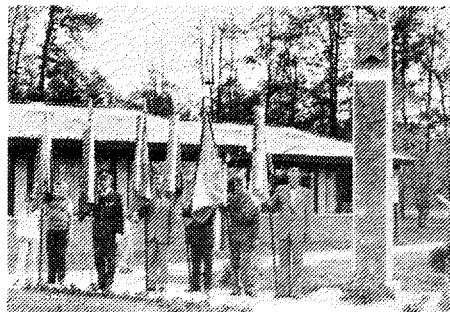
BRANKO BLENKUS

VIŽMARJE-BROD

Bogatejši še za en spomenik

V okviru praznovanja krajevnega praznika so v KS Vižmarje-Brod v Ljubljani odkrili tudi spomenik žrtvam fašizma. Predsednik skupščine KS Engelbert Zorc je govoril o pomenu krajevnega praznika in podelil priznanja nekaterim prizadevnim krajanom.

Spomenik je odkril predsednik ZZB NOV v tej krajevni skupnosti Marjan Pirc. V govoru je orisal razvoj predvojne delavskega gibanja v tem delu Ljubljane. Potem pa je dejal: »Hiter in žalosten razpad bivše Jugoslavije in okupacija naše domovine takratnih krajanov ni našla ne pripravljenosti. Nemški in italijanski okupatorji so prav na tem območju določili mejo med obema državama, to pa je pomenilo veliko koncentracijo nemške vojske, policije, gestapa, pozneje pa še bele garde v Šentvidu. Vsa ta velika moč

Spomenik žrtvam fašizma bo ostal pomnik in poduk sedanjim in prihodnjim rodovom, kako so se tudi za ceno življenja bojevali takratni krajan. (Foto: Sandi Jesenovec)

nemške soldateske in policije ter lažna nacionalsocialistična propaganda niso preslepili in prestrašile prebivalstva teh krajev. Že pred začetkom vstaje so krajanje pomagali beguncem, ki so iz nemškega okupiranega ozemlja bežali na italijansko stran. Nečloveško okupatorjevo nasilje kot odgovor na prve partizanske strele v Tacnu, požig Rašice in druga grozodejstva nad nemočnim prebivalstvom niso zatrla upora, ki je žarel in tlel v naših ljudeh. Na mesta ustreljenih, v zapore pregnanih aktivistov OF so stopali vedno novi in nadaljevali boj z okupatorjem in njegovimi hlapci.

Tovariš Pirc je zatem izročil spomenik v varstvo pionirjem iz osnovne šole Ivan Novak-Očka.

V kulturnem programu pa so sodelovali ženski pevski zbor KUD Vižmarje-Brod in učenci osnovne šole Ivan Novak-Očka.

KK SZDL VIŽMARJE-BROD

KOPRIVNIK

Spomini na boj

Vasčani te vasi v novembrskih dneh obudijo spomine na 15. november 1944. Tega dne so borci slovenske narodnoosvobodilne udarne brigade Frana Levstika in borci jurisnega bataljona 18. divizije napadli umikajočo sovražno kolono. Ta se je vracala iz napada na Belo krajino in v njeno središče Črnomelj. Napad na Hribu je bil kmalu končan, vendar se je pozneje razvil boj v dolini pri Koprivniku, ki je trajal dalj časa. V spomin na ta dogodek je v sedaj opuščeni vasi Hrib postavljen spomenik padlim borcem.

VIKTOR DRAGOŠ

COL

Obnova grobnice

Organizacija združenja borcev Col je že leta 1957 uredila skupno grobnico, v kateri počiva 23 borcev NOV, padlih v letih 1943-45 na območju Cola. Od teh je 11 poznanih, za drugih 12 se pa ni moglo ugotoviti imen, ker so bili brez dokumentov. Vsi so bili predvsem mladi borci, kurirji.

Zob časa je načel prvotno grobnico, zato si je organizacija ZB NOV Col zadala nalogo, da jo

obnovi. Na njeno pobudo so delo finančno podprle tudi ostale organizacije, delovni kolektivi iz tega območja in krajanje. Vsa fizična dela pa so opravili člani sami.

Sporazumno z osnovno šolo so borci kakor vsako leto tudi letos za dan mrtvih priredili komemoracijo, ki je bila zaradi obnovljene grobnice še bolj slovesna in praznična.

ZB NOV Col

TOLMIN

Spominsko obeležje talcem

V Dijaški ulici v Tolminu so v nedeljo, 22. novembra, odkrili spominsko obeležje trem talcem, ki so jih nemški okupatorji ubili 30. avgusta 1944. Obeležje je odkril eden najstarejših tolminskih aktivistov Jože Zarli, v varstvo pa ga je prevzela mladina Doma učencev Svetozar Marković iz Tolmina. V kulturnem programu so sodelovali pevci Gostola in recitatorji.

Krvavi dogodek pred 37 leti, ko so nacisti in belogardisti ob robu Savljivega travnika na bregu Tolminke umorili tri žrtve, med njimi Klinkonovo mamo, je udeležencem orisal Ivan Rutar. Omenil je zahrbtno delovanje bele garde, ki je zlasti v letu 1944 prineslo toliko gorja na Slovenskem in tudi tu na Tolminskem. Zato je poleti 1944. vodstvo Idrijsko-Tolminskega odreda skupaj z obveščevalno skužbo sklenilo napasti belogardistično postojanko v Tolminu. Zaradi nekaterih težav do pravega napada ni prišlo, pač pa so se odločili razstreliti postojanko. Za izvedbo akcije je bil določen Andrej Klinkon, bombe za razstrelitev pa je v Tolmin prinesla njegova mati Marija Klinkon – Pikatoncova mama. Bombe v postojanki je nastavil eden od članov domobranske posadke, Ciril Smrekar iz Volč, ki je takoj potem zbežal k partizanom.

Po razstrelitvi postojanke so Nemci takoj aretirali Pikatoncovo mamo, za katero so vedeli, da sodeluje s partizani. Po hudem mučenju, pretepanju, krvoločnem trpinčenju so jo 30. avgusta 1944. ustrelili ob Tolminki, prav tam, kjer jo je prekoračila, ko je nosila bombe. Na istem kraju so ustrelili tudi dva mlada domačina, sicer pripadnika posadke, osumljena sodelovanja v diverzantski akciji; to sta bila komaj 17-letni Oskar Kavčič iz Poljubinja in Jože Bajt iz Dolj.

Preprosto spominsko obeležje iz kraškega kamna bo še poznim rodovom pričalo o junaški smrti Pikatoncove mame, ki po svojem mučeništvu ponazarja trpljenje, boj in junaštvo primorskega ljudstva za svobodo.

Spominsko obeležje je žrtvam postavila mestna organizacija ZB Tolmin ob pomoči gradbenega podjetja Posočje.

M. P.

LJUBLJANA

Sestanek sekcije BBO

Dne 3. 12. 1981 se je polnostevilno sestala ljubljanska sekcija BBO. Vsi člani sekcije so bili seznanjeni s programom dela za leto 1982. Program dela za leto 1982 je precej obširen in je, kot so borci in aktivisti ugotovili, uresničljiv, toda s prizadevanjem vseh članov. Odbor sekcije ne more sam opraviti zadanih nalog. Program v glavnem poudarja naloge zbiranja zgodovinskega gradiva za izdajo monografije BBO, zbiranje dokumentov in fotografij, postavitev spominskih obeležij na obeh straneh mej. Nadalje je v programu tudi poimenovanje nekaterih objektov po BBO. Na posamezne točke programa so bili podani dodatni predlogi, ki jih bodo upoštevali pri dokončni potrditvi v januarju 1982.

JANEZ DEISINGER

LOVRENC NA POHORJU

Novo obeležje partizanski bolnišnici

Sredi pohorskih gozdov ob gozdni cesti Pesek-Lovrenc na Pohorju je bila med NOB junija 1944 zgrajena ena izmed petih Zmagovih partizanskih bolnišnic Kosuta, sektor P.2. V vseh teh bolnišnicah se je med NOB zdravilo okoli 300 ranjencev. Jeseni so delavci gozdnega gospodarstva Maribor, TOZD Lovrenc na Pohorju, pod vodstvom tovarisa Korbasa in ob pomoči ZB Lovrenc nad Pohorjem obnovili partizansko bolnišnico Kosuta tako, da so zabetonirali temelje vseh objektov in postavili trajna obeležja. ZB Lovrenc na Pohorju je povabil ranjence, ki smo se zdravili v tej bolnišnici, na proslavo in odprtje obeležja partizanske bolnišnice Kosuta.

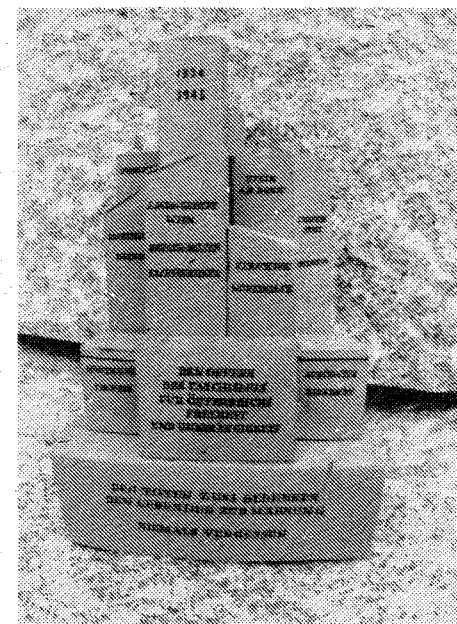
Zahvaljujemo se delavcem GG Maribor TOZD Lovrenc na Pohorju in zvezi borcem, da so omogočili ureditev obeležja in okolice partizanske bolnišnice Kosuta. Vsem prisrčna hvala za tako topel sprejem nas ranjencev, za lepo preživeti dan med njimi. Z zadovoljstvom smo ugotovili, da naše trpljenje le ni pozabljeno. Ni pozabljena naša partizanska saniteta. Ostal bo spomin naši mladi generaciji, kako naj mladina razvija ljubezen do svobode, miru in čim lepše medsebojne odnose.

RANJENCI ZMAGOVIH PARTIZANSKIH BOLNISNIC

DUNAJ

Spomenik žrtvam fašizma

Kakor smo že poročali v TV 15 z dne 5. novembra, so konec oktobra na Dunaju v 10. okraju (delavski okraj Favoriten) odkrili spomenik fašističnim žrtvam. Predstavnik komunistične stranke Avstrije je v svojem govoru ostro ožig-

sal neonacizem. Spomenik je izklesal priznani kipar prof. Heinrich Sussmann, ki je sam okusil strahote nacističnega nasilja.

V svojem divjem sovraštvu proti vsemu, kar je demokratičnega in svobodoljubnega, so se v zvezi z odkritjem tega spomenika kaj hitro oglašile mračne sile – neonacisti ter zagrozili, da bodo ta spomenik razstrelili. Protifašisti pa seveda budno pazijo, da se neonacistične grožnje ne bodo izpolnile in da bo trdno stal simbol svobode in človečnosti – granit iz Mauthausna. Mrtvim v spomin. Živim v opomin.

Ne pozabite strahot!
Nikoli več fašizma!

ANGELA PRIJATELJ

Obvestilo

Preloženo je srečanje borcev 15. udarne divizije, sklicano za soboto, 12. decembra v domu JLA v Ljubljani.

Zahvale

Ob odkritju spominskega obeležja talcem v Dijaški ulici se iskreno zahvaljujemo mestni organizaciji ZB NOV Tolmin, Silvu Maligoju za izdelavo spomenika, govorniku Ivanu Rutarju, pevovodji Prezlu in pevcem Gostola, recitatorkam, delegacijam, gradbenemu podjetju Posočje in vsem, ki so pripomogli k odkritju spomenika.

Andrej Klinkon z družino

Odbor aktivistov OF za jeseniško okrožje organizira v počastitev 40-letnice ustanovitve OF in 40 let vstaje, tretje srečanje aktivistov OF ter kurirjev in obveščevalcev jeseniškega okrožja, to je rajonov in okrajev z območja občin Jesenic in Radovljice.

Srečanje bo v soboto, 19. decembra 1981, ob 10. uri v šoli »16. december« v Mojstrani.

S tem bomo počastili tudi krajevni praznik Dovje-Mojstrana in se spomnili decembrske vstaje v Zgornjesavski dolini pred 40 leti.

Odbor aktivistov OF za jeseniško okrožje in DPO Dovje-Mojstrana

Iskreno se zahvaljujemo KO ZB Kojsko, ožjim soborcem, članom sekcije KPI »Tonče Reja-Sever« Steverjan, vsem posameznikom, ki so pripomogli k postavitvi nagrobnega spomenika našemu očetu Tončetu Reji v Steverjanu. Zahvaljujemo se govorniku, pevskemu zboru »Briški grič« in vsem udeležencem, ki so ob spominskem obeležju 1. novembra 1981 počastili njegov spomin.

Njegovi hvaljezi otroci
Vera, Lucija, Adrijan,
Mirko, Oktavijan, Silvan

REŠITVE NAGRADNIH KRIŽANK

THP TOZD IGRALNICA CASINO PORTOROŽ

Pravilna rešitev vodoravno:
Spak, Arno, ded, sok, CP, steklar, Aretino, pod, sel, krila, Izida, atek, unionist, Ati, Portorož, na.

Izzreban so bili:

Avguštin Tomc, Dom Tisje, 61275 Šmartno pri Litiji
Slavko Bostič, Leninov trg 7, 61420 Trbovlje
Franc Stucin, Malgajeva 18, 63000 Celje

HOTELI PALACE PORTOROŽ

Pravilna rešitev – vodoravno:

Hip, mamba, ozir, ora, Akron, rana, talon, KR, groza, enačaj, CIA, dd, leca, epik, Odra, ick, tri, aziat, Ortnek, Hvar, re, vonj, Ilor, KA, inhalacija, tron, okol, Renz, Apo, Nadica, interior, disk, jata, la, in, Ira, AJ, IK, moa, blatne, obloge.

Od vseh prejetih rešitev sta bili le dve pravilni, in sicer:

Danica Jesih, Bratovževa ploščad 33, 61000 Ljubljana

Nada Uranjek, Arja vas 37, 63301 Petrovče

TERME ČATEŽ

Pravilna rešitev – vodoravno:

Vseto, nudijo, Rutar, ok, ča, gare, aceva, Tivat, TF, Jalen, NH, koverta, Nin, AO, Istran, niz, Črt, re, mn, sake, Ive, objekti, metal, valček, ss, Dali, al, globon, ost, Ilaro, kna, dnevni bar, Ast, možgani, op, rin, Ribnica, cik, ac.

Izzreban so bili:

Janez Ranzinger, Cesta H. Debelaka 3, 61430 Hrastnik

Majda Štimec, Roška 24, 61330 Kočevje

Lojze Gosnik, Kajuhova 14, 64260 Bled

Vsem izžrebancem, ki bodo prejeli knjižne nagrade iz bogatega knjižnega programa založbe Borec, iskreno čestitamo.

Popravek

– V sestavku V spomin prostovoljcem borcem za severno mejo v 45. številki TV-15 je bilo napačno napisano, da je na slovesni komemoraciji na dan mrtvih v spomin na padle in umrle tovariše zapel pevski zbor upokojencev iz občine Ljubljana Vič-Rudnik. V resnici je tudi tokrat kot že vrsto let pel zbor KUD Ivan Cankar iz Ljubljane.

Uredništvo

INKOP

– INDUSTRIJA KOVINSKE OPREME p. o. – KOČEVJE

Naslov: Reška cesta 15 61330 Kočevje
Telefon: h. c.: (061) 851-711
Telegram: INKOP Kočevje
Železniška postaja: Grosuplje
Žiro račun: SDK 51300-601-10014

KARTONAŽNA TOVARNA LJUBLJANA

TOZD VALKARTON Logatec

PRODAJNI SEKTOR – Ljubljana, Resljeva 14

telefon: 741-411
telex: 31-684
telefon: 325-161
telex: 31-699

PROIZVODNI PROGRAM:

potiskana in nepotiskana kartonska embalaža; embalaža iz valovitega kartona in mikrovala; prozorna in plastična embalaža; navite kartonske cevi, kartonske doze v kombinaciji s pločvino in plastiko; registratorji Hermes in mape za odlaganje dokumentov; blagajniški, čekovni, teleprinter in drugi zvitki; kuverte, vrečke in potiskani ovojni papirji; valoviti karton in mikroval v ploščah, siva lepenka in papirji do 100 g/m².

ELEKTROMONTAŽA

61000 LJUBLJANA – TRŽAŠKA C. 126

TELEFON: H. C. 61-441, 64-571, 64-573

IZVAJAMO:

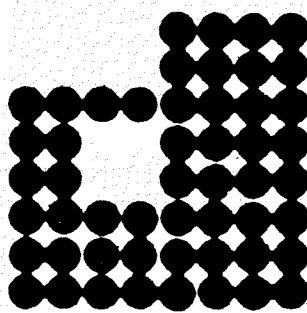
- ELEKTROINSTALACIJE
- JAKEGA IN ŠIBKEGA TOKA
- STRELOVODE

IZDELUJEMO:

- RAZDELILNE IN KOMANDNE OMARE

ZDRAVILIŠČE DOBRNA

ČGP DELO

Časopisno in grafično podjetje
Delo

TOZD Tisk časopisov in revij
TOZD Grafična priprava
TOZD Knjižni in komercialni tisk
TOZD Grafična dodelava

61000 LJUBLJANA, Titova cesta 35

p. p. 29
Telefon (061) 315-366
Telex: 31291 yu dtlj

Predstavništvo Beograd:

Moše Pijade 12
Telefon (011) 336-094 in 335-089

Dejavnost TOZD

- stavljenje (foto, lino, mono), izdelava enobarvnih in večbarvnih filmov in klišejev
- roto-ofset časopisni in revijalni tisk
- ofset in knjigotisk (eno in večbarvni)
- grafična dodelava (knjigoveznica)

A black and white portrait of a man with a mustache, wearing dark sunglasses and a suit with a tie. He is smiling and looking slightly to the left. The image has a grainy, high-contrast quality.

Načelom revolucije je posvetil vse svoje življenje. V bojazni, da bi se izgubili spomini, je še pred kratkim pripravil razstavo v

Tovariša Staneta Lavriča ni več, njegovo delo pa bo ostalo za vedno med nami in med tistimi, katerim ga je razdaljal v besedi in pesmi.

DPO občine Sl. Konjice

A black and white portrait of a middle-aged man with short, dark hair, wearing thick-rimmed glasses, a dark suit jacket, a white shirt, and a dark tie. He is looking slightly to the left of the camera with a neutral expression. The background is a plain, light-colored wall.

Posebno je bil spoštovan v zamejstvu, v sosednji Italiji, kjer je uradno in tovariško vedno navezoval prijateljske stike s tovariši iz ANPI. Na vseh prijateljskih obiskih z borci iz drugih dežel je enostavno in iskreno posredoval stališča naše neuvrščene politike, bratstva in enotnosti med narodi. S

Njegovi prijatelji in sorodci ga bomo ohranili v trajnem spominu kot plemenitega in dobrega tovariša in najbolje se bomo oddolžili njegovemu spominu, če bomo njegovo delo, delo, v katerega je z njegovo odločnostjo in predanostjo vložil vse svoje umske in fizične sile do konca življenja, nadaljevali.

Anton Sotlar-Triglav je bil rojen leta 1919 v Senožčeah, v tistih primorskih krajih, ki so trpeli pod fašizmom, zato pa so rodili pogumne in odločne ljudi. V NOB je začel organizirano sodelovati v septembru 1941. V OF je aktivno sodeloval vse do odhoda k partizanom februarja 1943. Prostovoljno se je priklasil v Pivško četo, pozneje je bil dodeljen Brkinski četi. Nato je bil določen za spremstvo skupine borcev v Liko. Tam se je prijavil 1. udarni lički brigadi, ki je operirala po vsej Liki, Kordunu in Hrvaškem primorju. Že aprila 1943 je bil poslan na ofircirski tečaj, in je uspešno opravil izpit za komandirja čete. Na predlog tovariša Kardelja, ki je bil član izpitne komisije, je bil sprejet v ZKJ. Potem je bil dodeljen za komandirja čete v Belokranjski odred,

Prav na dan proslave 100-letnice gasilstva v Senožečah, na kateri naj bi bil glav-

Julko Gorjan

Na pokopališču v Opatjem selu smo oktobra pokopali Julka Gorjana, starega 70 let. Napredna nacionalna in socialna miselnost ga je že v prvih letih vojne vzpodbudila, da se je 1942 povezal z OF in potem aktivno sodeloval v boju proti fašizmu, okupatorjem ter domačim izdajalcem. Na spodnjem Krasu je aktivno zbiral hrano in orožje za borce NOV, razpečeval letake in drugo propagandno gradivo ter delal kot obveščevalec Kraške čete. Udeležil se je bojev na »goriški fronti«, kasneje pa so mu zaradi invalidnosti dodelili delo terenskega aktivista. Januarja 1944 je bil izdan Nemcem. S preiskavo na njegovem domu so odkrili skrivališče orožja in propagandnega gradiva. Po hudem mučenju so ga odvedli v koncentracijsko taborišče, odkoder se je izčrpan in onemogel vrnil po osvoboditvi 1945.

Mato Utović

1

Mauthausen – nacistični pekel

V tretjem rajhu in na njegovih zasedenih območjih je med drugo svetovno vojno delovalo 16 matičnih koncentracijskih taborišč. Vsa matična taborišča so imela vrsto podružnic, ki so jih zgradili v bližini velikih industrijskih središč, da so imele nemške tovarne pri roki najcenejšo in povsem brezpravno delovno silo. Eno takšnih matičnih taborišč je bilo tudi koncentracijsko taborišče Mauthausen – KTM, ki je bilo znano kot »taborišče smrti«. KTM je imelo v svoji sestavi 48 podružnic, od katerih je bila ena tudi na Podljubelju nad Trzinom, kjer so morali politični zaporniki v najtežjih razmerah prebijati predor pod Karavankami. Na začetku je bilo to eno manjših taborišč, vendar strahotnih, saj je zaradi esesovskih metod trpinčenja in uničevanja v marsičem prekašalo večja taborišča.

Kot je znano, so se esesovci poleg ubijanja političnih zapornikov ukvarjali tudi z gospodarskimi posli. Že 28. aprila 1938 je bilo v Berlinu ustanovljeno njihovo podjetje DEST, ki je tudi dalo pobudo za ureditev taborišča v Mauthausnu. Vzrok za to odločitev je bila neposredna bližina kamnolomov v Wiener Grabnu in Bettelbergu, katerih lastnik je bila dunajska občina. DEST je 5. maja 1938 sklenil pogodbo z dunajsko občino, sodeloval pa je pri teh pogovorih sam dunajski župan. Občina si je po tej pogodbi zagotovila od DEST 5.000 mark letne odškodnine ter pravico do udeležbe v prometu in dobičku, hkrati pa tudi prednost pri nabavi gradbenega in drugih materialov.

Prvi zaporniki so prišli v KT Mauthausen 8. avgusta 1938 iz taborišča Dachau. Prvi komandant taborišča je bil SS-sturmbanführer Albert Sauer. Pod njegovim vodstvom so začeli z vso naglico graditi novo »tovarno smrti« na osamljenem griču 4 kilometre od Mauthausna. Taborišče se je razširilo na pomembnem razvodju 32 kilometrov od Linza in 180 kilometrov od Dunaja.

Že 15. avgusta 1938 je prišlo v KTM-Mauthausen do prvega samomora, nekaj tednov pozneje, natanko 2. oktobra 1938 pa je bilo že zapisano prvo poročilo o »nesreči pri delu«. Malo pred tem – 15. septembra tega leta – je bil prvi zapornik »ustreljen na begu«. To so prvi datumi zločinov, ki so se pozneje razmnožili do pošastnih razsežnosti. V času od ustanovitve taborišča v Mauthausnu in do 5. maja 1945, ko so ga zavzeli zahodni zavezniki, je šlo skozi njega okrog 335 tisoč ljudi. Po uradnih podatkih, ki jih je zbral muzej v Mauthausnu, je v tem taborišču smrti izgubilo življenje 122.677 internirancev, kar pomeni, da je vsak tretji zapornik za zmerom ostal v tem peklu.

Statistika smrti mauthausenskega muzeja pokaže tole pretresljivo podobo: ruski vojni ujetniki in civilisti 32.180, Poljaki 30.203, Madžari 12.923, Jugoslovani 12.890, Francozi 8.203, Španci (udeleženci držav. vojne) 6.502, Italijani 5.750, Čehi in Slovaki 4.473, Grki 3.700, nemški protifašisti 1.500, Belgijci 742, avstrijski protifašisti 235, Nizozemci 77, državljani ZDA 34, Luksemburžani 19, Angleži 17, pripadniki raznih drugih narodov 3.319.

V povojnih letih so skoraj vsi narodi odkrili pred vhodom v KTM veličastne spomenike, in se tako oddolžili spominu ubitih ter boju proti nacizmu. Naš jugoslovanski spomenik spada gotovo med najlepše in najbolj veličastne.

Kako so tekli transporti

Nemci so pošiljali iz Jugoslavije v koncentracijska taborišča ujete partizane in politične nasprotnike izključno le s posebnimi transporti. Odbirali so jih iz zaporov in taborišč, ki so bila razsejana po vsej zasedeni Jugoslaviji. V naši ožji domovini so bila najbolj znana zbirna taborišča v Mariboru, Celju, Begunjah, na Borlu in občasno še drugod. V ostalih predelih Jugoslavije so bila znana zbirna taborišča na Sajmištu in Banjici v Beogradu, v Crvenem krstu pri Nišu, v Sremski Mitrovici in Stari Gradiški in drugje. Koliko transportov je prišlo iz Jugoslavije v Mauthausen, ni mogoče ugotoviti. Vemo pa, da je prišel prvi transport z 251 zaporniki iz Slovenije 23. avgusta 1941, zadnji pa meseca marca 1945. Samo v letu 1943 je prišlo iz Jugoslavije v KTM 13 transportov, in sicer iz Slovenije v tem letu 6: prvi aprila, drugi maja, tretji junija, četrti avgusta, peti septembra in šesti decembra.

Nekateri transporti v esesovski evidenci sploh niso bili prikazani. Zgodovinar Hans Maršalek navaja v svoji knjigi (Die Geschichte des Konzentrationslagers Mauthausen), da se je za 49 transporti izgubila vsaka sled. Zato ni bilo mogoče ugotoviti niti kdaj in od kod so prišli niti števila zapornikov. Esesovci so na vse mogoče načine poskušali zabrisati vsako sled svojih zločinov. Na nedavnem srečanju internirancev iz prvega transporta Slovencev v Mauthausen, ki je bilo organizirano 23. avgusta letos v Titovem Velenju, je prišel k meni neki tovariš in me pokaral: »Lepo si napisal knjigo o Mauthausnu, samo zamerim ti, da si tako malo napisal o nas, ki smo bili v prvem transportu«.

Odgovor na ta očitek dajejo že podatki o transportih iz leta 1943. Bilo nas je preveč in o vsakem posamičnem transportu ni mogoče veliko pisati, ker bi človek ponavljal tisočere mučne prizore in dogodke. Zato bom opisal le to, kar je bilo nam vsem skupno: pot in prihod v taborišče. A še to ni bilo za vse enako. Nakatere so namreč poslali v KTM takoj, ko so jih zaprli, nekatere kar z delovnega mesta, drugi so prišli iz raznih taborišč, tretji so bili dolgo časa trpinčene žrtve gestapa v Sloveniji. Tudi sam sem imel skoraj devet mesecev takšnega »pripravnškega staža«, ki sem ga preстал v zaporih v Mariboru in na Borlu, preden so me poslali v Mauthausen. Ves ta čas sem preživel v živinskih napetosti in neprekinjenem strahu, da me bodo ustrelili kot talca. Tudi pot v taborišče ni bila za vse enaka. Nekateri so pošiljali v okviru nekega časovnega reda in v potniških vagonih, druge so pošiljali brez pravega voznega reda v živinskih vagonih, brez vode, hrane in sanitarij. V prenatrčenih vagonih so se vozili bolni in zdravi skupaj. Nekateri so povsem izgubili živce in so se samo smejali, drugi so peli, tretji samc jokali, a nekateri samo molili. Stiskali smo se drug ob drugem in se nemo spraševali z očmi: Kam nas pošiljajo? Daleč – ali samo nekaj postaj?

Ker smo želeli zvedeti za smer vožnje, smo drug drugega dvigali do roba zamreženih oken, da bi prebali napise na železniških postajah. To pa ni zmerom pomagalo, ker večina ni znala nemščine, in si z imeni majhnih postaj ni mogla ustvariti podobe o pokrajini, skozi katero se je premikal transport. Na poti je pač vsakdo doživljal različne trenutke in prizore, ki so se mu vtisnili v spomin. Spominjam se, kako je z nami »potoval« Franc Speh iz Savinjske doline. Po naravi je bil šaljivec in si je izmislil zgodbo, da nas peljejo v Šlezijo na delo h kmetom. Zgodbico je povedal svojemu najbližjemu sosedu v vagonu, sosed pa jo je razširil naprej. Novica je šla od ušesa do ušesa. Razširila se je kot požar. Vsakdo ve, kako ugodna so tla za novice med vojaki ali zaporniki, zlasti če so novice enako ugodne. Med nami ni bilo nikogar, ki se ne bi želel kmečke idile, pa čeprav bi se uresničila v daljni Šleziji.

Naše iluzije so se kmalu razblinile, ko se je vlak ustavil na majhni železniški postaji. Na sivkasto rumenem železniškem poslopju je pisalo: Mauthausen. Toda ime železniške postaje nam ni dosti povedalo. V tem času smo še malo vedeli o nemških koncentracijskih taboriščih. Toda pogled na peron nas je prešinil z mračnimi slutnjami, saj so stali tam v špalirju esesovci v svoji značilni drži s puško, pripravljeno na strel. Skoraj vsak drugi je držal na povodcu velikega psa.

Se nadaljuje

Snujemo našo prihodnost

Na tiskovni konferenci, ki jo je organizirala RK ZSMS, so nam postregli z nekaj »ocvirki«:

Enajsti kongres ZSMS bo v Novem mestu

Priprave na 11. kongres Zveze socialistične mladine Slovenije so v polnem teku. Prve teze so že oblikovane. Pravzaprav so o njih razpravljali že poleti na mladinski poletni politični šoli v Tacnu. Sicer pa v vseh razpravah, tako v občinskih kot v republiški konferenci mladine, namenjajo veliko pozornost vsebinski perspektivi kongresa, položaju mlade generacije v prihodnje in organiziranosti ZSMS. V razprave želijo vključiti čimveč mladih ljudi, da bi le-ti začutili pomembnost svojega mnenja na vseh problemskih področjih.

Za mesto, kjer naj bi se oktobra prihodnje leto odvijal kongres, so določili Novo mesto, glede na pogoje, ki jih izpolnjuje, to je dobra organiziranost ZSMS in angažiranost tamkajšnjih mladih v samoupravljanju in v reševanju družbenoekonomskih vprašanj. Sklenili so tudi, da bo kongres čim bolj stabilizacijski, tako po številu delegatov, ki jih bo manj kot sicer (približno 400), kot po trajanju. Od treh dni bo le eden delaven, in sicer načrtujejo prihod delegatov v petek, v soboto plenarno zasedanje in končno plenarno zasedanje v nedeljo.

Sodelovanje z zamejskimi mladinci

Vedno tesnejše so vezi z mladimi v zamejstvu. Pravzaprav RK ZSMS namenja veliko pozornosti takim stikom. Pred kratkim, 28. novembra, so v Lendavi odprli dvojezični šolski center, prvi take vrste pri nas. Odprtje so združili s srečanjem mladih iz matične domovine in iz zamejstva. Med drugimi so se odzvali Slovenci iz Trsta, Pomurja, iz Železne županije. Pogovarjali so se o dvojezičnem šolstvu. »Slovenci na Madžarskem so se doslej pokazali precej zaprte za takšne stike,« je povedala predsednica komisije za mednarodne odnose pri RK ZSMS Danica Smrdu. »Sedaj pa so nam kar sami ponudili roko in mi ne smemo oklevati pri tem, da jo sprejmemo in poglobimo sodelovanje.«

S slovensko mladino na Koroškem so v zadnjem

času stiki kar nekako oživeli, bodisi da oni pridejo k nam ali naši mladinci k njim. Navzoči so na mladinskih seminarjih, na naših MDA, na MPPŠ. Prejšnji teden, 4. decembra, je petčlanska delegacija Zveze slovenske mladine Koroške prispela v Ljubljano. Po dogovorih na RK ZSMS so si ogledali Cankarjev dom, se poklonili spominu narodnih herojev na Trgu revolucije in se srečali z mladinci OK ZSMS Moste-Polje. Naslednjega dne, 4. decembra, pa so si med drugim ogledali tovarno Krka v Novem mestu, obiskali pomnike NOB in si ogledali Bazo 20, z občinsko organizacijo ZSMS v Novem mestu pa so se dogovarjali o sodelovanju.

Še ta mesec bodo odšli predstavniki naše mladine v Trst na srečanje s člani tamkajšnje SKGZ. S Slovenci v Italiji je sploh tesno sodelovanje, saj obstajajo tudi mešane komisije, tako na primer za Novo Gorico in Gorico onstran meje ter med Koprnikom in Sežano.

Mladinske delovne akcije – ocene in načrti

Nekaj bistvenih elementov v pripravi prihodnjih delovnih akcij pri RK ZSMS Viktor Levčev: »So težave, ob katerih se lahko sprašujemo, ali bomo lahko uresničili to, kar smo načrtovali do 85. leta, ali bo treba kaj spremeniti. Pojavljajo se težave pri podpisniških družbenega dogovora, ki so sami v škripcih. Problem so finance. Smo pač v obdobju družbeno-ekonomskih težav, in iz tega je treba izhajati pri načrtovanju. Ponavadi pa je tako, da se v takih primerih »najlaže« odkrtnosti takim stikom. Pred kratkim, 28. novembra, so v Lendavi odprli dvojezični šolski center, prvi take vrste pri nas. Odprtje so združili s srečanjem mladih iz matične domovine in iz zamejstva. Med drugimi so se odzvali Slovenci iz Trsta, Pomurja, iz Železne županije. Pogovarjali so se o dvojezičnem šolstvu. »Slovenci na Madžarskem so se doslej pokazali precej zaprte za takšne stike,« je povedala predsednica komisije za mednarodne odnose pri RK ZSMS Danica Smrdu. »Sedaj pa so nam kar sami ponudili roko in mi ne smemo oklevati pri tem, da jo sprejmemo in poglobimo sodelovanje.«

Mladinsko prostovoljno delo bo treba usmeriti v kmetijstvo. Tečejo tudi razprave o proizvodnem delu na MDA.

V posameznih sredinah, kjer so bile doslej MDA, je čutiti upadanje interesa zanje, ne sicer za akcije same, pač pa za organiziranje le-teh. Tu je nujno nekaj spremeniti! Akcije naj bodo tam, kjer je res pravo zanimanje zanje!

Seminar, ki bo organiziran od 11. do 13. decem-

bra v Novi Gorici v zvezi z mladinskim prostovoljnim delom, bo namenjen dogovorom o kontinuiteti tega dela, sistemu priprav MDA v prihodnjem letu in kadrovanju.

Pomembno je, da o MDA razpravljajo mladi v vseh svojih osnovnih organizacijah.

Priprave na problemsko konferenco Zveze pionirjev

Ivo Štajdohar z Zveze prijateljev mladine Slovenije je navedel nekaj ključnih vsebinskih vprašanj, na katere je treba odgovoriti in jih vnesti v dokument, ki bo obravnaval pionirja tako v svoji pionirski organizaciji kakor tudi zunaj nje.

Razprave o Zvezi pionirjev potekajo že dalj časa. S preobrazbo družbe se spreminja tudi najmlajša družbena organizacija Zveza pionirjev. Včasih je opravljala vrsto aktivnosti, ki so se pozneje osamosvojile. Pionirji so postali aktivni v družbenih oblikah delovanja, kot so taborniki, podmladek Rdečega križa ipd. Zveza pionirjev pa postaja vse bolj frontna organizacija. Središče delovanja pionirske organizacije je osnovna šola. Toda na šoli so še svet šole, ZK, ZSMS, šolske samoupravne skupnosti, interesne skupnosti, ki so marsikje zameglile pionirsko organizacijo. Treba je razčistiti te medsebojne odnose.

Poleg tega je treba več pozornosti nameniti delu pionirjev v krajevni skupnosti; v klubih pionirjev, pionirskih hišnih svetih ipd. Pionirji so aktivni tudi v družbenih organizacijah. V okviru ZPMS je dolgo veljalo, da je to edina organizacija, ki združuje mentorje pionirjev, pa ni res. Odgovorne so tudi organizacije, ki ne vključujejo neposredno pionirjev, med njimi najbolj ZSMS. Kako organizirati mentorje, se pojavlja vprašanje, iz vrst staršev, dijakov, študentov, iz delovnih organizacij, družbenih organizacij in društev. Vsi naj bi se povezovali v Zvezi pionirjev. Vprašanje pa je, ali zadostuje oblika sveta pri ZPMS ali je potrebna večja samostojnost, nek družbeni organ. Če že imamo integracije v združenem delu, zakaj jih ne bi imeli tudi v družbenih organizacijah?

Živa Drole

Socializem temelji na delu

Kdor dela, ima; kdor ne dela, nima. V času kapitalizma je bilo obratno: kapitalisti in oderuhi, ki niso nič delali, so udobno živeli, delavski razred pa je garal, a ničesar imel. Zato so se delavci in kmetje vse bolj upirali kapitalizmu in so postajali vse večji privrženci socializma. Dolgo zatirane želje in težnje po socializmu in svobodi so prišle do izraza šele v 20. stoletju. Naši ljudje so se v letih od 1941 do 1945 bojevali hkrati za svobodo in tudi nov družbeni red – socializem.

Priporili so si oboje. Takoj po vojni so bili hudi dnevi. Vse je bilo porušeno in je bilo treba vse na novo graditi. Hkrati z domovino smo gradili socializem. V izgradnji domovine so sodelovali vsi, nikogar ni bilo treba siliti. Ljudje so garali, toda bili so veseli: delali so zase in za vse, nič več ni tuja roka pobirala sadov njihovega dela. Zrasle so prve tovarne, prva podjetja. V njih so ljudje nadaljevali začeto delo. Živeli so od svojega dela. Delo je lahko dobil vsak. Vsak

posameznik, bodisi delavec, kmet ali uradnik je sestavljal čvrsto enoto: našo socialistično družbo, v kateri smo vsi enakopravni. Tisti, ki vlagali v svoje delo več pozornosti, se poglabili vanj, koristili sebi in družbi. Okolica ga bo imela rada in ga bo poskušala posnemati. Na okolico bo deloval pozitivno. Okolica pa na njega ohrabruje. Vzodbujala ga bo.

Kot član naše socialistične družbe se zavedam, svojih nalog in si prizadevam, da bi

jih čimbolj vestno opravljaj. Le tisti, ki se uči, bo znal in le tisti, ki zna, bo koristil družbi. Zato se učim, vsrkavam znanje, ki mi bo koristilo v mojem nadaljnjem življenju. Učil se bom, dokler bom živel, v šoli, doma, na delovnem mestu.

Socializem – to smo vsi mi, ki si prizadevamo za razvoj naše družbe!

NENAD NOVAKOVIČ,
8. č.
literarni krožek
OŠ Karel Destovnik-Kajuh

Streljanje z vojaško puško

Na murskosoboškem srednješolskem centru tehniško-pedagoške usmeritve so izvedli streljanje z vojaško puško. Vsi učenci drugih letnikov so opravili ta vojaško-strokovni del pouka predmeta obramba in zaščita s povprečnim pravdo- brim uspehom. Streljanje je bilo izvedeno na strelišču v Mačkovcih na Goriškem in učenci smo bili razdeljeni v več skupin. V presledku dveh ur je poseben avtobus vozil učence od šole do strelišča. Naenkrat je v izmeni streljalo po deset učencev, streljanje pa so vodili učitelji predmeta obramba in zaščita.

Pogoji za streljanje niso bili najboljši. Bilo je precej hladno vreme, pa tudi strelišče je slabo opremljeno oziroma skoraj nič, ker ga uporabljajo le občasno. Vendar smo se mladi ob tem zavedali, da moramo kljub temu dati vse od sebe, kajti borci NOV so se bojevali za svobodo še v dosti hujših razmerah pa so vseeno vzdržali ter priporili to, kar mladi danes lahko uživamo.

JASNA LOVENJAK, 2. c

»Bogatejši smo za 39 pionirjev,« so nam sporočili iz osnovne šole Artiče. Slovesnega sprejema njihovih prvošolčkov v pionirsko organizacijo so se udeležili tudi številni starši, in s tem dokazali, da postaja tudi zanje ta dogodek vedno večji praznik.

Ne bo nam več pripovedovala

Pionirji osnovne šole Črna na Koroškem radi poslušamo borce in starejše občane, ki nam pripovedujejo zgodbe iz vojnih dni.

Brskali smo po zapiskih, da bi z zgodbo, ki nam jo je Selišnikova mama pripovedovala že pred leti. Iz njene zgodbe smo zvedeli, da je bila med tistimi zavednimi Slovenci, ki so na pragu svobode izobesili slovensko zastavo. Toda sovražnik je še prišel v Žerjav. Poiskal je krivce, ki so malo prerano izobesili zastave, jih odgnal pred topilnico in ob zidu se je začelo streljanje. Selišnikova je bila po naključju le ranjena. Ko je sovražnik šel po nove žrtve, je Selišnikova zbrala vse moči, da se je splazila do skrivališča v topilnico, pozneje pa na nek hrib.

Po treh dneh jo je našel znanec in povedal, da je svoboda. Bila je vesela, hkrati pa žalostna, ker je bil njen mož ustreljen za isto stvar, prav na robu svobode.

Zgodbo Selišnikove mame bomo še slišali, saj imamo zapisano. Nikoli več pa je ne bomo slišali, ker se je za vedno poslovila od nas.

– člani krožka NOB
osnovna šola Črna na Koroškem

Obisk v Gabrovki

Učenci naše šole in borci ter svojci Maksa Henigmana smo se novembra odpeljali v Gabrovko pri Litiji.

Letos mineva 40 let od tedaj, ko sta padla Maks Henigman in Ivan Bartola. Doma sta bila iz Dolenjskih Toplic. Tovariš Maks je bil čevljar. Že pred vojno je bil član KPJ, potem pa se je skupaj s pomočniki in vajenci, ki so delali v njegovi delavnici, udeležili NOB. Bil je priljubljen med ljudmi, zaupal je v ljudsko moč.

V prvih dneh novembra 1941 se je udeležil napada na Bučko. Ko pa so se vračali, je padel pri Sv. Križu. Danes je to Gabrovka pri Litiji, kjer je na planoti, visoko nad vasjo, spomenik v spomin organizatorju delavskega gibanja pri nas. Za spomenik in okolico skrbijo učenci tamkajšnje osnovne šole.

JANA FABIJAN
novinarski krožek
Baza 20, Dol. Toplice

Trgovska delovna organizacija

SOZD
merx
CELJE

»TEKO«

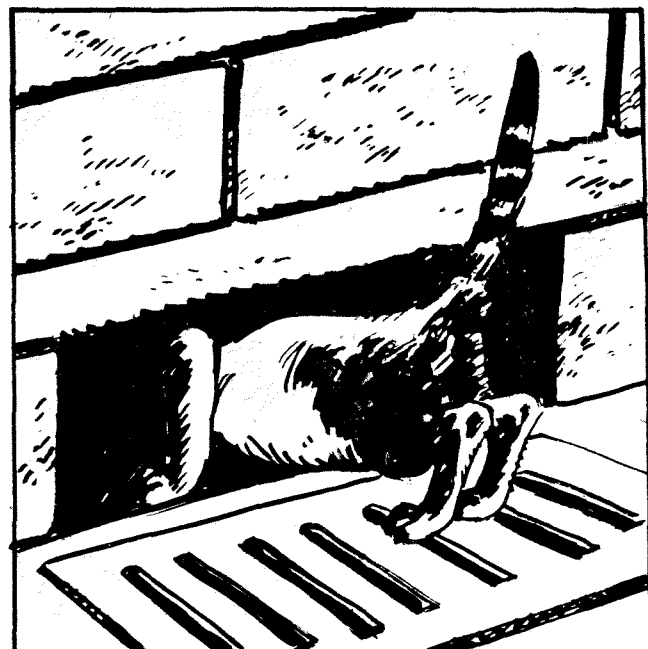
63000 Celje, Gubčeva 2

SE PRIPOROČA ZA OBISK
VSEH POSLOVALNIC V CELJU

PADALCI SO SI SODILI SAMI

13

Narisal in priredil besedilo:
JELKO PETERNELJ

Srednješolski center tehniško-pedagoške usmeritve Murska Sobota. Tam so našli vso družino, očeta, mater in enaindvajsetletnega sina. Žena je takoj zatem, ko so jo aretirali, popila strup in umrla. Njen mož je umrl kasneje med mučenjem, vendar ni ničesar izdal. Sin pa ni vzdržal muk. Vedel je, kje se skrivata moža, ki ju iščejo Nemci, zakaj naslednjega dne bi ju moral obiskati. Skrivala sta se v kripti cerkve sv. Cirila in Metoda na Resljevi cesti, po kateri je bilo vselej mnogo prometa.

Po atentatu na Heydricha je češkima rodoljuboma trda predla. Kubiš je imel poškodovano oko in rano, ki mu jo je povzročila eksplozija njegove bombe, je bilo težko zdraviti glede na to, da sta morala pogosto menjavati skrivališče. Ko pa Frankovega nasilja le ni bilo več mogoče prenašati, so ju nastanili v kripti stare baročne cerkve, katere upravitelji so bilo prav tako člani odporiškega gibanja. Te cerkve, ki je bila zgrajena v 18. stoletju, niso več uporabljali.

Imela pa je veliko in skoraj prazno kripto, v kateri so nekdanj pokopavali člane reda, ki so jo bili zgradili. Vhod v kripto je peljal skozi cerkveno ladjo, vendar je bilo treba poprej odstraniti ploščo s tal. Pri tem je bilo treba vedeti, katera plošča je prava in kako jo je mogoče odpreti. Kripto je bila dovolj zračna, saj je imela majhno dno približno dva metra nad ravniho Resljeve ceste, ki leži blizu glavnega praškega bulevarja Vaclavskega namesti.

»Kakšna škoda, da je izginil nekdanji domači zdravnik!«

Vrata so se na rahlo priškrinila, iz notranjosti se je pretihotapila glasba, simfonična skladba se je prelivala do moža, ki je vstal iz fotelja, rahlo osivel pa z vedrim obrazom, in zdajci se je zaznava preselila v temno gozda, na strmino, v tišino pohorskih gozdov, kjer v partizanski bolnišnici Jensen visi na steni obledela slika treh partizanskih zdravnikov, Zmaga, Pavčka in Harija. Leta, ki ločujejo sliko od zvokov simfonične skladbe, skorajda neopazno žive v tem, čilem človeku, ki prihaja naproti, steguje roko v pozdrav.

Profesor dr. Herbert Zaveršnik, šef zdravnik v Zdravilišču Rogaske Slatine, ki ga poznajo generacije študentov medicinske fakultete v Ljubljani kot zanimanje vzbujajočega predavatelja, pacienti nekdanj v celjski in mariborski bolnišnici ter v rogaškem zdravilišču pa kot strogega, toda vedno dobrovoljnega moža, ki zna sipati besede zaupanja in vere v življenje, član Gorske reševalne službe, planinec in smučar, navdušen pevec, v prvi vrsti pa strokovnjak s področja gastroenterologije, vzbuja zaupanje med ljudmi nasploh. Za vsakogar najde toplo, prijateljsko besedo: besede zdravijo, čestokrat bolj kot vsako zdravilo.

Po medicinskih študijah se je mladi zdravnik zaposlil v mariborski bolnišnici. Kmalu po začetku vojne je začel pošiljati zdravila partizanom na Pohorje. Dobro je vedel, v kaj se je podal. Navsezadnje bi lahko končal v Dachau. Izvedeli so, kaj počne. Ni neznano, da so zaradi istega razloga v Gradcu obglavili mariborskega magistra ter lekarnarja in lekarnarico... Imel je svoje zveze, prek Janžekovičev in Smojnika so zdravila in sanitetni material romali v gozdove.

Potem so ga kazensko prestavili v Judenburg, pozneje bi moral še v Lundvigshafen. Ni šel. Vrnil se je domov in prek zveze v Račah k partizanom, najprej v Tomšiče-

vo, nato v Bračičevo brigado, s katero je prišel na Koroško.

»V Bračičevi brigadi je bilo čudovito, krasno smo se razumeli z vodilnim kadrom. Vsi so se natančno zavedali, kaj pomeni zdravnik. Ustanovil sem sanitetni vod, bili smo edini, ki smo imeli to novino. Celotno napade smo načrtovali skupaj, prereševali, kaj je možno z vojaškega, kaj z mojega, medicinskega stališča, bomo ranjenec lahko prepeljali na varno ali ne. Sanitetni vod sem izobraževal s kratkimi tečaji sam.

Dela ni nikoli zmanjkalo, včasih sem bil na pohodu tako utrujen, da so me vodili privezanega, vmes pa sem spal. Zgodilo se je tudi, da sva se z bolničarjem z glavami naslanjala eden na drugega, in ko sva trdno zaspala, nenehno hodeč, sva pač padla. Pobralla sva se in spet naprej.«

Danes se vse to zdi Herbertu Zaveršniku kot nekaj nemogočega, nekaj, kar lebdí nekje daleč v sanjah, v podzvesti skrito, grozljivo odmaknjeno, tudi tisti tank, ki je pripeljal v Zgornji Savinjski dolini tik pred ambulanto z zastavo z rdečim križem. Nemec je zastavo bržkone videl, zakaj tank se je le nekaj metrov pred Zaveršnikom obrnil... In vendar...

»Pustili nismo niti enega ranjenca, tudi mrliča ne!«

Kdor nima sreče, ne živi dolgo, trdi sogovornik.

Zadnje dni na Koroškem. Prek Ljubelja so silile na Koroško, k Angležem, ustaške in četniške enote, Prinz Eugen divizija in še neka druga SS divizija. Divjali so boji, naši so hoteli preprečiti preboj. Na bojišču pri Borovljah je ostalo precej mrtvih in 121 ranjenih. Spravili so jih v prazni ginekološki oddelek bolnišnice v Celovcu in sanitetni major dr. Božena Ravnikar je dr. Herberta Zaveršnika tako rekoč prisilila, da je postal šef partizanske bolnišnice. Temu je botrovalo tudi dejstvo, da je bil eden,

redkih, večjih angleščine, takrat pa so spadali pod poveljstvo četrte angleške armade.

»Imeli smo srečo, da nismo prišli pod poveljstvo polkovnika Parkerja, ki je bil izrazit konservativec, nezaupljiv do vsega, kar je nosilo rdečo zvezdo, pač pa pod nekega majorja Cromea, ki je bil na našo srečo španski borec in komunist. Ta je poskrbel, da smo dobili penicilin, in tako niti en sam borec, ranjenec ni umrl.«

Z dr. Cromeom se je

jih je pozneje s pridom uveljavil doma, v Celju, kamor je tudi prinesel prvi gastroskop, prvo iglo za punkcijo jeter in prvo sondo za ščipanje želodčne sluznice in ustanovil prvi gastroenterološki oddelek pri nas. Tudi takratna klinika ga ni imela. To je bilo za tiste čase precejšnja novost. Dvajset let v celjski bolnišnici je Herbert Zaveršnik temeljito izkoristil.

Menda ga ni zdravnika, pravijo pacienti, ki bi tako »nežno« napravil ga-

Herbert Zaveršnik še srečal. Bilo je leta 1954, ko se je nekdanji partizanski zdravnik Hari hotel specializirati za kardiologijo, vendar na takratnem službenem mestu ni bilo prostora za dva. Mladi zdravnik se je obrnil na starega znanca iz koroških dni.

»Loti se gastroenterologije, ta ima bodočnost,« mu je dejal Crome in Zaveršnik je odpotoval v London, se preživljal, kakor je vedel in znal, med drugim je bil tudi napovedovalec na BBC, pozneje pa je dobil še stipendijo. Dve leti, prebiti na Angleškem, je temeljito izkoristil za raziskave, ki

stroskopijo, ki bi s takšno skrbjo in pozornostjo uvedel v želodec nadvse zoparno debelo cev.

V življenju jih je naredil več kot deset tisoč. Najprej v celjski bolnišnici, nato v zdravilišču Rogaske Slatina, kjer je še danes.

»Zdravnik mora predvsem imeti za pacienta dovolj časa. To je pomembno,« zgovorno pripoveduje z iskrivim pogledom zdravnik, ki se ga pacienti spominjajo kot človeka, kratkih, toda hitrih korakov, jedrnatih besed in začuda naglih diagnoz, ki je znal nenadoma iz sebe iztrgati blažilen nasmech,

ki ni prav nič mejil na narejeno tolažbo, pomembno zato, ker je večina bolezní glede na nastanek psihosomatskih, nastanejo z vzrokom v možganih. »Treba je torej najprej razčistiti duševno situacijo, šele potem kreniti naprej. Svojim študentom v Ljubljani vedno pripovedujem, da je profesor Jagić okoli leta 1938, takrat sem ga poslušal, dejal študentom nekako takole: Moje dame, gospodje! V notranji medicini je včasih zelo malo važno, kaj daste, važno je, kako daste in kdo da. Starejši sem, vedno znova ugotavljam, kako bridka je ta resnica.«

Zaveršniku je iz srca žal, da je izginil profil nekdanjega domačega zdravnika, zdravnika splošne prakse, kajti če bi uspeli obdržati ta profil zdravnika, bi se najbrž izognili premnogim težavam, ki danes tarejo zdravstvo. Le takšen zdravnik si je uspel vzeti čas za pacienta. Če bi zdravnik lahko poslušal pacienta, njegove težave, torej, če bi imel čas in ne od trideset do štirideset ljudi na dan, ne bi potreboval toliko storitev specialističnih ambulant, ki so preveč natlačene.

»Je že tako, pravi, da se bolnika kar najhitreje rešiš, ga pošlješ k specialistu, se nekako izogneš odgovornosti, ta pa potem naprej na preiskave, ki so potrebne ali ne, vendar nam požro ogromno denarja. Če bi imeli dobre zdravnike splošne prakse, domače zdravnike, bi bilo veliko manj ljudi poslanih na specialistične preglede. Pomembno je, kar vidiš, kar otipaš, predvsem pa, kar slišiš od bolnika. Osemdeset odstotkov vseh gastroenteroloških diagnoz lahko postavimo na osnovi tega, kar vam pove pacient.«

Morali bi dovoliti nekakšno polzasebno prakso, bolje, na ustrežnejši način stimulirati zdravnika, razmišlja doktor Zaveršnik.

Čeprav sam zdravnik, priznava, da brez zvez v medicini ne gre, če nočeš, da izgubiš živce. Boš pač čakal ure in ure.

»Tukaj se vse neha,« zabobna s členki po mizi in pritrdi, da je tudi glede zdravilišč nekaj podobnega, kjer pa na žalost igra pomembno vlogo še materialni položaj posameznih občin, kar povzroča socialno razlikovanje. Ljubljansko socialno varovanje je na primer bogatejše kot celjsko, več ljudi lahko pošlje v zdravilišče, kot si to lahko privoščijo v mestu ob Savinji.

Nerad razmišlja o pokolu, sredi nenehnega dela in ustvarjanja živi, ob vsaki novosti je navdušen, skorajda kot otrok zaljubljen pripoveduje o pridobitvah, ki iz leta v leto prihajajo v Rogaske Slatino.

Stopiva do predalov, v katerih se bohota bogata zbirka gramofonskih plošč. Z ene od njih se je ob mojem prihodu razlivala poltiha simfonija in osrečevala moža, globoko zleknenega v fotelju.

»Petje, moja velika ljubezen. Bila je, zdaj ne prepevam več, odkar sem odšel v Rogaske Slatino. Nisem mogel hoditi na vaje. Sicer pa sem s celjskim komornim zborom prepotoval kot solist skoraj vso Evropo, zagotovo pa več kot z medicino. Dvajset let pri zboru, dvajset najlepših let v mojem življenju. Imeli smo izredne uspehe, strašno žal mi je... sicer pa, primadona naj odide takrat, ko ima še glas, ko porečejo, kakšna škoda, ne pa takrat, ko govorijo za vogali, hvala bogu, da je nehala prepevati. Sem vsaj ostal v dobrem spominu.«

V čem je pravzaprav skrivnost uspeha, priljubljenosti, velikega daru zaupanja, je sililo vprašanje na dan.

»Dejal bi, najprej je pomembno to, da človek ljubi poklic, da mu je vdan iz srca. Že od tretjega razreda osnovne šole sem želel postati zdravnik. Potem intuicija, nekaj, kar je človeku položeno v zibelko. Veste, mnogo je poklicanih, malo izvoljenih. Treba je imeti pravičen odnos do sočloveka. Ljudi je treba imeti rad.«

Milenko Strašek